

Вадим КАРПЕНКО
«Пригоди Марка та Харка»

Книга п'ята

ОПЕРАЦІЯ «ЧИСТЕ МОРЕ»

Не зовсім передмова

Марко та Харко, завершивши київські справи, разом з Пилипом та Темпланом вирушили з Києва, приєднавшись вже за містом до довгої валки возів. На возах акуратно були викладені новенькі барильця з написами: «Мед сухий №5». Купці, що супроводжували товар, настійливо радили не палити поблизу бочок, пояснюючи своє прохання тим, що це експортна поставка, товар дорогий, а везти його далеко — аж через землі запорозьких козаків і далі, до порту Хаджибей.

Марко та Харко добре знали що це за «мед», як і те, що далі запорізьких земель він не поїде.

— Не солодко буде панам ляхам від цього меду, — тихенько сміявся Харко.

— А хай не лізуть, куди їх не просять, — підсміювався у відповідь і Марко.

Пилип дипломатично робив вигляд, що нічого не помічав. З тієї миті, як його призначили у міжнародну місію, він знову став надзвичайно ввічливою та спокійною людиною.

Всі троє очікували, що дорогою до них приєднається пан Кшичинський, який теж мав взяти участь в посольстві. Марко та Харко раділи такій компанії і з нетерпінням очікували зустрічі з цією чудовою людиною і досвідченим військовим, якого за час його перебування на Січі полюбили всі запорожці.

Звісно, що за всіма цими справами Марко аж ніяк не забував про свою молоду дружину, з сумом гадаючи, коли ж це Доля дозволить їм зустрітися знову.

А Доля, оскільки була завбачливішою ніж батько Кошовий з Крутивітром та Омельком, дозволивши Катерині ближче ознайомитися з ландшафтами Дикого Поля вже й вивела її на те місце, звідки молода жінка добре могла бачити обриси корчми з романтичною назвою «Руїна».

Розділ перший

Жінка-чоловік та чоловік-жінка

Квадратто Каттані, добрий знайомий наших козаків і таємний агент Ватикану, перевтілюючись за своєю професійною звичкою в образ жінки-мусульманки з закритим коштовними тканинами обличчям, сидів край довгого міцного дубового столу там, куди не дуже сягало світло смолоскипів, слухав дзюрчання води у фонтані, виконаному у вигляді скульптури гармаша, що пхає гніт у бочку з порохом, і розмірковував над своїм черговим завданням, яке було для нього певною мірою незвичним. Ще б пак! Досі він мав хороше прикриття — видавав себе за порядну жінку, серед зайнятих державними справами чоловіків, і вивчав можливості диверсій проти держав арабо-мусульманського світу, а зокрема, проти зміцнілої не на жарт, а на страх європейських держав, Туреччини. Працювати доводилось у Криму та землях чорноморського узбережжя, отже за рахунок козаків, які активно розважалися не тільки на тому ж таки узбережжі, але й на морі, частенько шарпаючи турецькі галери ачи й столицю самого Султана, Квадратто мав про що звітувати папі Римському. А той спав і бачив перемогу християнства католицького обряду над прихильниками ісламу, хоча б у тому сенсі, щоб він міг спокійно дістатися морським шляхом на вранішню молитву до Венеції, Генуї чи Ліссабона, не ризикуючи

потрапити в полон до алжирських корсарів, які вдавали з себе регулярні частини турецького війська.

«Так. Не простий цей Безладдін, правитель Алжиру, — думав собі наш Каттані. — Мало того, що влаштував безлад по всій акваторії Середземного моря, то ще й купив собі посаду адмірала турецького флоту. Скільки того Алжиру, а його тепер і не зачепи, бо вже ж — земля Турецької імперії. Варто кораблю під прапором якої з європейських держав наштовхнутися в тісному порту на викрадену корсарами у візантійців гондолу, як почнеться війна. І це вже буде не якась там локальна, на кшталт збройних конфліктів у землях Італії чи Фландрії... Боюся, що ми стоїмо на порозі Першої Світової».

Та однак, не загроза великої війни лякала нашого видатного бійця невидимого фронту, а саме своєрідність завдання. Цього разу йшлося не про те, щоб готувати бойові дії чи якісь диверсії. Квадратто мусив налагодити контакти з Рухом Небайдужих Жінок Європи «За чисте море» і особисто відповідав за безпеку спільного європейського посольства до Правителя Алжиру, що мало домовитися з «беєм над беями» — саме таким титулом наділив Султан Турецький Безладдіна, отримавши під свою руку Алжирський султанат — щоб корсари християнські кораблі не топили. Так-так! Не про те, щоб «не захоплювали та не грабували», а про те, «щоб не топили»!

«Втопитися можна! — лаявся про себе Квадратто. — Просто ось тут, у цій корчмі. У цьому фонтані. Чим сьогодні має займатися розвідка? Ми вже не військова структура, і забезпечуємо не військові цілі, а якісь там жіночі примхи! Вони собі придумали, що затоплені кораблі засмічують морське дно, а це шкодить здоров'ю морських істот та усяких там водоростів. А те, що їхні вигадки можуть зашкодити здоровому вигляду хлопців, яких на переговори посилають, їм і не втямки. Хоч би вдалося їх потім з Алжиру витягти. Адже

Безладдін людина непередбачувана і неконтрольована. Що ж... отже наша справа: передбачити і проконтролювати. Щиро кажучи, мене більше турбує те, що доведеться прикидатися жінкою перед жінками... А жіноча інтуїція — штука така... У нашій справі небезпечна».

Слід зауважити, що всі ці емоційні думки Квадратто прокручував у голові з цілковито незворушним виразом обличчя. Адже, за довгі роки роботи у ворожому середовищі, він звик, що його можуть бачити й чути у будь-яку мить, і необережний рух, або необережне слово, може призвести до втрати власної голови та поточного робочого місця. А з огляду на нерегулярність виплат з Ватикану, втратити від ворожих рук роботу було навіть страшніше, ніж голову.

В цю мить, крізь широко розчинені, з огляду на сонячну вересневу погоду, двері корчми досередини увійшов молодий безвусий хлопчина у баранячій шапці, з шаблею при боці та двома дорожніми сумками через плече. Новоприбулий озирнув залу: за одним столом сиділи кілька купців, що доправляли на Січ усякий дрібний крам для щоденних потреб; ще за одним запорожці, що, мабуть, прямували в різні кінці у якихось термінових справах; а ще за іншими кількома майбутні лицарі Дикого Поля, які голосно, не вгаваючи, переповідали один одному історії свого життя та причини, що спонукали їх покинути рідні домівки. Швидко примітивши у кутку жінку з закритим обличчям, у розкішному арабському вбранні, що, з найспокійнішим у світі виглядом, попивала узвар через тонку соломинку, — вочевидь, щоб не розкривати обличчя, бо ж серед жінок арабського світу така поведінка не віталася — юнак впевнено рушив до неї.

— Доброго дня вам, шановна, і всіляких радощів на цьому світі. Чи можна біля вас присісти?

— Вітаю й тебе, ввічливий юначе, — відповіла жінка приємним баритоном і поглянула на юнака

проникливими чорними очима. У її мові відчувався легкий південний акцент.

«Мабуть арабський, — подумала Катруся, бо це ж була саме вона. — І тим краще. У чужоземки тут напевне менше знайомих, то вона мене точно не викаже, бо нікому. А жінка з жінкою завжди знайде спільну мову, особливо, коли навколо тільки чужі чоловіки. От тільки погляд у неї якийсь надто пильний. Хоча... звісно, у чужій країні все-таки... далеко від дому... Кожній буде трохи лячно... Цікаво, як її взагалі сюди занесло?»

«Дивний погляд у цього хлопчиська. Щось він мене турбує. Навіть серце починає нерівно битися, — з острахом подумав Квадратто, поглянувши у карі очі Катрусі. — Мама міа! у мене аж піт виступив. Щось тут не так. Цікаво, він сам по собі, чи на когось працює? Ще молодий, а такий не по-чоловічому ввічливий... обережний... і зброї в сумках не менше, ніж харчів на дорогу. З таким краще подорожувати поряд, ніж дозволити йому триматися у тебе за спиною. Ні, я конче маю дізнатися, хто він такий. Дуже сподіваюся, що нам по дорозі».

Тим часом Катруся замовила собі вівсяної каші з медом та склянку холодної води.

— Треба підтримувати свій стан, — пояснила «жінці», хоча та ні про що й не питала. — Вівсяна каша дуже корисна. А коли їсти все підряд і без міри, то заробиш не тільки ожиріння... Одним словом, треба харчуватися так, щоб завжди відчувалося легке почуття голоду. Потім воно проходить, зате ти завжди сповнеНИЙ силою та енергією.

Катруся мало не сказала «сповнена», і мало не затнулась на цьому слові, але вчасно виправилась, хоча й вимовила його з кумедним наголосом на останній склад.

«Ну звісно, — працювали тим часом думки Квадратто, — всі відомі школи бойових мистецтв вимагають особливого режиму харчування. Невже

запорожці нарешті створили підрозділ для особливих операцій? А ця специфічна вимова? Мабуть, це — як умовний знак, спосіб розпізнавати своїх...»

Раптом Катруся згадала, що досі сидить за столом у шапці, а чоловіки так не роблять, і, знявши головний убір, струснула головою, щоб розправити своє гарне каштанове волосся. Підрізаючи його перед від'їздом, молода жінка хоч і мала намір виглядати схожою на чоловіка, але виглядати схожою на страховисько у неї не було жодного бажання, тому її нова коротка зачіска зберігала елементи пишності та привабливості.

«Навіть зачіски у них інші. Напевне-таки якийсь елітний підрозділ», — знову подумав Квадратто, і щоб все-таки розібратися, з ким має справу, запитав уголос:

— Як вас звуть?

— Ка... Каленик, — мало не назвала своє справжнє ім'я Катруся. Вона пораділа, що вчасно виправилася, водночас подумавши, що «слід було вигадати щось краще, але вже з тим нічого не зробиш, буде як є».

— Звідки ж і куди прямуєте?

— Я від Пасічника... Треба одну людину знайти... Навіть двох.

«Так. Отже... їм треба вийти на контакт... З ким? І хто такий «Пасічник»?.. Пасічник... Пасічник... Пасічник... Щось не пригадую жодного відомого на цій території агента з таким псевдо... Тільки б не запитати чого зайвого і не злякати. Мовчи, Квадратто, мовчи... Хай сам розповідає».

— Я вам розповім! — раптом загорілася Катруся.

«???!!!!!!! Він що, мої думки читає?!» — жажнувся Квадратто.

А Катруся, бачачи, що жінці цілком байдуже до її справ, бо та ані жодним звуком, ані порухом не виказувала своєї зацікавленості, взялася розповідати:

— Впевнена, що, як жінка, ви мене зрозумієте. У мене вкрай важливе завдання — просто справа мого життя. Потрібно знайти одного дуже красивого... М-м-м... двох привабливого і мужнього виду козаків...

Квадратто напружився, відчуваючи, що саме зараз отримає найважливіші відомості.

— Марка та Харка...

«Х-ху-у-у...» — на душі у таємного агента Ватикану полегшало. Адже він знав, що саме на Марка та Харка увесь європейський світ покладав надію і найбільшу відповідальність за наведення порядку у Середземномор'ї. Саме їх він мав прикривати. І хоча насправді йому доручили забезпечувати операцію тільки до моменту позитивного завершення переговорів, він не збирався кидати напризволяще козаків, які досі тільки сприяли йому в успішному виконанні власних завдань. «Якщо, працюючи на таємній роботі, ти не можеш підтримувати дружбу, — думав собі Квадратто, — то зате ніхто тобі не завадить таємно підтримати друзів, що буде справою з усіх боків доброю, бо ж добре все те, що добре закінчується. А там і тобі добром відплатять. Чи принаймні корисною інформацією».

— ... звуть їх так. Марко та Харко, — уточнила Катруся, трохи розчарована цілковитою незацікавленістю співрозмовниці. — Вони подалися аж до берегів Середземного моря, а я їх маю знайти.

Квадратто тим часом подумав собі, що все стало на свої місця, і не найгіршим чином. Отже, запорожці вирішили не надто покладатися на Європу і підстрахувати своїх, забезпечивши супровід операції ще й власними силами. Звісно, він більше любив працювати сам, але коли вже так, то подорожувати на далекі відстані у супроводі молодого охоронця для самотньої жінки буде безпечніше. Щоправда він питав себе, чи справді ця молода людина може виконувати роль охоронця, бо розкриватися, демонструючи іншим власні уміння, не хотілося. Адже йому, Квадратто Каттані, до пенсії було ще ой-ой-ой, а працювати таємним агентом, коли тебе всі знають і всі бояться, було б просто не так цікаво.

— Я не впевнена... можливо нам по дорозі. Я саме прямую до Алжиру... там у мене родичі... — нарешті промовив він.

— А мене з собою візьмете? — одразу запалилася Катерина. — Бо я... власне, не знаю, навіть з якого це боку...

«Гарно тебе, хлопче, підготували, — усміхнувся про себе Квадратто, — але нас не проведеш. Добре, що зараз ми разом, на одній стороні ріки і в одному човні».

— Можу взяти тебе тимчасово на службу. У нашому дикому світі, та ще для такої поїздки, слуга-охоронець аж ніяк не завадить.

— Як я вам вдячний, — зірвалася з місця Катруся, негайно натягаючи на голову шапку. — Коли їдемо?! Негайно?!

Негайно не вийшло, але вже за якусь годину, придбавши у розпорядника корчми пана Пшосто-Нікшемського, за зовсім не нікчемні гроші, доброї якості двоколісний візок та пару добрих коней, вони готувалися до виїзду. Катерина перевірила свою зброю, колеса візка — чи ж змащені як слід — та кінську упряж. Квадратто оглянув свою легку, плетену з лози, скриньку з жіночим одягом та дрібним причандаллям. Спакувавши свій нехитрий скарб та повсідавшись у візок зручненько, обоє востаннє озирнулися на корчму, в якій їм довелося так вдало познайомитись.

— Хай береже Аллах це місце, і людей, що тут працюють, — сумирно склав руки Квадратто. — Гайда звідси!

— Гайда! Вйо! — цвяхнула батогом Катруся, і коні вивезли карету через ворота на відритий простір.

— Поворот ліворуч, — підказав Квадратто.

— Є ліворуч! — весело гукнула Катерина, натягаючи віжки і скеровуючи коней у правильний бік.

— Півверсти їдемо прямо. Знову ліворуч. За версту звертаємо в лісок. Прямо..., — підказував Квадратто з незмінно байдужим виглядом, тим не менше пильно

вдивляючись у далечінь та не оминаючи увагою ближчі пагорби, кущі чи скупчення дерев.

За дві-три години в'їхали у густий ліс, бо оминати його і гаяти дорогоцінний час обоє не мали бажання. Дорога дещо звузилась, але була достатньо широкою, щоб їхній візок котився вільно, не зменшуючи швидкості. В одному місці трапився некрутий поворот, і добре, що не крутий, бо за тим поворотом вони побачили людське тіло, яке лежало упоперек шляху. Катруся різко потягла віжки на себе, зупиняючи коней. Ті припинили свій біг вчасно, по кілька разів вдаривши копитами об землю просто перед носом тіла, яке виявилось чоловічим, у пошарпаному та замурзаному одязі.

— Людині погано, — промовила Катерина, сходячи з візка на землю.

— Кому ж у такому місці буде добре, — зауважив Квадратто. — Хоча, я б не втрачав пильності.

— А я ніколи її не втрачаю, — безтурботно відгукнулась Катруся, вже розвертаючи і піднімаючи тіло, яке вперто не хотіло триматися на ногах. — Фу! Та воно п'яне, як чіп!

— Ну то й що?! — нарешті прочумався неборак, почував давно неголене лице і люто блимнув на Катрусю з-під кошлатих брів. — Між іншим, я тут не один! Хлопці! Є пожива!

Катруся негайно відпустила чолов'ягу, розвернулася праворуч, убік лісу, і залпом розрядила в кущі два пістолі. Кущі негайно відгукнулися стогоном та гучними прокльонами.

— Ззаду. Великий кущ і поряд дерево, — незворушно підказав Квадратто з цікавістю спостерігаючи за своїм новим «охоронцем».

Катруся негайно розвернулась, видобула з-під довгої дорожньої опанчі ще два пістолі і повторила вправу. Стогін та прокльони залунали і з протилежного боку.

— Чисто! Можемо їхати.

— М-м-м-м... Ви, м-м-мої х-хо-рро-ші... — п'яний «нападник», замість упасти, коли його відпустили, перечепився за дишло і, втримавшись завдяки цьому на ногах, тепер намагався цілуватися з кіньми. Коні відразливо форкали і крутили мордами, щоб ухилитися від небажаних ніжностей.

— Хто ж це виходить на роботу в такому стані? Навіщо так напиватися? — взяла його за шкірки Катруся, аби позбавити тварин неприємного товариства.

— Для н-нату-ральності. Гик!.. Щоб повірили... що чоло-віку п-погано... І з-за-х-хотіли д-допомогти...

— Дуже натурально виходить. Віримо.

— Непогано, — пробурмотів сам до себе Квадратто, який пильно спостерігав за «Калеником». — З цим хлопчиськом я можу зовсім не виходити зі свого образу. Здається мені пощастило. — І голосніше додав: — Каленику! Допоможи чоловікові знайти правильний шлях і їдьмо далі. Якщо пощастить, за два дні будемо в Хаджибеї і зможемо встигнути на перший вранішній корабель.

— Я тут не один! — зарепетував чоловік, а потім враз замовк і схлипнув: — т-ти д-думаєш це з-зручно, от-так д-днями на д-дорозі л-лежат... ти.

— Ти вже один. Заспокойся, — обняла його за плечі Катруся. — Йди леж поки що на травичці, там зручніше..., — вона підштовхнула невдачу коліном під зад, — ... і безпечніше. Бо якщо тобі хто справді візьметься допомагати, то й зубів не збереш.

Той пробіг, махаючи руками, кроків чотири, поточився і розлігся у високій траві, розкидавши на всі боки руки-ноги. Поки Катруся чистила та перезаряджала пістолі, з місця його зручного спочинку вже почулося гучне хропіння.

Ще години за дві на покинутому подорожніми місці лунали голоси:

— Ти як?

- Ой-й... так плече болить...
- А мені кожуха прострелили.
- А я шапку свою ніяк не знайду...
- Де цей бовдур, що нам розказував: «робота цікава», «романтика»... Краще я в монастир піду.
- Он він! Лежить собі у травичці й хропе.
- От свинюка!
- Давайте його відлупцюємо!
- Це вже обов'язково, тільки хай проспиться. Тоді й поговоримо. А так не цікаво буде.
- Ага. Мені теж дружина завжди казала: «ви, чоловіки, чомусь любите працювати не там, де більше заплатять, а там де вам буде цікавіше».
- Краще не згадуй мені про платню!!
- От бачиш, таки вона правду казала... Тьху на тебе! Ти чого руками розмахуєш?! Не лізь краще, бо як дам!..

Розділ другий

Про платні дороги та маленькі радощі

Над Києвом ще не сходило сонце, коли вози з цінним вантажем для Запорозжя вже рушили в дорогу. Київське Транспортне Братство Далеких Перевезень, яке безпосередньо здійснювало цю поставку, планувало протягом дня доправити товар до Білої Церкви, а там перевантажити на «далекобійні» чумацькі вози-мажі і волами, спокійно та надійно, довести до кінцевого пункту призначення.

За уявленнями польської королівської адміністрації валка мала б їхати спочатку на Фастів, а вже звідти прямувати на Білу Церкву, що безсумнівно зайняло б усі два дні. Але ж цей шлях охоронявся від великих транспортних ризиків на кшталт розбійницьких нападів і, відповідно, був платним.

За уявленням братчиків час коштував додаткових грошей, а гроші на дорогах не валялися, тому всі транспортні ризики Братство волило брати на себе. Мало того, з часом, проїзди їхніх вантажів безплатними

дорогами стали навіть вигіднішими, бо тепер їх оплачували розбійники. Самому ж таки Братству. Звісно, що не одразу вдалося вийти на прийнятні тарифи, адже фінансові можливості місцевих розбишак теж були не безмежними, проте, в результаті довгих бійок та багатьох коротких переговорів, таки вийшли на тверді розцінки — за напад погано поінформованої злочинної групи на валку чи окремих транспорт представників, гостей або й просто друзів Братства, кожен з нападників негайно сплачував півкопи литовських грошів, а в разі власної неплатоспроможності мусив безкоштовно працювати у майстернях братчиків протягом двох років. Зрозуміло, що ті ватаги місцевих розбійників, які вчасно дізнавалися про такі, ризиковані для них, пересування, негайно міняли дислокацію, шукаючи свого непевного щастя у місцях більш віддалених.

Таким чином, валка з закупленим у Києві порохом ішла прямою, вільною від охорони та королівських митниць, дорогою, часто через густий ліс з багатою на види листяних дерев рослинністю. Марко, Харко, Пилип, Темплан, а разом з ними і Виярок, їхали верхи, на орендованих у Братства за символічну ціну конях, а оскільки навантажені вози рухалися не надто швидко, то вони дозволяли собі інколи відставати та зупинятися — переважно через бажання Темплана вивчити місцевий рослинний світ, зробити замальовки довколишніх краєвидів чи підправити на карті власного авторства рельєф місцевості. Їхні зупинки не могли не привернути увагу захованих у лісових хащах не завжди ситих очей і робили, на перший погляд нудну, подорож значно яскравішою.

Вже перша спроба француза роздивитися кору та листя звичайного граба спричинила затримку їхньої компанії і появу двох кремезних дядьків з рушницями-гаківницями. Дядьки були однаковісінької статури, в однакових не дорогих кожухах і навіть схожі з облич,

тільки на одному міцно сиділа натягнута по самі очі сива шапка, а на другому чорна.

— От комусь не пощастило! — промовив дядько у сивій шапці. — Віддавайте, хлопці все, що у вас є.

— Може вам, панове, й карту мою віддати? — одразу найжачився Темплан, дістаючи шпагу. — Ви її малювали?! Ви над нею працювали?!

— За кущами нас сидять іще шестеро, — промовив дядько у чорній шапці. — У вас немає шансів!

— Треба провести переговори, — запропонував Пилип.

— Зараз переговоримо, — запевнив Харко, знімаючи верхній одяг, та заковуючи рукави.

А Марко мовчки дістав пістолі й озирнув довколишні чагарі, щоб визначити, чи дійсно у куцах є можливі жертви.

— Чекайте, у них ще є шанс! — гукнув Виярок, про всяк випадок ховаючись за спинами Марка та Харка. — Мабуть вони не знають, що ми від Братства!

Почувши слово «Братство» дядьки на мить заціпеніли. Потім, дядько у сивій шапці розвернувся до товариша і заїхав йому потиличника, що той аж поточився, а потім додав доброго копняка. Дядько у чорній притулився лицем до землі і на якийсь час завмер. Хлопці мимоволі аж відвернулися від тієї картини, бо подібні покарання товаришів по зброї вважали надмірними і невинувато жорстокими.

— Тримайте, — дістав дядько з-за пояса торбинку з грішми. — Тут шістдесят срібняків, рівно копа. За нас обох.

— А за тих, що в куцах?! — гукнув знову Виярок, не надто висуваючись з-за Маркової спини.

— Та... насправді там нікого й нема...

— А якщо знайдемо? — наполягав Виярок.

В гущині залунав тріск сухого гілля під чиймись ногами та й понісся далеко, углиб лісу.

Дядько в сивій шапці скривився і дістав другу торбинку.

— Це все, що у нас є. Тижневий заробіток, — він сумно зітхнув. — Мабуть треба міняти місце роботи.

— Хто міняє, той не має, — зауважив Виярок. Він вже трішки осмілів і вийшов з-за Маркової спини. — Просто до своєї роботи треба уважніше ставитись.

Дядько махнув рукою, що мало означати «відчепися, і так ніякого настрою», привів до тями свого товариша, допоміг йому звестися на ноги і вони почували у ліс.

— Що це було? — поцікавився завжди цікавий до всього, що відбувалося довкола, Темплан.

Коли Виярок розповів компанії про порядки на тутешніх дорогах, усі подивувалися, але тепер стали затримуватися разом з Темпланом та відставати від валки частіше й охочіше. Щоправда їм не завжди щастило, але до вечора змогли заробити таким чином ще дванадцять кіп.

До Білої Церкви дісталися аж опівночі, проте з розміщенням на нічліг не виникло жодних питань. Місто у той час жило активним життям: тут проходила значна кількість торгових караванів, і немало купців збували свій товар гуртом просто на місці, бо не бачили сенсу додатково витратитися на дорогу до Києва. Їм це було вигідно. Вигідно це було і мешканцям, і місцевій владі, бо таким чином до скарбниці надходили немалі гроші з підписаних контрактів, а поза тим отримували добрий прибуток і корчмарі, шинкарі та власники заїжджих дворів-карвасарів. Перепадала дещиця і місцевим ремісникам, та й не тільки шорникам, ковалям і колісникам, які лагодили кінську збрую, упряжі та колісний транспорт, столярам і бондарям, що виготовляли дерев'яні ємкості для переупакування товару, але й гончарям, ткачам і кравцям через битий у корчмі посуд та подерті сорочки. Для останніх справжнім святом став приїзд у місто козака Дерисорочки, якого Кошовий відправив сюди ще два місяці тому, дождатися очікуваного на Січі пороху, з тим, щоб потім супроводжувати валку через Дике Поле аж до самої фортеці.

Не те, щоб Кошовий відправив свою людину, бо не довіряв партнерам з Братства Далеких Перевезень... Просто Дерисорочка рідко бував тверезим, поки запорожці не вели яких бойових дій, а Батько терпіти не міг п'яниць. Що ж до самого Дерисорочки, то він з готовністю виконував будь-яке Батькове доручення, — а тим більше таке, що дозволяло не попадатись йому на очі, — тому прибув до Білої Церкви в найкоротший термін.

Особливою звичкою нашого козака було чіплятися після випивки до всіх підряд; при чому чіплятися за сорочки, і так міцно, що віддерти його можна було тільки з рукавом чи добрим клаптем тканини, за який він учепився, тож поява Дерисорочки у місті одразу почала кидатися в очі. Черги в кравецьких майстернях вирости до небачених розмірів, ткацькі верстати працювали понаднормово, а супутні пиятикам та бійкам явища, що спричиняли появу битого посуду, чарівним чином підвищили прибутки місцевого гончарного цеху. Щоправда вже за тиждень в означених галузях настав період великої депресії, бо у Дерисорочки скінчилися виділені йому з Січового Скарбу на дорогу та проживання гроші, і він, зо два дні, ходив по місту тверезим та чемним. Але, як кажуть люди, до воза має бути й мазниця: почухалися майстри, подумали і придумали, що цілком справедливо буде виділяти Дерисорочці хоч якісь субсидії, щоб він міг і далі піднімати економіку міста, ні в чому собі не відмовляючи.

Отже, ні Автор, ні Читач не здивуються, дізнавшись, що коли валка з «медом-порохом» опівночі зупинилась біля великого заїзду і Марко, Харко, Пилип та Темплан з Виярком зайшли до корчми, в якій ще горіло світло, то першим їх зустрів саме Дерисорочка.

Козак вхопив Харка за рукав його нової, якісно зшитой київськими майстрами опанчі і, витріщившись п'яними очима, гукнув:

— Ану, вдар мене!

Харко, звісно, отетерів, бо аж ніяк не чекав побачити тут друзів з самого Запорожжя, але ж одразу з радістю стукнув Дерисорочку кулаком по голові зверху, дбаючи, щоб той не відлетів убік і не наробив шкоди.

П'яний козак зручно осів на землю. Харко розстебнув свій одяг, зняв його і, взявши неприємного Дерисорочку на руки, поклав відсипатися на широку лаву та прикрив своєю ж опанчею, яку той, звісно, з рук так і не випустив. А потім чмокнув його в лоба.

— Як я радий тебе бачити, друже! Ти навіть не уявляєш!

З приємністю поглянули на сплячого Дерисорочку і Марко з Темпланом.

— І хто ж це такий? — трохи скептично, але з цікавістю запитав Виярок.

— Дуже добра людина, — щиро усміхнувся Марко. — Він мене колись з такої халепи вирятував...

— Тільки добре дивіться за своїм одягом, коли сідаєте з ним поруч за сіл, — так само щиро усміхнувся Харко.

Темплан, який вже добре знав запорожців, згідливо кивнув, а Пилип як справжній досвідчений дипломат, вирішив не висловлюватись і тільки мовчки спостерігав за їхніми радісними обличчями.

Розділ третій

*В якому наші друзі пізнають смак
італійських страв*

Прочумавшись зранку, Дерисорочка уздрів перед собою веселі обличчя Марка та Харка і дуже зрадів. Наобнімалися, начоломкалися, перезнаййомилися. За сніданком довго оповідали один одному свої пригоди та новини. Марко, звісно, питав і про свою Катрусю, але Дерисорочка тільки розводив руками, бо на пасіці за цей час не бував і нічим не міг порадувати товариша.

Виярок тим часом пробігся довкола возів, порозпитував знаючих людей, де у місті та що, і повернувся в корчму, до хлопців.

— Маємо два дні, — повідомив з порога. — Поки товар перевантажимо та на возах закріпимо, та забезпечимо себе продовольством... Отже, сьогодні середа, а у п'ятницю раненько й виїдемо. Я маю супроводжувати валку разом з Дерисорочкою. Як представник Братства.

— От і добре, — озвався Марко. — Гадаю ми так само зможемо вирушити у п'ятницю. — Він поглянув на Пилипа та Темплана. — Адже наш французький товариш напевне захоче ознайомитися з місцевою архітектурою... якщо ви, Пилипе, не заперечуватимете.

— Звісно! Я теж охоче ознайомлюся з містом. А Темпланові напевне ж буде цікаво роздивитися тутешній замок. Тим більше, що дорога далека і нам також не завадить добре до неї підготуватися. А може й попутників знайти.

— А ви ж у який бік? — поцікавився нарешті Дерисорочка.

Темплан охоче розгорнув свою карту.

— Гадаю краще буде їхати через Брацлав на Львів... потім Перемишль, Краків... і через німецькі землі до Парижу. Там неодмінно треба зустрітися з королем, — я подбаю, щоб для нашої делегації знайшли час.

— Це безумовно важливо, — зауважив Пилип. — І не тільки тому, що французький Король — людина начитана і прихильний до всяких мистецтв, отже час проведений у його столиці не буде змарнований принаймні з точки зору культурного обміну. Важливо, що він вміє домовлятися як з жінками — а їх при французькому дворі чимало — так і з турецьким Султаном, а цей має значний вплив на корсарів, бо ж вони віднедавна вважаються його підданими.

— Шкода, але при всій повазі... наш король ніяк не може домовитися з іспанським монархом, — зауважив Темплан. — Ні, я не жаліюся. Постійні війни вимагають значної кількості фортець, фортифікаційних укріплень,

навіть простих інженерних споруд, на зразок мостів і таке інше. Але, врешті-решт, я міг би проектувати якщо не палаци, то принаймні шикарні приватні будинки. Там і розцінки вищі...

— Чому ви дивуєтеся, Темплане? Французький король та іспанський монарх родичі. А родичам завжди є що ділити. Якщо не Фландрію, то ту ж таки Ломбардію чи Неаполь.

— А що французам та іспанцям ділити в Італії? — щиро здивувався Харко.

— Як що? — ще більше здивувався Пилип. — Владу. Звісно, двома словами це важко пояснити... Але вони обоє вважають, що мають спадкові права на престולי Ломбардії та Неаполітанського королівства.

— Заповіти були погано прописані, — пожартував Темплан.

— А-а-а, — з розумінням закивали Марко, Харко, Дерисорочка та Виярок, хоча насправді майже нічого не втямили.

— Ні, — так само не вловив жартівливі нотки у мові француза й Пилип, — я погоджуюсь, що міжнародне законодавство сьогодні не досконале, але ж норми з кожним десятиліттям покращуються. Над цим працює немало розумних людей...

— А поки розумні працюють — дурні б'ються, — підсумував Марко, намагаючись зв'язати цю мудру розмову з власним, вже досить багатим досвідом.

— Французи з іспанцями б'ються, а в італійців чуби тріщать, — озвалися раптом за сусіднім столом.

— Що ви маєте проти французів? — узявся за шпагу Темплан.

— Нічого не маємо, — незлобиво відгукнулися з-за сусіднього столу. — Просто ми — італійці!

Наші друзі разом озирнулися і побачили, що на них дивляться веселими очима двоє чорнявих, смаглявих, з тоненькими вусиками, чоловіків. Обоє були худорляві, але міцної статури.

— Таки італійці, — спокійно зауважив Харко, згадавши їхнього знайомого з Перекопу, Квадратто Каттані.

— Я, Андреа Старанчіані делла Галліна. Ломбардієць, — назвався один.

— А я Нікколо Ледаччіо. Неаполітанець, — назвався другий.

— Делла Галліна? То ви зі шляхетного роду? — поцікавився Темплан.

— Зі шляхетного. Але ремісничого, — усміхнувся Андреа. — Ми — меблярі з Мілану. А «делла Галліна» по-нашому означає, що мою матір звать Галина. Вона українка, з Білої Церкви. От я й заїжджаю сюди час від часу. До родичів. Новини розповісти... щось передати... та щось і продати. А назад також не порожнім вертаюся. Купецьке заняття дуже нашу меблярську справу підтримує. Нікколо — мій партнер. Разом працюємо, разом подорожуємо...

— До речі, ми тут випадково почули, що ви вирушаєте до Франції, — мовив Нікколо. — Чому б вам не приєднатися до нас? Ми також вирушаємо у п'ятницю. Це було б просто чудово, подорожувати у такій компанії! І головне — уявіть собі наскільки дешевше!

— А наскільки? — уточнив практичний Харко.

— Не будьте таким дріб'язковим! — замахав руками Нікколо. — Хоч як не рахуйте, а разом буде і безпечніше, і ощадливіше! А чого варте тільки приємне спілкування! Самі подумайте!

— Ми маємо транспорт, — додав Андреа, — тож вам не доведеться витратитися на коней. Хіба що візьмете на себе наше харчування в дорозі...

— Транспорт? — зацікавився Темплан. — А чим ви їздите? У мене була карета, але я її продав у Богемії, бо їздити європейськими дорогами, знаєте... Краще верхи.

— Так, наші дороги в жахливому стані, — погодився Андреа. — На жаль давно пройшли часи римлян, які

всерйоз ставилися до будівництва шляхів. Кажуть у них був навіть громадський транспорт...

— Так, — кивав Темплан, — все через війни. Вважається, що хороші шляхи полегшують перекидання військових сил на далекі відстані, а нікому ж не хочеться жити в постійному очікуванні небажаних гостей. Прокидаєшся зранку, а під стінами твого міста чи замку вже ворожі намети. Добре, хоч мости через це не руйнують.

— Так, мости — це єдине, що сьогодні підтримується у належному стані, — додав свого слова й Пилип. — Торгові шляхи хоч якось треба забезпечувати.

— Мости будують, бо на них заробляють, — зауважив Андреа. — Безкоштовно жоден міст не пройде. Хоч возом, хоч конем, а хоч і пішки. Скоро самі побачите. При чому такі ціни накручують, що ну!

«Цікаво! А чому я досі не думав про проектування мостів, якщо це така прибуткова справа?» — подумав собі Темплан, але вголос нічого не сказав.

— То у вас є хороший віз? — озвався збоку Дерисорочка, просто, щоб підтримати розмову.

— Віз?! — мало не скипів Андреа. — Я вам покажу цей ВІЗ! У мене чудовий восьмимісний КОЧ, створений у нашій майстерні спеціально для сучасних доріг. Поворотна передня вісь, дві задні осі, надійні ремінні підвіски, м'які подушки, просторе багажне відділення, ширина і діаметр коліс дозволяють їзду будь-якими найрозбитішими дорогами... Ходімо! Самі дивіться!

Компанія негайно висипала на двір, бо ломбардієць таки розпалив їхню цікавість. Там, серед возів різного роду та різних конструкцій, вони справді побачили, вміло і навіть мистецьки зроблений, критий великий і просторий шестиколісний транспорт, про який щойно розповідав новий знайомий.

— То ви таку модель називаєте КОЧ? — уточнив Харко. — Справді, Марку, поглянь. Він міцніший, ніж Темпланова карета. Осі надійні, корпус високо посаджений — такий і через пеньки пройде. А колеса?

Ти тільки поглянь! Широкі, всюди залізом окуті. Такий справді годиться для будь-яких доріг. Просто позашляховик якийсь.

— Вся ходова частина з міцного дуба, — продовжував хвалитися ломбардієць, — кузов буковий, обтягнутий свинячою шкірою. Шкіра — у два шари, і так оброблена, що навіть коли бандити нападатимуть, то її ні стріла, ні куля не візьме. Місце для кучера захищене від дощу, і тут навіть двоє сядуть, щоб правити кінями по черзі. А салон! Салон подивіться! Навіть з утепленням і вентиляцією.

— Ні, купувати його ми все-таки не будемо, — задумливо промовив Темплан, прикривши рота рукою.

Ломбардієць розвернувся до нього з наміром образитися, але помітив, що француз ховає усмішку, і швидко переорієнтувався:

— Я ж казав: пересування цим чарівним транспортним засобом для вас буде безкоштовним.

Пилип, як людина, якій доводилося за життя мандрувати часто і в різних умовах, зазирнув досередини.

— Погоджуюсь, транспорт дуже зручний. І до того ж тут можна навіть ночувати, якщо не трапиться дорогою корчми чи заїжджого двору, а це у нашому випадку має значення.

— То які умови? — перейшов до справи Марко.

— За перевезення з вас нічого, оплачуєте тільки наше харчування дорогою. Мита за проїзд через мости і платні дороги — навіпл. Згода?

— Згода, — кивнув Марко, пробігшись очима по товаришах і побачивши, що проти цього справді ніхто не заперечує. — А тепер, друзі, оскільки треба подбати про харчі на довгу дорогу, пропоную розділити отримані додатково грошенята за давнім козацьким звичаєм: третину поміж собою, третину до спільного скарбу, а третину на церкву.

— До речі, про церкву, — зауважив Темплан. — Це місто навіть у наших краях відоме своєю церквою з

білого каменю. Я б дуже хотів побачити цю дивовижну споруду. Адже бути у Білій Церкві і не побачити білу церкву...

— Таки не побачите, — охолодив його запал ломбардієць.

— Як то? Чому? Хіба ж у нас не вдосталь часу?

— Зруйнували її. Я теж напитував.

— Хто? Коли?

— Нічого не відомо. Звісно, кримінальну справу завели, але слідство вже триває десятиліттями. Боюся ми так і не дізнаємось правди.

— Швидко розслідуються справи, якщо хтось у когось шапку вкрав, — зауважив Пилип. — А коли зруйнували знакову споруду... Це ж не робота якогось там п'янички, — при цих словах Дерисорочка трохи почервонів, — дізнаємось правду, то ще чого доброго...

— Війна почнеться? — скривися Марко, згадавши як вони з Харком, Крутивітром та Омельком зруйнували Перекопську фортецю.

— Війна почнеться не з того то з іншого приводу, — відмахнувся Пилип, — а от коли рвуться дипломатичні стосунки...

— Тоді відсилають послів, — зауважив Темплан.

— А коли відсилають послів, то ні оголосити війну... ні припинити війну... — підсумував Харко.

Пилип на те тільки кречнув, а Виярок, який досі в розмови не втручався запропонував:

— Коли вже немає церкви, давайте я вас до замку проведу. Я вже все тут оббігав і знаю дорогу.

— Веди! — бадьоро погодився Дерисорочка, так наче він усе життя тільки й мріяв, що про огляд білоцерківського замку, — хоч яку архітектурну пам'ятку подивимось, бо ж, бачу, почнеться для мене знову тверезе життя, — останні слова він вимовив особливо голосно і скосив очима на Марка з Харком. — А потім підемо з тобою займатися нашими возами. До речі, Андрію, наші мажі теж будь-якими дорогами їздять.

Марко та Харко тільки головами похитали, не дуже довіряючи своєму другові щодо його тверезого вечора, а Андреа навіть не звернув увагу на закид, щодо якості його транспорту, бо вже турбувався іншим:

— Цікаво, а кімнати у замку мебльовані? Хочу роздивитися стиль тутешніх майстрів, бо все ніяк досі не знаходив часу.

Поки ходили містом та оглядали замок, козаки примітили, що хоча обоє італійців й були однаково експресивні та балакучі, ломбардієць виявляв себе більш уважним та зосередженим, старанно вивчав усе, що могло знадобитися в його професійних заняттях, і швидко здружився з французом на тій основі, що робота з меблями була близькою до архітектури і вимагала тих самих знань. Неаполітанець був більшою мірою байдужий до справ, але світився життєрадісністю і жваво підморгував усім зустрічним дівчатам, можливо саме тому швидко здружився з Марком. Щоправда стосовно дівчат Марко стримувався, бо ж тепер він був чоловік одружений, і поки Нікколо їм підморгував, Марко зітхав. Зітхав з ним разом і Харко. Не для того, щоб побратима дражнити, просто він, як і Марко, згадував у ці хвилини свою дружину.

— Як тобі їхні меблі? — питав Темплан Старанчіані, який старанно роздивлявся кожну полицку і кожну дрібничку у замкових кімнатах.

— Ну... стільці і столи у них простенькі. Так собі. Схоже на примітивний французький стиль часів Хільдеріка Першого чи в кращому разі Пепіна Короткого. — Француз хотів був образитися за Хільдеріка і заперечити, що до чого тут королі часів дикого середньовіччя, які ще й не зовсім були французами, але ломбардієць вже захоплено говорив далі: — Та ж дивися, які у них скрині! Який політ фантазії! — і увага Темплана одразу переходила на новий предмет, що справді викликав у нього цікавість.

«А що, коли б ми з ним працювали разом? — думав Темплан. — Я б проектував палаци чи менші будівлі, а він би опікувався їх меблюванням. Треба буде цю тему обговорити».

Зробивши після візиту до замку ще якісь попередні покупки, вже надвечір, друзі знову зібралися у корчмі, і Марко, за своєю доброю звичкою, напросився на кухню, щоб почастувати друзів пирогами власного приготування. Андреа та Нікколо виявили неабиякий інтерес до його занять і стали розпитувати.

— Пироги — це ваша народна страва?

— Одна з них.

— І як ти їх готуєш?

— Головне приготувати тісто, а потім додаєш туди те, що є під рукою... А що готують у Ломбардії?

— Теж багато чого, але найбільш відома страва — різотто.

— А як вона готується?

— Обсмажуєш на сковорідці рис, не промиваючи. Потім потроху доливаєш туди бульйону, а потім додаєш, що там у тебе під рукою знайдеться...

— А в Неаполі?

— О! У Неаполі готують таку піццу! Пальці собі разом з нею повідгризаєш!

— А як її готувати?

— Готуєш рідке тісто, наливаєш його на гарячу плиту, а потім... ну... все, що під рукою...

— Ясно.

Потім їли пироги з м'ясом та яблуками. Андреа поставив на стіл пляшку італійського вина. Марко з Харком вино пити відмовились, але зробили вигляд, що не помітили, як заблищали очі у Дерисорочки.

— Ви йому, хлопці, одразу після першої склянки шапку в руку дайте, — порадив Харко. — Щоб однією рукою склянку тримав, а другою шапку. Тоді ваш одяг може лишитися цілим.

Дерисорочка знову трохи почервонів. Хоча цього разу можливо й від того, що його перша склянка була вже порожньою.

На ранок Андреа приготував різотто, обід перебули борщем, а надвечір Нікколо, хоч і не дуже рвався до кухні, але таки приготував на всіх піццу. Пальці ніхто за вечерею не гриз, але всі активно прицмокували та хвалили і страву, і самого Ледаччіо. Може саме тому він вирішив, що посуд можуть прибрати і без нього...

Розділ четвертий

*В якому Куць і Пуць дізнаються,
що таке «маршрутизація»*

Братики Куць і Пуць, хоч і тинялися по землі вже не одну сотню років, але ж за мірками нечистого світу були ще малими чортенятами, тому дитяча цікавість та енергійність активно спонукала їх до нових шкідливих знань та нових, часом небезпечних для довкілля, експериментів.

— Що б його устругнути? — бадьоро чухав свої молоденькі, вже добре видимі ріжки Куць, який сьогодні перебував у чудовому гуморі. — Такий настрій комусь нашкодити! Ти просто не уявляєш!

— Чому ж, — відгукнувся його молодший братик, що лежав собі у високій траві, закривши руки за голову і роздивляючись небо поміж верхівок дерев, по якому пропливали рідкі світлі хмарки. — Я теж непогано почуваюся. Лиш поглянь, як красиво навкруги. Така перед нами галявинка, такі зелені дерева, таке блакитне світле небо.

— Ага. Блакитне, світле... Ти поменше туди дивись, бо ще як grimне! Краще б подумав, як цю красу підгидити — оце було б по нашому!

У небі справді щось grimнуло, але не надто гучно.

— Ну от. Я ж казав.

— Це не тому що ти каЗав, а через те, ЩО ти сказав — по-дорослому зауважив Пуць.

Вгорі знову гримнуло — цього разу ствердно.

— Не накликай біди, — зіщулився Куць. — Краще дивися сюди, на грішну землю.

— А вона грішна?

— Ну... так кажуть...

— Куцю! — радісно підхопився на ноги Пуць, — то нам вже можна байдикувати. Земля грішна й без нас.

— Слухай... ти... — посварився кулаком на братика Куць, — ти... так не жартуй. Зіпсуєш мені увесь настрій. Краще придумай яку шкоду!

— А хіба зіпсувати настрій — це не шкода? — здивувався Пуць. Він помітив, що зараз може заробити ляпаса, за звичкою відскочив убік і мовив примирливо: — Ну гаразд, гаразд, Куцю. Це був жарт. Просто, як ти сам помітив, настрої сьогодні хороший... — тут він трохи затнувся і швидко додав: — Хороший, бо я справжню шкоду придумав.

Куць зиркнув на нього недовірливо:

— І яку ж це?

— У-у-у... Велику.

— Кажи вже, не придурюйся, — Куць зробив паузу і для певності, хоча і не дуже впевнено, додав: — бо як дам зараз...

— А давай мову засмічувати, — хитро примружився Пуць. — Іншомовними словами.

— Це як?

— Дуже просто. Ти навіть не уявляєш як просто.

— Не уявляю, — зізнався Куць.

— Ну, до прикладу... ти знаєш, що таке «марш-ру-ти-за-ці-я»?

— Ні. А ти?

— Я теж ні, — зітхнув Пуць. — ...Але це не біда. Головне, вживати це слово де треба й де не треба.

— А я знаю! — почулося збоку.

Братики роззирнулися і побачили, що до них з-за поваленого вітром дерева, що гарненько лежало собі край галявини, виходить невеликий, дивного вигляду,

хлопчина — з бородою і вкритий, замість одягу, шкурою якогось звіра.

— ЩО ти знаєш? — взявся руками в боки Куць.

— Знаю, що таке маршрут-т... маршрутто... маршрутту... Одним словом, те, про що ви говорите.

Хлопчина підійшов ближче.

— Коли комусь треба кудись дійти або кудись щось донести, то шлях, яким він має іти, називають «маршрут». А коли, перш ніж кудись іти, обирають для цього найкращий і найзручніший шлях, то це називають «маршруто...»

— Маршрутизація, — підказав Пуць.

— Ага, — радісно кивнув хлопчина. — Я цим постійно займаюся.

— А як тебе звуть? — з недовірою розглядаючи прибульця запитав Куць. — І що ти таке?

— Я — Блуд, — широко усміхнувся хлопчина і простягнув руку для знайомства. — Ваш далекий родич.

— А-а-а... — протягнув Куць, — щось ми про тебе чули... Ти не пам'ятаєш, Пуцю?

— Нє-а, — мотнув головою Пуць. — А як ти займаєшся цією «маршрутизацією»?

— Все просто, — охоче відгукнувся Блуд. — Ви чуєте, що недалечко їдуть лісом десять чоловіків на конях?

Чортенята прислухались.

— Так... справді десять коней... — підтвердив Куць.

— І на них десять чоловіків, — підтвердив Пуць. — Різного віку.

— Їхній вік для нас немає значення, — відмахнувся Блуд. — Головне, як вони їдуть. Яким шляхом, чи то пак, яким маршрутом? Якщо вони й далі так їхатимуть, то приїдуть туди, де їх ніхто не чекає і не зустріне належним чином. Кому це потрібно?

Чортенята допитливо витріщились на нового знайомого.

— Нікому, — повчально прорік Блуд. — Бо так буде сумно і нецікаво. Зараз ми їм допоможемо і вони проїдуть таким шляхом, щоб їх обов'язково зустріли...

— Якщо ти — наш родич, — недовіжливо скривився Куць, — то чому ти хочеш їм допомогти?

— От, знаєш... натура у мене така, — приклав руку до серця Блуд. — Просто не можу дивитися, як люди, без моєї допомоги, туди-сюди ходять. Ну, і зрозуміло... допомагаю. — Він трохи задумався і додав: — А що у відповідь? Хоч би хто тобі подякував. І вічно всі чимось незадоволені. Одні скарги.

— Про подякувати, це ти загнув, — розсміявся Куць. — Люди не з того тіста. Скільки їм шкоди не роби... Гм... Одначе, ти хотів нам щось показати.

— Таж дивіться. Все просто. Проникаємо у свідомість нашого клієнта і виводимо його на правильний, вже визначений нами для нього шлях...

Від хлопчини вінуло вітром кудись убік лісу, а потім далі та й далі крізь кущі і дерева. При цьому його тіло застигло і стало якимось напівпрозорим.

Тим часом загін з десяти легко озброєних степовиків потайки пробирався лісом, намагаючись не шуміти й не привертати уваги сторонніх очей та чужих вух. З тієї ж причини між собою говорили мало, хіба час від часу перемовлялися не голосно, щоб переконатися, що задні не відстали від передніх або звіритися чи не збилися часом з маршруту. На якусь мить вони призупинились. Очільник, чоловік старшого віку, поглянув угору, крізь дерева, на сонце, роздивився з якого боку стовбури сусідніх дерев обросли мохом і пошепки промовив:

— Начебто все гаразд. Ополудні будемо під стінами Брацлава. Місто велике, укріплене, тому нас там не чекатимуть.

— А ми його штурмуватимемо? — поцікавився, той, що їхав поряд, з виду хлопець ще зовсім молодий і, вочевидь, енергійний та запальний.

— Ні, — спокійно відповів на те старший. — Наша справа не воювати, а взяти здобич з найменшими зусиллями і з найменшими затримками.

— Ага, то це не як на війні, а, скоріше, як на полюванні... Начебто ми мисливці.

— Ми і є мисливці. І наша справа — не повертатися з полювання з порожніми руками. А тим більше з розбитими пиками. У полудневий час варта на замкових стінах не буде надто пильною, і поки вони зрозуміють, що це напад та вишлють з замку до околиці підмогу, ми будемо вже далеко.

— А мешканці тієї околиці?

— Думаю, в цей час вони теж будуть достатньо безпечними. Та й, вірогідніше, більшість із них зараз у місті на якихось роботах.

— Справді. Сьогодні ж робочий день. Був би вихідний, ми б також зараз сиділи удома, — кивнув молодший. — Я б оце спав до обіду...

Старший зітхнув і похитав головою.

— Ти можеш помовчати?

— Так я ж уперше на такій операції. Хочу швидко всьому навчитися.

— Швидко тільки біда навчає. Та ж ніколи не знаєш, як із неї викрутишся.

— А я от не розумію, чому ми так далеко об'їжджаємо та все лісом. Вже могли бути давно на місці.

— Бо містяни небезпеки в першу чергу чекають із Півдня. А ми зі Сходу під'їдемо. Це буде для них раптово та неочікувано.

— А звідки ти знаєш?

— Слухай, сину, я вже шкодую, що не послухався твоєї матері і взяв тебе з собою. Думав ти — доросліший.

— Та ж я щодня все доросліший та доросліший. Хіба ні?

— Помовч!

Цей різкий окрик примусив увесь загін зупинитися. Воїни-розбійники сторожко озирнулися довкола й повитягати шаблі.

— Все гаразд, — заспокійливо підняв руку Очільник. А потім мовчки, як і належало за правилами таємного

пересування, показав молодшому кулака. Той так само за правилами скривився і втягнув голову в плечі.

Раптово та неочікувано налетів сильний порив вітру і мало не позривав з чоловіків гостроверхі хутрянні шапки. У всіх запаморочилося в голові та на мить потемніло в очах, а потім Очільник звернув коня праворуч. Всі мовчки і без жодних застережень рушили за ним. Проїхавши так з півгодини загін знову звернув навання і став продиратися крізь густі хашчі. Коли вибралися на якусь Богом, людьми і звірятами забуту галявину, вже у подертому одязі та з подряпанними обличчями, роздивилися і звернули ліворуч, знову занурившись у якісь чагарники.

— Щось мене нудить, — пробубонів стиха молодший.
— І в очах якесь затьмарення...

Йому ніхто не відповів. Вершники їхали лісом неначе які примари і тепер справді від них не було чути ні голосу, ні жодного звуку, а на обличчях не було помітно хоч якого осмисленого погляду.

Провиднілося їм тільки коли виїхали з лісу і опинилися перед високими кущами, які закривали їм відкрити місцевість перед міськими забудовами. Що вони виїхали таки до Брацлава очільник міг бачити по верхівках добре знайомих йому замкових башт — адже він вже не перший десяток років «полював» у цих краях і, поміж своїх родичів та близьких знайомих, вважався досвідченим слідопитом та успішним воїном і мисливцем, якому переважно щастило повертатися додому цілим та неушкодженим. Однак цього разу... Він знову поглянув на сонце та озирнувся на дерева.

— Здається мені, що ми під'їхали не в той час і не з того боку.

— А з якого? — труснувши головою та широко розкривши очі запитав молодший, який також відчув, що нарешті прийшов до тям.

— Це — західна сторона.

Коли ватажок відрядженого на пошуки здобичі загону говорив про міські роботи, на які могли зібрати місцевих мешканців, він навіть не уявляв наскільки його слова близькі до істини. Саме цього ранку Брацлавський Воевода отримав з Варшави поставку за оплаченим ще минулого року оборонним замовленням — вісім французьких легких кулеврин на осучаснених колісних лафетах та шість німецького виробництва важких мортир для стрільби навісним вогнем по закритих цілях. Звісно, що після такого довгого очікування Воевода не міг просто так підтвердити королівському двору поставку. Він вирішив, що бойові характеристики отриманої для надійної оборони міста артилерії слід перевірити одразу і тільки тоді відписати столичним чиновникам щодо наявності чи відсутності рекламацій, чи то пак зауважень до якості отриманого товару. Комісія, до якої увійшли сам Воевода, комендант гарнізону, командир місцевого ополчення та представник слюсарного цеху, вирішила, що пристрілювати гармати найкраще з західної стіни, убік густого лісу, де не проходили жодні торговельні шляхи. Про це з самого рання повідомили і місцевих мисливців, бортників та збирачів трав і ягід, з тим, щоб ніяка жива душа марно не потрапила під обстріл, що мав проводитися суто з метою перевірки робочого стану нового «обладнання», — саме так у супровідних паперах означувалися гармати — а не задля того, щоб когось калічити. Там само зручно виділялася і широка смуга кущів, що добре могла правити за ціль для прямої стрільби з кулеврин. Бомбарди мали поцілити зверху, у перший ряд старих дерев, що виразно промальовувалися над кущами, починаючи собою стіну густого, майже непрохідного лісу.

Якщо кулеврини встановили і розвернули у потрібному напрямку відносно легко, то з набагато важчими та громіздкими мортирами довелося поповозитися. Підготовчі роботи завершили тільки о пів на третю дня. Ще півгодини пішло на заряджання

гармат важенькими, гладко обтесаними каменюками. До кожної приставили по одному з кращих канонірів гарнізону та по одному помічнику. Біля гармат виструнчилися два артилерійські офіцери. Один відповідав за першу частину — перевірку якості кулеврин. Другий за другу — перевірку якості мортир.

— Робите по три постріли з кожної гармати. Почерговим вогнем, щоб ми добре бачили результати, — розпорядився Воєвода.

Відстріл гармат пройшов пречудово. Комісія лишилася задоволена результатами, а, завдяки майстерності канонірів, камінні ядра лягали так влучно, що дерев'яні стовбури розривалися на шмаття. Навіть створювалося враження, що до фортеці доносяться розпачливі крики й голосний стогін справжніх нападників та дике іржання наляканих артилерійським вогнем їхніх коней.

— Нічого собі, — промовив приголомшений Куць.

— Жорстоко яось... — неголосно докинув Пуць, про всяк випадок озираючись на Куця, хоча було очевидно, що цього разу старший братик цілковито підтримував меншого. — А вони хоч звідти виберуться? Після такої «марш-ру-ти-зації»?

Знову війнув вітерець. Блуд вдихнув і набув свого попереднього вигляду, але одразу хитнувся й перетворився на стовп води, що миттєво вилився у траву. За мить з трави піднялася пара і з тієї пари виникла ворона з лисячим писком, що перетворилася на яскраву вогненну кулю, і нарешті перед ними постав великий котяра з воронячим хвостом.

— Звісно, — озвався котяра, вочевидь відповідаючи на запитання Куця. — Я ж їх не кину. Треба завжди допомагати людям знайти правильний шлях.

— Слухай, що ти за одне? — запитав Куць. — Дід, дитина, тварина? У мене вже в очах темніє від твоїх перетворень.

— А тільки уявіть як воно мені! — спохмурнів Блуд. — За легендою, я маю з'являтися людям в образі дитини, старого діда, жінки, світла, вітру і ще казна чого. Я вже й сам не знаю, хто я такий. Тільки й лишається, що світом блудити.

— Та людям допомагати, — вже суто з вредності докинув Куць, витворивши на своєму обличчі глибоке співчуття.

— Отож, — не вловив його кепкування Блуд. — До речі, ви тут не заблукали? Може дорогу підказати?

— Е ні!! — одразу дружно замахали руками чортенята.

— Ми... краще тут посидимо.

— Нам тут добре.

— І у нас тут справи.

— І у нас є карта.

— Ну що ж... — розвів руками Блуд, — тоді я пішов...

Він трохи розгублено роззирнувся навкруг, згадуючи куди власне він збирався податися.

— Туди? Ні... Туди. Ні...

— Тобі туди!! — знову в один голос вигукнули чортенята, одночасно показуючи в різні боки.

— Та знаю-знаю... І я не глухий, не треба так кричати.

Великий котяра раптом знову перетворився на згусточок світла і кинувся петляти поміж деревами, визначаючи для себе правильний маршрут. Коли, за якийсь час, він нарешті зник з очей, чортенята полегшено зітхнули.

— Бачив? — підняв угору вказівного пальця Куць. — Вчися, як треба на світі жити. Такий кого хочеш з дороги зіб'є.

— Як так вивчимось, то мандрувати не цікаво буде, — з сумнівом одізвався Пуць. — З такою «маршрутизацією» сам не знаєш куди і в яку мить потрапиш. Але загалом ідея хороша.

— Думаєш?

— Ще б пак. Я на її основі капость придумав.

— Що, знову? — недовірливо скосив очі на брата Куць.

— Чи ж я тобі не брат? — лукаво блимнув хитрими очима Пуць і дістав з-за пазухи карту.

— То у тебе справді карта є? Я думав це ти, з переляку, просто так Блудові бовкнув.

— Ну... якщо по правді, то саме з переляку і з'явилася. Але дивився сюди.

Пуць розгорнув карту і Куць ще більше зачудувався.

— Це ж карта Темплана!

— Не зовсім, — скромно зауважив Пуць, — просто хороша копія. Я ж таки у тебе чомусь вчуся.

Куць з повагою глянув на брата і вони зосередилися на карті.

— І що ж у тебе за ідея?

— Все дуже просто, — пояснив молодший чортик. — Ми ж знаємо, що Темплан пропонує товариству їхати на Брацлав, бо там стоїть добре укріплений замок; а потім на Львів, щоб там роздивитися архітектуру нового міста. Цей же не пропустить нічого, що має відношення до будівництва.

— Ти правий. Не пропустить.

— А ми зробимо так, щоб пропустив.

— Як?

— Куцю, мені треба чорнило і щось, щоб писати.

— Не питання, — радо запевнив Куць, вже не сумніваючись, що справа стає цікавою.

За якусь мить він тримав у руці перо.

— Що це? — широко розкрив очі від захвату Пуць. — Гусяче перо? Отак відразу?

— А що ж! Не тільки тобі карти клонувати, — не без гордості підморгнув братові Куць. — Тримай ще і це.

— Каламар! — ще більше зрадив Пуць. — Ну ти, братику, майстер!

Він одразу умочив перо в каламар і побачив, що воно зафарбувалося в червоне.

— А це що? Гусяча кров??!

— Та ти що?! — аж підскочив від такого припущення Куць. — Я ж чорт, а не звірюка якийсь. Скажеш таке. Це природне рослинне чорнило. Червоного кольору. Останній крик моди при європейських королівських дворах.

— А-а, — заспокоївся Пуць. — Вибач... А тепер дивися сюди. Наші друзі де? Ось тут, у Білій Церкві. А збираються виїжджати куди? Ось сюди, на Брацлав. Ось вона, дорога... А ми намалюємо їм маршрут ось сюди... убік... Що тут у нас?.. Вінниця. Ну... не зовсім село, але ж і не центр воєводства. А тепер малюємо сюди... щоб вони проминули Львів... ось сюди... А тут... Дрогобич.

— А що у Дрогобичі?

— Чесне чортяче слово, не знаю. Але ж це не Львів?

— Не Львів.

— Отже, вони потраплять не туди, куди хотіли. Хіба ж це не капость?

— Точно, — плеснув братика по плечу Куць, — капость. Вони ще про нас дізнаються!

— Та ж ми з ними і так добре знайомі.

— Що людина, що чорт, а скільки з ним не будеш вовтузитися, все одно до кінця не знатимеш чим дише. Тому не засмучуйся, брате. Вони у нас ще попоїздять!

Розділ п'ятий

Про зиск і благодійництво

Погода та настрої були хорошими. Виїжджати збиралися не надто рано, але й не пізно, щоб протягом сонячного дня подолати достатньо довгий шлях і не розтягувати поїздки. І доставка порошу на Січ, і проведення переговорів у Середземномор'ї були справами важливими і вимагали не гаяти дорогоцінний час. Друзі спакували свої речі, з яких, окрім зброї, мали хіба верхній одяг від дощу та холоду, по дві-три змінні сорочки, кулелійки, порохівниці, бруски для заточування шабель та кинджалів, кремені та кресала, миски, ложки та кілька казанів різного

розміру на кожную компанію. Звісно, що у возах зберігалася і певна кількість пороху та цини — яку зараз люди частіше називають оловом — для лиття куль суто на всякі дорожні потреби. Уважно поскладали у транспорт необхідні для довгої дороги харчі, а також баклаги з чистою питною водою, барильця з квасом, і, звісно, бочечку з медом, який у всі часи вважався стравою універсальною та лікувальною.

Валка з порохом вирушила першою, бо Марко з Харком хотіли впевнитися, що очікуваний козаками, і в першу чергу Гармашем, вантаж, безпечно покине наповнене різношерстим людом торгове місто. Звісно, вони не мали підстав підозрювати охорону Братства Далеких Транспортних Перевезень у ненадійності, але почуття власної відповідальності та молодецьке бажання відчувати долученість до всіх великих справ брало гору. Старші товариші прихильно ставилися до моральних настанов молодих козаків, тому ні Темплан, ні Пилип, ні нові друзі італійці не заперечували проти того, щоб зачекати з виїздом і належним чином попрощатися з Виярком та Дерисорочкою. Адже кожен розумів, що в такі буремні часи, як період Нової Історії, що невимовно долав епоху старого доброго, хоч і місцями дикого, Середньовіччя, ніхто не міг знати, чи доведеться їм коли зустрітися знову. Пилип хотів дати кілька порад щодо хороших манер, Темплан про всяк випадок накидав на окремому аркуші план місцевості та означив шлях їхнього маршруту, а Старанчіані непомітно передав Дерисорочці кошик зі старанно захованими під рядниною кількома пляшками доброго вина. Навіть Ледаччіо махнув здалека рукою — принаймні, це був щирий вияв його надзвичайної прихильності до представників Братства та Війська Запорозького, з якими останні два дні випало гуляти в одній компанії.

Врешті Білу Церкву покинуло і наше посольство. Коч, запряжений трьома парами добрих коней, котився розбитими шляхами Київщини, легко долаючи ями,

вибоїни та горбки, що рясно траплялися дорогою. Завдяки зручному облаштуванню розкішного салону пасажирів, звичні до значно жорсткіших умов під час подорожей, цим не переймалися, час від часу підстрибуючи чи перекочуючись на м'яких подушках. Пилип і Темплан стиха гомоніли між собою про ознаки гуманізму у Західній Європі. Харко та Ледаччіо, як люди молодші, обговорювали питання більш буденні та прозаїчні, як то порівняльні характеристики пістолів італійського та німецького виробництва: Ледаччіо, хоч і знехотя, але інколи зривався з подушок і махав руками, переконуючи співрозмовника у досконалості флорентійських зразків, що вирізнялися зокрема старанно обробленими гладенькими стволами та оздобленням ложа, а Харко переважно з ним погоджувався, більшою мірою, щоб не ображати товариша, з певною обережністю звертаючи його увагу на якість та надійність німецьких механізмів. Марко разом зі Старанчіані сидів на місці кучера та вчився правити шестикінним запрягом. Справа була захопливою, дорога приємною. Андреа був задоволений своїм учнем, а учень був задоволений вчителем; можливо саме тому на світанку, третього дня подорожі, вони не помітили край дороги дерев'яний щит з написом «Вінничина вітає своїх гостей» та підписом унизу «Напади й грабунки не вітаються». Помітили тільки те, що дорога значно покращилась, а на під'їзді до численних мостів почали траплятися навіть бруковані ділянки.

— Вже б мав трапитися який заїжджий двір, — висловив своє припущення Старанчіані, старанно роздивляючись бруківку на досить довгому відтинку дороги, яким вони котилися вже не менше години.

— Так, було б непогано, — кивнув у відповідь Марко.
— Час докупити харчів та поповнити запаси води.

— Не завадив би ще мішок вівса для коней.

— Не турбуйся, Андрію, про все подбаємо. Аби на живих людей натрапити, бо поки що самі митники зустрічаються.

Обоє посміялися. Справді подорож досі проходила безтурботно, якщо не рахувати регулярних «мостових» зборів. Дві ночі вони провели серед лісу, зручно розташувавшись на нічліг у їхньому зручному транспорті. Подекуди робили зупинки протягом дня, щоб дати відпочити коням та й самим розім'ятися. Щоб розважитися, вправлялися у фехтуванні, і Темплан мало не посварився з Ледаччіо через принципові розбіжності у техніці фехтування італійської та французької шкіл. Марко та Харко намагалися примирити друзів, вказуючи на те, що у справжньому бою взагалі немає часу на фехтувальні хитрощі і перевагу дає рішучість, сила та швидкість, а якщо вже їхні європейські колеги надають таку увагу саме спортивному двобою, то різниця у їхніх манерах дратувати супротивника визначається виключно вагою зброї. Якщо легка шпага Темплана вимагала активної роботи кистю руки та передпліччям, то Ледаччіо, маючи істотно ширший та важчий клинок мусив активно задіювати плече. Француз та італієць не погоджувалися і казали на те, що не слід плутати глибоку філософію зі звичайною бійкою. Пилип хотів було завершити цю суперечку дипломатичним шляхом, але Темплан, Ледаччіо, Марко та Харко навпаки похапалися за зброю і тільки Старанчіані тоді вдалося всіх відволікти, перевівши розмову на властивості інструменту для різьблення по дереву. Все-таки відтоді французький інженер та неаполітанець між собою не розмовляли і час від часу обмінювалися недоброзичливими поглядами. «Це тому, що подорожуємо без пригод, — думав собі з цього приводу Марко, — нудяться хлопці».

Отже, маючи надію на скорий перепочинок, козак цвьохнув у повітрі довгим батоном і коні побігли швидше.

— Ану ж прислухайся, — мовив до нього Андреа. — Здається попереду є люди... І здається, ще живі. Чуєш шаблі дзвенять?

— А таки так, — дослухався й Марко. — Попередь наших, а я коней піджену, щоб ми чого цікавого не пропустили...

І він цвьохнув батогом ще разів зо два.

Загін степовиків, що мав намір наскочити зненацька на околиці Брацлава, зненацька потрапивши під артобстріл, зрозуміло, був не в найкращому стані. Чоловіків повикидало з сідел та добре потовкло уламками ще не зовсім потрухлих стовбурів та старого товстого гілляччя, що розліталися на всі боки, а коні геть розбіглися лісом. До самого вечора вони блукали нетрями, шукаючи своїх чотириногих друзів. Потім довго шукали один одного. Оскільки просто горлати «Агов! Де ви!» на чужій території було ризиковано, намагалися привернути увагу один одного карканням, тьохканням та свистом, імітуючи голоси птахів. Останнім знайшовся наймолодший учасник походу. Аж надвечір його виявили у найглухішому місці під якимось кущем. Хлопець сидів і крутив на всі сторони головою.

— Де ти так довго тинявся? — суворо запитав його батько.

— Я не тинявся. Я ж мисливець. Сиджу в засідці... пташок слухаю...

Очільник загону ледь стримався, щоб не оперіщити сина нагайкою. Але ж стримався...

— Ось твій кінь. На ноги піднятися можеш?

— Н-не, з-знаю. Ой! О-йо-йой... Ху. Вийшло.

Не без страждань молодий «мисливець» видерся в сідло і приєднався до ватаги, що мала, як ми вже згадували, досить жалюгідний вигляд.

— Гаразд, — мовив очільник. — Денного нападу на Брацлав не вийшло, спробуємо нічний напад на Вінницю. Працюємо швидко, бо нас вже вдома чекають.

— Отож, — буркнув наймолодший. — Я теж гадаю, що час додому, бо щось у нас виходить якийсь ненормований робочий день.

Очільник не хотів надто дратуватися, тому пропустив слова молодого повз вуха.

— Ще раз переконаймося, що нікого не згубили. Скільки нас зараз?

— Десятеро, — озвалися воїни. — Всі тут.

«Справді всі тут. Але разом нас одинадцять, — подумав про себе Блуд, який знову означав свою присутність легким вітерцем. — Та що на них ображатися. Ми ж знаємо, що люди недосконалі й невдячні, але постійно потребують нашої допомоги... Самі не знають, чи їм додому треба, чи у Вінницю, а ти думай за них. Доведеться обирати щось нейтральне...»

Невтомний дух виявив таку старанність, що очільник протягом доби кілька разів обвів свій загін довкола Вінниці, так і не потрапивши до міста. Врешті, у якусь мить просвітлення, вирішив плюнути і вертати своїх людей додому.

«Все. Нічого не вийде. Ще згинемо чого доброго у цих лісах. Треба переправлятися через річку та тікати звідси щодуху. Десь тут був мало кому відомий брід... та й не один... Щоб ми тихенько звідси...»

Думки його знову заплутались і загін раптово опинився на добре вимощеній дорозі за півпольоту стріли від широкого кам'яного мосту. Перед мостом стояли двоє охоронців і вже радісно потирали руки, швидко оцінивши кількість вершників, які оце зараз мали повз них проїхати.

— Та-ак. Влипли! — неголосно промовив сам до себе Очільник. — Замість таємного броду виїхали на платний міст.

«Та-ак. Думаю, далі вони розберуться без мене. Грошові питання — це не моє. Краще спочину», — подумав собі в ту ж мить Блуд. Легкий вітрець майнув довкола моста — вочевидь, щоб нічого нікому не оплачувати — і зник по той бік річки у густому лісі.

— Що робитимемо? — запитали ті, що їхали позаду.

— Та що... Будемо скидатися, — вирішили ті, що їхали попереду. — Непомітно об'їхати вже не вийде.

Охоронці, самовдоволено склавши руки на грудях, спокійно чекали наближення вершників.

— Почім проїзд? — запитав Очільник, коли вже вони під'їхали до цих двох майже впритул.

— По таляру з вершника! — не зрушивши з місця, майже в один голос мовили охоронці.

— Скільки?! Ви що, сказалися?!

— А що ви хотіли? Погляньте лишень яка споруда!

— Хороший, надійний міст. Такий ніколи під вами не провалиться. Хіба він не коштує цих грошей?

— Та це грабіж!

— Не хочете, не платіть. Посидьте тут на травичці. За годину прийде інша зміна — у них тарифи вдвічі вищі. Отоді зможете оцінити нашу доброту.

— Тільки пізно буде. Ми сюди вже не повернемось.

— Щоб т-тобі...

— За проїзд бруківкою мито брати не будемо. Хоча...

— Гаразд-гаразд.

Стомлені степовики почали копирсатися у своїх пазухах, поясах та присідельних сумках, шукаючи хоч які монети.

— От завжди знав: їдеш кудись, візьми з собою гроші.

— Особливо, коли поїздки такі непевні...

— А думали: з'їздимо оце, забагатіємо...

— Ех, не потратиш, не заробиш. Правду старі люди кажуть...

— А ще кажуть, що витратити легше, ніж заробляти.

— Та мовчи вже...

Сяк-так назбирали потрібну суму.

— Тримайте, кровопивці!

— Ви легше-легше, — відповіли на те охоронці. — Бо ще штраф нарахуємо за особисту образу. Маємо право.

— Ідіть ви з вашими правами!

— А ви їдьте собі, поки їздиться. І поки шлях відкритий.

Настрій був остаточно втрачений, і настільки, що степовики навіть не звернули за своїм звичаєм з мощеної дороги до лісу. Так і їхали, чортихаючись кожен про себе, поки не з'явилася на дорозі постать самотнього молодого вершника, що рухався їм назустріч. Вершник був не з голодранців, бо їхав на дорогому арабському скакуні та й сам одяг, хоч і був без особливих прикрас, але виказував у ньому представника не бідного шляхетського роду.

— Що ж. Зараз спробуємо хоча б повернути свої гроші, — вирішив Очільник.

— Це законно і справедливо, — підтримали його супутники.

Тому, коли подорожній під'їхав ближче, степовики оточили його широким кільцем і висунули ділову пропозицію.

— Шановний. Пропонуємо без зайвих розмов розлучитися з вашим конем, зброєю та грошима. У всякому разі, таким чином ви дістанетеся до найближчого моста цілим та неушкодженим.

— По-перше, — відгукнувся на те молодик, дістаючи з піхов свою легку шаблю-карабелу, — ви не привіталися.

Він відсалютував шаблею на чотири боки, щоб нікого з присутніх не образити.

— По-друге, — я й так наміряюся дістатися до мосту цілим та неушкодженим, чого не можу гарантувати стосовно вас. Однак, бачу з ваших облич та вашого одягу, що остання доба була для вас не найкращою в житті, тому зроблю вам ласку і битимуся з вами лівою.

Молодик негайно перекинув шаблю в ліву руку і клинок миттєво пронісся перед носами тих, що стояли до нього ближче.

— Не спить! Захищайтеся!

Степовики аж ніяк не очікували такого нахабства і ледве встигли повитягати зброю, щоб прикритися від граду небезпечних ударів.

— Та ти що?!

— Та обережніше, у тебе ж шабля в руках, а не мотовило!

— Ще людей покалічиш!

Молодик виявився упертим та завзятим, тому, хоч не-хоч, вимучений та виснажений загін мусив прийняти бій. Від десяти шабель, що по чергово зустрічалися з однією, найнебезпечнішою, яка літала з неймовірною швидкістю, здійснювся неймовірний дзенькіт. Саме його і почули представники нашого мирного посольства.

— Бігом, рідненькі! — підганяв коней Марко. — Бігом, бо можемо не встигнути! Чую, що там зараз така бійка!

В салоні вже активно готували зброю, і коли коч, що летів на всій швидкості, нарешті з'явився на місці події та, не одразу зупинившись, змусив учасників шабельного бою розсіпатися по обидві сторони шляху, з його вузьких віконць залпом вдарили пістолі. Намагаючись уберегти себе від куль степовики одразу спішилися.

— Ну що, хлопці? — підморгнув друзям Харко. — Починаємо рукопашний?

Посольство висипало зі свого транспорту, вимахуючи шаблями та шпагами. Як не дивно, до цієї справи охоче приєднався й Пилип, який у запалі вирішив на якийсь час забути про свій дипломатичний статус.

— Що, десятеро на одного?! — гукнув Харко, збиваючи на землю двох чоловіків, що першими трапилися йому під важку руку.

— Зараз я тобі продемонструю перевагу італійської школи перед французькою, — вигукнув Нікколо до Темплана, кидаючись на чужих вояків, які стояли до нього ближче.

— А я тобі доведу, що французька школа не гірша! — з не меншим запалом кинувся у бійку Темплан.

Пилип та Старанчіані поклали на землю останніх, які ще трималися на ногах, раніше, ніж Марко встиг зіскочити на землю.

— Хлопці! Це несправедливо! — вигукнув він, ображено ховаючи шаблю у піхви.

— Ну, вибач, — розвів руками Харко, — ти ж бачиш, що їх було зовсім небагато.

— Ти бачив?! — гукав Ледаччію до Темплана.

— А ти бачив?! — гукав йому у відповідь Темплан.

Запальний молодик, який так і лишався сидіти на своєму дорогому арабському коні, з цікавістю спостерігав за цією сценою. Врешті, коли всі учасники короткого бою та ті, хто не встиг у ньому взяти участь, трохи заспокоїлись. Він зійшов на землю, щоб познайомитись.

— Вітаю вас і дякую за підтримку. Хоча, я міг би впоратися й сам.

— Бачимо. Якщо не боїшся сам на такому коні глухими дорогами їздити, — усміхнувся Харко.

— Та самому ж хіба так цікаво як коли гуртом? — усміхнувся й Марко.

Цей хлопчина козакам одразу сподобався.

— Найперше, маю зауважити, що ця дорога далеко не глуха, — молодик вказав поглядом на якісно викладену бруківку. — А з тим, що в гурті цікаво, я цілком погоджуюсь. Уявіть, що цих нападників було б не десятеро, а один чи хай там і двоє. Ніякого б не було інтересу. — На ці слова всі присутні охоче закивали. — А тепер будьмо знайомі. Мене звуть Василь.

І молодик простягнув руку Маркові, який стояв до нього найближче.

Всі охоче привіталися та поназивали свої імена.

— Куди ж ти прямуєш, Василю? — поцікавився Марко.

— Та так... більшою мірою подорожую у сімейних справах.

Всі примітили, що новий знайомий не дуже схильний розповідати якісь свої таємниці і не наполягали. Тож той запитав своєю чергою:

— А яка Доля веде вас до Вінниці? У вас там справи приватні чи комерційні?

— До Вінниці? — витріщився на нього Темплан. — Ми їдемо до Брацлава.

— Навряд чи. Тут за якусь версту перед вами міст, а далі дорога виводить прямісінько на Вінницький замок. Якись півтори години їзди вашим чудовим транспортом.

Темплан мало не впав у розпач, але знайоме слово «замок» його трохи заспокоїло. Зате Андреа, розплився в усмішці при згадці про «чудовий транспорт».

— Це коч. Створений у нашій міланській майстерні з урахуванням усіх останніх розробок, що пройшли випробування на дорогах Західної, Центральної та Східної Європи.

— То ви з Мілану? — чемно вклонився Василь. — У вас чудові майстри по дереву. Прекрасна школа. І в питаннях транспорту і в меблярській справі міланці сьогодні серед перших у нашій частині світу.

— З приємністю визнаю, що так і є. Ми з Нікколо меблярі.

— Дуже радий. Сподіваюся ми з вами продовжимо наше знайомство.

— Це все чудово, але як ми могли потрапити до Вінниці, коли прямували на Брацлав? Я ж сам робив карту...

— То ви, Темплане, той самий відомий французький інженер і картограф? — здивовано звів брови Василь. — Аж ніяк не чекав, що ось тут на цій дорозі мені випадуть такі знайомства. Чекайте, я здається починаю орієнтуватися... Пилипе, ви не той самий відомий дипломат? І ви прямуєте... О! То ці двоє козаків ті самі Марко та Харко, герої Перекопської операції?!

— Про це не будемо! — заперечливо замахали руками Марко та Харко.

— Та ви що?! Як це не будемо?! Вас було четверо і ви зруйнували цілу фортецю! Так, це не могло на той час бути використано ні в дипломатичних, ні в економічних цілях і, начебто, не мало жодної логіки, але як майстерно все було виконано! Ця операція тепер

у всіх сучасних підручниках з військової справи. Її навіть розглядають на лекціях з міжнародного законодавства у розділі «Прикордонні конфлікти», підрозділ «Казуси», параграф — «Випадкові діяння, що мають ознаки збройних конфліктів, вчинені з необережності, непоінформованості та в стані емоційного збудження, через які ніхто не буде починати війну».

— Бачу, вас добре навчали, — зауважив Пилип.

— Було трохи, — зашарівся Василь. — Я справді дещо знаю і в тім числі мету вашої поїздки. Я б радо до вас приєднався, якщо ви не проти...

— Чому ж ні, — відповів Пилип. — Нам в компанії не завадить і швидка гостра шабля, і швидкий гострий розум.

— ... Якщо тільки батько дозволить, — знову зашарівся Василь.

— Думаю дозволить, — усміхнувся на те Пилип, і хлопцям на ту мить здалося, що Пилипові відомо про нового знайомого трохи більше, ніж усім іншим.

— До речі, — спохопився Василь, — мене турбують ці бідолахи. — він вказав на розкиданих по траві степовиків. — Хтось з вас уміє надавати першу допомогу пораненим?

— Я цим займаюся, — впевнено озвався Харко.

— Він нещодавно склав іспити на цілителя! — мовив Марко і в його словах виразно звучала гордість за товариша.

Звісно, коней розпрягли і розбили табір. Знесилених степовиків повкладали рядочком. Харко швиденько мотонувся лісом та зібрав те, що знайшов з лікувальних трав. Десь когось натер, комусь дав щось випити і невдахи почали один за одним приходити до тями. Їх нагодували, напоїли, розговорилися.

— З якого дива ви вирішили займатися грабежем?

— Та ні, який грабіж? Звичайний сезонний похід.

— Так, це цілком у рамках міжнародного законодавства, — кивав Пилип. — Зараз всі так роблять, коли треба економіку піднімати.

— Справжній грабіж на ваших мостах. З нас такі гроші злупили, що просто діватися було нікуди.

— Це де? — широко розкрив очі від подиву Василь.

— Та ось, за якусь версту звідси кам'яний міст. По таляру з вершника це вже занадто. Я ніде таких тарифів не бачив.

— По таляру?! — аж скрикнув Василь. — Тут щось не так. Зараз піду розбиратися.

— Я з тобою, — звівся на ноги Марко.

— І ми пройдемося, — зголосилися Темплан та Ледаччіо. — Пораненими все одно більше Харко, Пилип та Андреа займаються. Вони у цих справах досвідченіші.

Маленька команда швидким кроком попрямувала убік мосту. Коли підійшли ближче, двоє суворого вигляду охоронців перепинили їм шлях, широко розставивши ноги та склавши руки на грудях.

— Стійте! Прохід платний. По таляру з кожного!

— Справді щось дорожувато, — мовив стиха Марко, а Темплан та Нікколо скривилися і згідливо кивнули.

— Ану, скажіть мені, — озвався до охоронців Василь. — Ви хоч читати вмієте?

— Ми рахувати вміємо! — грубо відповіли охоронці і повитягали шаблі. — Що, законів не чули? Платіть гроші, або об'їжджайте це місце, як знаєте!

— Друзі! — мовив Василь до своїх супутників. — Зверніть увагу на ось цю мідну табличку, що прикріплена на перилах моста праворуч.

Всі поглянули на табличку і Марко вголос прочитав:

— «Цей міст збудовано коштом князя Костянтина Дубенського на благо подорожніх. Відкритий безкоштовно для всіх, незалежно від способу перетину (пішки, верхи чи транспортом), мети поїздки, суспільного стану та віросповідання».

— Така сама табличка є і з протилежного боку, — запевнив Василь.

Охоронці пополотніли. Один з них розвернувся до другого і вхопив його рукою за груди:

— Ну ти і дуб!

— Не час, друже, для компліментів! Здається нам хана.

— Пропоную чесний поєдинок, — хитро усміхнувся Василь. — Їх двоє, і від нас виставимо двох. Нехай наші друзі, Марку, на практиці покажуть переваги французької та італійської школи фехтування.

Темплан та Ледаччіо зловісно усміхнулися і дістали шпаги. Неаполітанець свою, з ширшим та важчим клинком, а француз свою, полегшену, з художньо виконаним ефесом.

«Охоронці» блискавично покидали зброю.

— Ми не праві. Здаємося!

— Ось усі гроші, забирайте! Тільки не треба нас бити!

Тугий мішечок з грошима також упав хлопцям під ноги.

Темплан з Ледаччіо презирнулися.

— Ні, таки вони не праві, — сумно прорік Темплан. — Саме зараз ми могли б непогано позмагатися.

— За це їх треба з мосту та в воду, — відповів йому Ледаччіо.

За мить, два тіла з криком і лементом шубовснули у воду по обидва боки моста.

— От шахраї! Чого тільки люди не придумують, щоб нічого не робити! — гнівався Ледаччіо.

А Темплан поплескав його по плечу:

— Знаєш, італійська школа фехтування справді хороша. Я бачив, як ти зі своєю важкою шпагою вправляєшся. А нею ж так легко як моєю не покрутиш.

— Зате у французькій школі присутня така собі віртуозність... дуже близька моїй італійській душі.

Вони розсміялися і обнялися. Їхній конфлікт щодо фехтувальної майстерності було вичерпано.

Коли повернулися до табору, Василь віддав степовикам їхні гроші і навіть докинув ще.

— Це щоб ви додому швидше дісталися і вже нікого дорогою не чіпали. Вам і так перепало.

Переночували всі разом, а на ранок загін степовиків та наше посольство, в компанії з Василем, роз'їхалися в різні боки. Як добрі друзі.

— Успіхів вам! І легкої дороги! — бажали один одному.

Розділ шостий

Про знання, час і вірні шляхи

До Вінниці справді дісталися швидко. Вартіві на воротах міських укріплень, побачивши Василя, привітно махнули руками і коч проминув цю перепону без зупинки.

— А хіба за проїзд до міста гроші також не сплачуються? — здивовано запитав у Василя Андреа.

— Чому ж. І в'їзне мито і військовий збір, бо напади бувають частенько і на оборону хоч-не-хоч треба витратитись, але ж ви наші гості, тому про витрати можете не турбуватися. Потрібні суми внесемо до міської скарбниці окремо. Зараз звертаймо праворуч, тут поряд є хороше місце — можна і смачно поїсти, і добре спочити.

Андреа тримав у руках віжки і мав пильнувати, щоб його шестикінний екіпаж не створив на поворотах якої транспортної пригоди, тому перепитати про те чиї ж вони такі гості не встиг. За якихось чверть години вже заїжджали на широкий двір, який сьогодні не був надто переповнений транспортом.

— От і добре, — мовив на те Василь. — Людей зараз не багато, можна буде спокійно пообідати і з розміщенням не матимем клопоту.

Заїжджий двір, до якого прибули наші друзі, особливо сподобався Темплану, який негайно оцінив його вдале планування. Тут було вдосталь і місця для

возів, і будівель, де гості могли спочити чи переночувати. Окремо були споруджені стайні, шинок та простора корчма. Тут-таки була розміщена і невелика кузня, в якій кожен гість міг скористатися послугами місцевого коваля, або ж, за бажанням, підкувати свого коня чи здійснити який, необхідний в дорозі, дрібний ремонт самостійно.

Люди розпрягли коней, завели в стійло, дали їм води та вівса і, переконавшись, що на цю мить тварини цілком задоволені своєю долею, заходилися облаштовуватись самі. Найперше обрали собі хату, в якій зручніше могли розміститися на нічліг, а вже потім попрямували до корчми, щоб віддати належне і власним шлункам. Саме в цю мить до двору заїхав старшого віку вершник, вдягнений у дорогий жупан, у шапці, прикрашеній орлиним пір'ям, та з дорогою шаблею при боці. Василь радо рушив йому назустріч.

— Вітаю батьку!

— Радий бачити тебе, синку живим і здоровим! — вершник зійшов з коня і міцно обняв юнака. — Як поїздка? Що бачив? Як справи на наших дорогах?

— Загалом все гаразд. Дороги в хорошому стані, але маю й дещо цікаве розповісти, — широко усміхнувся Василь. — Окремі хитруни вже намагаються заробляти на нашому благодійництві.

Чоловік розсміявся:

— Звикай, сину. Людина — істота вигадлива, тільки у кожного свої вигадки. Хтось спрямовує свій розум на користь іншим, а іншому — аби хоч яка користь та все для себе. Але подробиці розповіси потім. Бачу ж — ти приїхав не один. Хто твої нові знайомі?

— Ну, хлопці, — мовив тим часом упівголоса Пилип, — вважайте, що вам пощастило. Бачите перед собою князя Костянтина Дубенського. Видатна, непересічна людина: знається на військовій справі, шанує архітектуру та мистецтво, дбає про освіту та книжкову справу...

Пилип перший привітався з князем, бо ж вони були давні знайомі, чому присутні аж ніяк не здивувалися, знаючи про фах та життєвий досвід їхнього товариша. Загалом усі щиро раділи такій зустрічі, бо ж виходило, що князь Костянтин, добре відомий на той час і своїми військовими звитягами, і щедрими пожертвами на будівництво мостів та доріг, і пильною увагою до мистецтва та народної культури, був взірцем для молодих козаків та цікавим співрозмовником для присутніх тут іноземців.

У корчмі дружно сіли за довгий стіл, на якому враз з'явилися і гарячий борщик, і вареники, і шинка, і квас, і барильце питного меду, і ще багато чого. Їли неспішно, розмовляли довго.

— Молодий князь цікавився, чи може він приєднатися до нашого посольства, — між іншим звернувся до старшого Дубенського Пилип, — що скажеш, Костянтине? Наважишся відпустити хлопця?

— Та він у мене самостійний. До того ж подорож до Європи та Магрибу йому не завадить. Щоб приносити користь і людям, і своїй країні потрібні знання, потрібен досвід. От і набуде. Я тут надумав Академію відкривати, а в Парижі знаються у цій справі. Будете при французькому дворі, хай Василь поцікавиться, як це працює. Може щось запозичимо, а може й краще зробимо. Знання мають велику вагу, а на плечі не тиснуть.

— Правда, — кивнув Пилип, — знання не каміння, їх збирати легше.

— І спина не болить, — спробував пожартувати Марко, який у цю мить з виглядом людини, що досягла на цім світі вищого блаженства, мочав у сметану черговий вареник з м'ясом.

— Спина не болить, душа інколи болить, — серйозно зауважив на те князь. — Болить, бо знаєш, що не все встигаєш.

— Це як? — відволікся від своїх думок Харко, який після миски борщу вже й наївся і зараз думав про щось своє, далеке від столу та вареників.

— Щоб добути знання потрібен час, і щоб застосувати знання потрібен час, — спокійно пояснив Дубенський. — Чим довше та прискіпливіше збираєш знання, тим вони ширші та глибші, тим більше ти можеш завдяки їм зробити, але ж часу на те все не вистачить.

— А що ж робити? — затурбувався Харко, так наче він щойно отримав нову кількість неможливих для реалізації знань.

— Не бити собі голови, — смачно сьорбнув меду зі свого кухля Ледаччіо. — Працєю собі, то щось корисне і зробиться.

— Вірно, — підтримав думку товариша Старанчіані. — Знання дають змогу працювати якісніше, отже ти певніше доб'єшся своєї мети. Головне — будь старанним і впертим. Якщо треба — лобом і ногами упрись, а своє роби.

— Головне — правильно визначити мету, — вставив свою думку Темплан. — Обери, що тобі найбільше до душі, з того й починай. І тільки визнає щось нове, одразу намагайся це використати, коли робиш чергове замовлення...

Марко аж миску з варениками відставив:

— То що, виходить інколи треба відмовлятися від нових знань? Бо не встигнеш використати?

— Оце ні, — заперечливо похитав головою князь. — Як не ти, то хтось інший їх може використати. Тому знання треба передавати. Дітям, учням... Тому й хочу Академію заснувати.

— У нас тут вже бібліотеки та краєзнавчі музеї працюють, — не без гордощів докинув Василь. — Ось і книгарню у Вінницькому замку відкрили...

— До речі, будете проїздити через німецькі землі, там на ріці Майні є місто... — задумався про щось нове князь Костянтин, — не пам'ятаю назви, але там восени

великий книжковий ярмарок проводять. Якщо буде змога, заїдьте подивіться, що там та як. Кажуть у Німеччині книжки зараз все більше друковані... Ми теж маємо не гірше виглядати.

— А рукописні хіба мають поганий вигляд? — щиро поцікавився Харко. — Я вже дечого надивився, інколи у них так гарно літери виведені — справжні витвори мистецтва.

— Інколи — не означає завжди, — зітхнув князь. — Буває як напишуть... поки до того почерку дочитаєшся... А скільки помилок? Друкарський спосіб звичайно громіздкий, дорогий, ще багато ручної роботи, але ж за той самий час можна випускати більшу кількість примірників. І текст розбірливий... Прочитати легше. Тоді ми зможемо більше випустити українських словників, енциклопедій, наукових праць.

— Та й художніх творів... — докинув Василь.

— Не перебирай сину, — з докором поглянув на нього батько. — Художні твори сприймаються у баладах, піснях... речитативах... Хто їх зараз у книжках читатиме?

— Батьку, — жваво заперечив Василь. — Відійшли вже ваші речитативи. Молодь хоче тримати в руках живу книжку. Паперову. І в хорошій палітурці.

— То ти ще, може, й проти кобзарства вступиш? — усміхнувся на те князь.

— Батьку, ну чому, коли одне добре, то інше конче має бути погане? Кобзарство — це кобзарство. Це безперечно важливий, глибинний пласт нашої культури. Але ж ти подумай, який поштовх дасть паперова друкована книга розвитку художніх творів. Ти хоч уявляєш, що самих жанрів художньої літератури може бути більше ніж три?

— У молодості ми часто не відрізняємо мрій від реальності...

А Марко з Харком слухали цю мудру розмову і думали: скільки їм самим ще треба вчитися, щоб отакі речі в голову приходили. А з іншого боку, якщо

послухати старшого князя... то може й добре, що вони ще не настільки обтяжені тими знаннями?

Через два тижні потому, у затишній Львівській кав'ярні, за окремим столом сиділи двоє малих хлопчаків. Вони неспішно пили гарячу каву з молоком, заїдали хрусткими, присипаними цукровою пудрою вергунами, і вільно бовтали під столом ногами, оскільки з огляду на свій невеличкий зріст не діставали ними землі. Обоє почувалися пречудово, хоча старший і подумував про те, що меншому варто було б надавати потиличників.

— Пуцю, — говорив він миролюбно, — ну хіба це капості? Ми з тобою знову козакам допомагаємо, замість того, щоб їм шкодити.

— Куцю, та ж вони не потрапили ні до Брацлава, ні до Львова, — спокійно відгукувався менший, з приємністю смакуючи свій напій. — Уявляєш, скільки хорошого вони недоотримали?

— Скільки недоотримали не уявляю, — погоджувався Куць, — бо не знаю, що там і тут могло бути для них такого корисного, окрім цікавих екскурсій. Зате тепер добре собі уявляю, що, завдяки нашим старанням, вони познайомилися з родиною князів-благодійників і тепер молодший князь приєднався до їхнього товариства, а отже посольство отримало додатковий захист і надійне фінансування своєї мандрівки туди й назад. Мало того, підприємливий італієць Старанчіані накупив у Дрогобичі карпатської солі, а враховуючи, що це дуже дорогий та популярний продукт на всіх європейських ринках, він має можливість збагатитися. І неабияк. І знову ж таки завдяки нам.

— Зате вони не спробували львівської кави! — малий ще раз відсorbнуv зі свого кухлика і з неймовірно задоволеним виглядом примружив очі. — А сіль добра тільки у невеликих кількостях.

— Пуцю... не наривайся.

— Ну добре. Що ж ти хочеш? Маємо достойних суперників, які викрутяться з будь-яких негараздів. А ти хотів змагатися зі слабаками? Пам'ятаєш, що казав з цього приводу наш батько Гуць? «Щоб стати сильнішим, треба обирати собі сильнішого суперника. І постійно вчитися». От якби ти вчився не тільки на стусанах, а ще й з книжок... Не нервуй Куцю, а краще сам собі розваж і погодься — те, що Дрогобич є одним з центрів видобутку солі, яка добре продається в Європі, не є державною таємницею.

— Ну...

— От тобі й ну!

— А ти сам хіба про це знав?

— ... Ні. ... Але я менший. І ти ж мене вчиш, а не я тебе.

— Щось я починаю в цьому сумніватися.

— Байдуже, — Пуць дістав з-за пазухи карту. — Якщо вже козаки здатні перетворювати всяку невдачу на успіх, давай вчитися у них.

— Що пропонуєш?

— Вони зараз у нас де? — провів пальцем по карті Пуць.

— У Перемишлі.

— А далі куди їдуть?

— На Краків.

— У Кракові вони напевне застрягнуть на ринковій площі. І це неправильно. Звісно, Темплан, як завжди, цікавиться виключно питаннями архітектури, а там є на що подивитися... Та ж насправді вони мають зустрітися з представником Короля Польського і своїм добрим товаришем Кшичинським. А Кшичинський прибуде куди?

— Куди?

— До королівської резиденції, у замок на Вавельському пагорбі. А що ти знаєш про Вавельський замок? ... Добре-добре, це питання відповіді не потребує. Я до того, що там, під стінами замку...

— Маєш на увазі легенду... ?

— Я радий, що ти в курсі.

— Слухай, Пуцю, невже ти справді віриш у ці казочки?

— Куцю, не будь дитиною. А ми навіщо? Ми ж народжені для того, щоб казки робити реальністю.

— Отже...

— Отже цього разу ми не будемо збивати їх з вірного шляху, а, навпаки, підкажемо їм вірний шлях.

— І... ?

— І самі зустрінемо їх на цьому шляху. Підведемо їх, так би мовити, під Вавельський пагорб.

— Геніально!! А... А що буде, коли ми їх там зустрінемо?

— Придумаємо на місці. Не нашкодимо, то хоч полякаємо.

— Теж діло. То нумо починати!

— Встигнемо. Хіба тобі тут погано? Просто відчуй смак кави...

Розділ сьомий

Таємниця одного пагорба

Куць говорив правду. Здружене, за тривалий період своєї мандрівки, товариство не надто страждало від зміни визначеного Темпланом маршруту. У Вінниці хлопці отримали цікаві та корисні знайомства, а князь Костянтин, як ми вже знаємо, справді не заперечував проти того, щоб його син Василь приєднався до посольства. Старий князь покладав на молодого великі надії у справі розвитку освіти та науки на українських землях, отже його першому помічникові та спадкоємцеві аж ніяк не могла завадити подорож до країн Європи й Африканського узбережжя, де потяг до наук та організованого просвітництва все більше долав комфортну обмеженість, не схильного до радикальних змін, середньовічного суспільства.

Потрапивши до Дрогобича, друзі, звісно, вкотре подивувалися — при цьому Марко з Харком почали згадувати заняття з Омельком по орієнтуванню на

місцевості, а Темплан висловив думку, що настав час винаходів і найперше, що треба винайти — це пристрій, який допоможе мандрівникам не збиватися з курсу не тільки на морі й не тільки за хороших погодних умов. На слушне зауваження Пилипа щодо існування китайських «каменів, що вказують шлях», інженер тільки махнув рукою:

— Я не довіряю товарам китайського виробництва. Тим більше, коли йдеться про точні прилади. А ці камінці, що вказують на сторони світу — взагалі чаклунство.

— Темплане, ти ж сам інженер, — зауважив Марко. — Розумна людина.

— Отож, розумна! — відрубав Темплан. — Тому мене ще досі не спалили на вогнищі за «чаклунство». Ви ж знаєте, що Рим не надто вітає оригінальні наукові дослідження, бо тоді значна кількість вірян можуть втратити віру у силу церкви, а церква втратить значні прибутки.

— А хто щойно казав, що потрібен новий винахід? — стенув плечима Харко.

— Потрібен прилад на зрозумілій механічній основі. Щоб без ризиків, — пояснив свою думку Темплан. — Тоді легко можна буде пояснити природність його дії.

— Ось чому треба створювати школи, — зауважив Василь. — Бо як воно темне, а сидить на високій посаді, то йому і закони механіки будуть видаватися чаклунством.

— І якщо вже говорити про китайські камінці чи арабські намагнічені стрілки, — додав Темплан, — то вони не дають більшої точності, ніж орієнтування за небесними світилами. От якби ми могли побачити назви населених пунктів, до яких прямуємо, обираючи ту чи іншу дорогу... та якби були підказки куди звертати, а куди не слід...

— Оце вже точно чаклунство, — флегматично зауважив Ледаччіо.

— Якщо постаратися, може, щось би й вийшло... — задумався Старанчіані, — але щось я сумніваюся, що тут допоможе механіка.

Марко та Харко одразу згадали про торбинку з надзвичайними можливостями, яку на них випробовував Крутивітер, і одночасно подумали про те, що шлях науки тернистий та значно небезпечніший, ніж участь у військових походах, чи подорожі в об'їзд платних доріг. Тут людина принаймні розуміє, які небезпеки можуть її очікувати.

— Ось чому треба розвивати науки, — знову озвався Василь. — Уявляєте, скільки люди зможуть зробити корисного?

— А скільки шкоди?.. — раптом подумалося вголос Маркові.

— Ой-й-й... — уявили собі ту шкоду Пилип, Харко та Старанчіані.

Василь одразу примовк і задумався. Одначе з усього його вигляду було зрозуміло, що думка про те, як полегшити життя мандрівникам, справді його захопила. Принаймні в цю мить.

Та ближче знайомство з Дрогобичем швидко відволікло їхню увагу від можливого в майбутньому наукового прогресу й надихнуло інтересом до сучасних, як на той час, промислів і реальних контрактів. Пилип, з огляду на специфіку дипломатичної роботи, звісно, був добре поінформований про роль міста у міжнародній торгівлі та орієнтовні гуртові ціни на сіль у різних регіонах Центральної й Західної Європи, а також харчові характеристики, що відрізняли карпатську сіль від, скажімо, кримської, чи тих сортів, які вироблялися у французьких королівських солеварнях, про що з охотою розповів і своїм супутникам. Андреа, старанно опрацювавши в голові отримані від Пилипа відомості, негайно заходився шукати способів придбати якусь кількість солі за цінами виробника, щоб потім, у Франції чи в землях рідної Італії, перетворити цей продукт на дзвінку

монету, яку навіть перевозити кочем набагато зручніше й приємніше ніж об'ємні товари. Ледаччію, з байдужим виглядом, допомагав йому у цьому як міг, Марко та Харко взяли участь у цій справі суто з цікавості до організації жуп-солеварень та технологій солеварних процесів, а Темплан зрадів можливості зайнятися власними справами і, не без підтримки Василя та Пилипа, отримав від місцевої влади замовлення на інспекцію оборонних укріплень, а також на розробку планів необхідного періодичного огляду та ремонтних робіт. Щоправда міські стіни і так періодично лагодилися та оновлювалися, бо місто мало на те і кошти, і потребу — адже високі прибутки від виробництва солі приваблювали не тільки чужих купців, але й своїх розбійників — проте, хворобливе бажання батьків міста «дізнатися як це робиться посучасному», перемогло їхній здоровий потяг до ощадливості.

Підзаробивши таким чином грошенят та отримавши перспективну можливість заробити ще, товариство вже не дуже переймалося тим, що їм випадало минути Львів. Наповнений пасажирами і сіллю коч, упевнено похитуючись та, легко долаючи нерівності й вибоїни наїждженого міжнародним купецтвом шляху, рушив далі і, скоро проминувши Перемишль, де вони особливо не затримувались, вже котився дорогою на Краків.

Темплан особливо турбувався, щоб вони знову не збилися зі шляху, час від часу роздивляючись свою карту та висовуючись з вікна, щоб звіритися з місцевістю й положенням небесних світил. Полегшало йому тільки за кілька днів, коли серед більш-менш певних орієнтирів він розгледів напис на дороговказі «KRAKIV. Vже nedaleko». Василь теж помітив дороговказ і йому одразу згадалася розмова про пристрої та способи визначати вірний шлях у негоду.

Як згадалося, так і сталося. Негода не забарилась. Раптово налетів сильний вітер, здійнявши неймовірний шум у верховіттях дерев, бо ж дорога

йшла лісом. За якийсь час вітер ущух, натомість небо швидко вкрилося густими, аж чорними, хмарами і на землю впали навіть не дощ і не злива, а суцільні непроглядні потоки води. Марко, що сидів цього разу на місці кучера сам, відпустивши перед тим Старанчіані на короткий спочинок, спробував голосом підбадьорити коней, які тепер вгадували дорогу тільки завдяки своїм природним чуттям. Кілька разів вдарив грім і вода довкола освітілася спалахом блискавки, але видимості це не додало. Марко подумав, що зупинятися за таких умов на розбитій дорозі серед густого лісу не менш небезпечно, ніж рухатися вперед наздогад, і вирішив, що оскільки до Кракова має бути «вже недалеко», краще довіритися коням. Товариство не заперечувало: всі були згодні, що в таку погоду краще віднайти якийсь прихисток «або вже принаймні хоч рухатися вперед».

— Тебе змінити, Марку?! — гукнув зсередини коча Старанчіані.

— Не треба! — відгукнувся Марко. — Я впораюсь!

— А що ти бачиш попереду?! — стурбовано гукнув Темплан.

— Геть нічого! — заспокоїв його Марко. — Та напевно коням захочеться з'їжджати з дороги! Думаю, вони нас вивезуть до безпечного місця!

— То що тобі там робити? Коні впораються! — сміючись підсумував Харко.

— Ховайся досередини! — докинув свого слова й Ледаччіо. — Виходить, ти там непотрібен.

— Не вийде! — відгукувався Марко. — Нашим чотириногим друзям потрібна підтримка! Ато ще образяться!

— Дивися, щоб не довелося тебе лікувати! — застерігав Харко.

— Не біда! — сміявся крізь шум зливи Марко. — Я вірю у твої здібності! Ти ж у нас тепер справжній цілитель! І з дипломом, і з досвідом!

— Темплане, а що у нас по карті? Там дорога пряма?
— перепитував Василь. — Бо ще знову кудись не туди виїдемо.

— Та є один некрутий поворот праворуч... але це нас з основного маршруту не зіб'є. Просто потрапимо не в центр міста, а в об'їзд... до королівського замку. Тільки о цій порі нам можуть не відкрити ворота...

— А хіба королівський замок не у Варшаві? — з сумнівом запитав Василь.

— Це — стара резиденція, — пояснив Пилип. — З тих часів, коли, ще за короля Крака, Краків був столицею Польщі. Потім столицю перенесли, з міркувань безпеки, углиб країни — щоб подалі від кордонів. А переїзд королівського двору затягнувся... Вже півсотні років триває.

— Так, — зітхнув Старанчіані, — у нас в Ломбардії кажуть, що краще пережити три війни, ніж один переїзд.

— Дивно, — звів брови Темплан, — у нас у Парижі кажуть так само.

— Нічого дивного, — озвався й Пилип, який досі був зосереджений на якихось своїх глибоких думках. — Те саме вам скажуть і в Києві. Адже життя у всьому світі однаковісіньке. Різницю бачимо лише в релігіях... культурі... елементах побуту, що часто просто залежить від природних умов... та ще в іменах і, подекуди, в системі управління...

— Щодо системи управління, то податки теж треба платити всюди, — запевнив Старанчіані.

— Податки і збори — це єдина певна й незмінна річ у житті людини, — підтакнув Темплан.

— Чому ж... — заперечив Харко, — навіть дуже змінна. Вони можуть зростати... У всякому разі певніше зростати, ніж знижуватися.

Тут вдарив грім, а довкілля освітила така яскрава блискавка, що коні шарпонулись убік, і коч помітно гойднуло, але їхній нешвидкий біг швидко вирівнявся, і друзі не надали тому значення. Старанчіані в цю мить

думав про своє ремесло та стабільність прибутків, Темплан про імовірність своїх майбутніх контрактів, Василь про досконалу систему оподаткування, Харко про своє минуле сімейне життя, Ледаччію про те, що непогано було б і поїсти, а Марко про те, що вони вже мали б нарешті в'їжджати у місто. Про що думав у цю мить Пилип, Авторові сказати важко, з огляду на глибину життєвого досвіду старого дипломата та надзвичайно широке коло його інтересів. Однак читач тут нічого не втратить, бо для друзів уже починалася нова пригода.

Коч зненацька просів у болото мало не по саме дно і застряг. Коні марно місили ногами багнюку, але зрушити великий і тяжкий транспорт, за цих умов, їм ніяк не вдавалося. Марко, побачивши таку справу, навіть не пробував їх підганяти та на них покрикувати. Він подумав, що мабуть варто лізти в салон і радитися з друзями, бо видобутися з багнюки за такої погоди навряд чи вдасться, але тут знову вдарила блискавка, і оскільки злива на цю мить трохи послабла, козак устиг серед нічного мороку — бо поки їздили під дощем вже й ніч настала — побачити, що вони застрягли біля підніжжя великого пагорба, і що лівіше, за густими кущами, під тим-таки пагорбом, помітний широкий вхід у якусь печеру.

— Що робитимемо? — запитав Василь.

— Доведеться перечекати дощ, — мовив Ледаччію, — у мене щось немає жодного бажання звідси виходити.

— Можна й перечекати, — згодився Харко.

— Під шум дощу добре думається, — нагадав Пилип.

— І спиться, — докинув Ледаччію.

— Звісно, ми можемо лишатися й тут, у салоні... — почував потилицю Андреа. — Але ж...

— Але ж треба випрягти коней і знайти прихисток для них також, — продовжив його думку Марко. — Мені здалося, що я тут бачив вхід до якоїсь печери. Має бути досить велика.

— Це імовірно, — кивнув чи то на Маркові слова, чи то якимось своїм думкам Пилип. — Тоді ми маємо бути недалеко від Вавельського замку.

— Якщо вірити дороговказам, ми ще Бог зна коли були недалеко від Кракова, — скептично гмикнув Темплан. — Щоб не вийшло, що ми його проїхали і втрапили у якусь глушину, де не те що замків, а й менших архітектурних споруд не дошукаєшся.

— А я пропоную перевірити, — знову озвався Василь. — Коли справді є печера, там і заночуємо. А вже вранці будемо розбиратися де, що і як.

Ледаччію хотів був висловити сумнів, аргументуючи його зокрема тим, що вже геть споночило і в такій темряві навряд чи можна щось насправду побачити, а якщо вже ночувати, то краще тут, не вибираючись під дощ, однак Харко його випередив звичним «А чого ж. Можна й перевірити!»

Викресали вогню і Марко, Харко та Василь, ховаючи олійні світильники під нашвидкуруч вдягнутими довгими кобеняками, полізли в болото шукати шлях до печери. Ледаччію скривився, потім зітхнув та й собі почав вдягатися й вибиратися під дощ. За ним таки рушив і Темплан. Пилип та Старанчіані тим часом заходилися перебирати, що слід узяти з собою, а що краще залишити в сухому салоні коча, щоб не попсувалося.

— Треба забрати мед, — запропонував Старанчіані. — В таку погоду він у печері буде доречний.

— Прихопи ще казанок та цеберко, — додав Пилип. — Можна буде набрати дощової води і зготувати якусь вечерю.

— Зараз подивимось, що тут у нас ще із харчів...

Печера справді виявилася досить просторою і глибокою. У всякому разі нашим мандрівникам було не до того, щоб вивчати реальну довжину її розгалужених коридорів та визначати куди ті коридори ведуть. Вони були раді, що їхнє випадкове укриття виявилось сухим

і затишним. Трохи далі від входу навіть лежали купи сухого галуззя. Отже, Ледаччію швидко взявся розпалювати вогонь, а решта дружно повипрягали коней і поперетягали з коча до печери все, що вважали за потрібне, а потрібного на недовгу ніч було не так і багато: мед та гречка, та зо три кільця ковбаси, та хліб, та якийсь посуд, та щось, щоб підстелити собі під боки й гарненько виспатися.

Вогонь розклали так, щоб було зручно грітися і людям, і коням. Останніх Марко, Харко та Василь старанно повитирали та розчесали їм гриви й хвости, та почіпляли на морди мішечки з добірним вівсом, то ж тепер тварини з вдячністю дивилися на своїх двоногих супутників, які вже й самі мостилися біля багаття, щоб обігрітись, підкріпитися та й просто погомоніти перед сном як воно межи людьми ведеться.

— Пилипе, а чому ви вважаєте, що ми застрягли якраз перед королівським замком? — поцікавився Темплан. — Як ви це визначили?

— Печера! — просто відказав Пилип. — Гадаю, це саме та печера під Вавелем — пагорбом, що на ньому зведено замок, про яку в цих краях ходить багато легенд.

— Легенд?!

Шість пар очей негайно звернулися до Пилипа, вочевидь вимагаючи продовження. Адже скільки б вам не було років, а почути перед сном хоч яку казку ви не відмовитесь. Просто, на відміну від дітей, дорослі свої казки намагаються називати легендами, правдивими історіями та новинами.

— Не знаю, наскільки ця історія правдива, але кажуть, що в сиву давнину під Вавелем жив дракон на ім'я Смок, якому... ну ви знаєте, що за переказами дракони вимагають від мешканців довколишніх поселень яку данину — чи вівцями, чи молодими дівчатами, бо інакше вони починають здійматися в повітря та палити все, що їм на очі трапиться... А як ситі та задоволені, то лежать собі по своїх печерах і нічирк. Наче вони й справді тільки легенда. Таким,

кажуть, був і наш, чи то пак їхній, Смок. Натерпілися від нього мешканці Кракова, та й лицарів загинуло немало, хто намагався самотужки дракона збороти. Аж знайшовся один мудрий чоловік та підклав під печеру бочку з сіркою, прикриту овечою шкурою. Смок, добре виспавшись, виліз зі своєї печери назовні — глип! — а перед ним їжа. От він і ковтнув ту бочку разом зі шкурою та сіркою одним махом. Так і згинув... А той чоловік одразу став королем...

— До харчування треба уважно ставитись, — зауважив Харко. — Не можна тягти до рота, не розібравшись, усе підряд.

— Був дракон і не стало дракона. Сумна якась історія, — скривився Ледаччіо. — Навіть спати розхотілося.

— Та ж чи був? — нагадав Марко.

— А чому ні? — запалився Василь. — Навіть легенди нізвідки з'являтися не можуть. У всьому є свій сенс. ...От якби мені такий трапився, я б обов'язково помірявся з ним силами. Адже були в минулому лицарі, які драконів долали у бою, а не хитрощами!

— Будь обережнішим, Василю. Мудрі люди кажуть: не той козак, що поборов, а той, що вивернувся, — між іншим нагадав Пилип.

Та не встиг він домоворити, як у глибині печери щось зашипіло і пролунав дивний звук. На перший погляд могло видатися, що це просто хтось чхнув кілька разів підряд, але... ліворуч, за камінним виступом спалахнуло яскраве світло, і на протилежній стіні, у вогненому відблиску, люди побачили величезну тінь, схожу на зміїної подоби товсте страховисько з рогами, крилами та довгим, гребінчастим хвостом. А коні перелякано заіржали та стали кидатися по печері в різні боки.

— Я ж казав, будь обережнішим!.. — гукнув Пилип Василеві, але той вже кинувся з оголеною шаблею зустрічати чи то небажаного гостя, а чи й самого господаря їхнього тимчасового помешкання.

Інші не встигли й на ноги схопитися, як з-за виступу вже залунали крики:

— Стій!! Обережніше!!
— Вгамуйся! Ти що!!
— Хто тобі тільки шаблю в руки дав?!! Бовдуре!!
— Наче різні голоси... — здивовано мовив Марко. —
Дракон там що, не один?
— Мабуть багатоголовий... — висловив припущення Харко...

Коли з неба вперішив дощ, Куць і Пуць саме пробиралися лісом до Вавельського пагорба, щоб, як вони жартували між собою, «належним чином зустріти посольство». Звісно, вони могли переміститися туди значно швидше, але малим чортенятам хотілося «полюдьському» прогулятися лісом, який вони любили та в якому почувалися затишно. Про всяк випадок, нагадаємо, що Куць і Пуць були лісовими чортами, і в інше, не таке зручне для них середовище, потрапляли більше з цікавості та — як не дивно — через особливе їхнє ставлення до Марка і Харка. Їм по-своєму подобалися наші козаки-побратими, отже і шкодити хлопцям для чортенят було особливою приємністю. Таким чином вони особисто долучалися до їхніх пригод.

— Кий нам такі пригоди, Пуцю! — бурчав Куць. — Це ж треба, під таку зливу потрапити!

— А хіба це не ти влаштував? — дивувався Пуць? — А я ще думаю: ну хай посольство в грозу мандруватиме, а нам навіщо? Можна було б зачекати, поки до печери доберемося...

— Де там! Щоб таку неgodу витворити треба все життя метеорологію вивчати.

Пуць раптом зупинився і чхнув.

— Куцю, довкола так холодно і мокро... і, здається, я застудився.

— Ти що! Ми — нечиста сила, ми не можемо хворіти.

— А я... — Пуць знову голосно чхнув, — таки застудився.

— Я тебе попереджав, що нам не можна бути надто добрими. Тоді ми втрачаємо нашу нечисту силу і слабнемо.

— Ой... така слабкість... і дрижаки пробирають... — Пуць знову чхнув.

— З цим не можна жартувати, братику. — Старший чортик приклав долоню молодшому до лоба. — Та ти просто гориш увесь. Давай миттю звідси в тепло. Годі з нас романтики. Я вредніший за тебе, у мене ще сил вистачить.

Справді, за якусь мить братики вже опинилися в печері й Куць заходився обнімати та розтирати Пуця, щоб той зігрівся.

— Уперше таке бачу, щоб чорт застудився.

— Це, Куцю, бо я ще малий і ще не справжній чорт. Пробач мені...

— Мовчи вже. Горе ти моє, нечисте.

— Куцю, а що коли тут справді дракон живе?

— Облиш! Не все, що люди розказують — правда. Які у наш час дракони?

— А все-таки?

— Все-таки треба буде зробити так, щоб наші... е-е-е... друзі... повірили в те, що дракон існує. І добряче настрахалися. Це їх навчить поважати нечисту силу!

— Думаєш?

— Знаю, Пуцю! Знаю, що коли віриш у результат, все складеться саме так, як треба.

— Так як треба, чи так, як хочеш?

— Байдуже. Головне, що якийсь результат та буде. Ти вмієш створювати потік світла? Нас, коли ми ще були у Пеклі, на уроках з фізики вчили, пам'ятаєш?

— Так! У мене тоді були найкращі оцінки!

— А про створення образів на уроках театрального мистецтва пам'ятаєш? А про театр тіней?

— Це у тебе краще виходило. Я більше люблю бути самим собою.

— Отже, коли тут з'являться козаки з усім тим посольством..., з тебе світло.

— Чш-ш-ш... Чуєш?

— Ага. Здається вони вже й з'явилися... Точно. Ну хай. Хай облаштуються, заспокоються та захочуть спочити... Отоді ми їх страхом і накриємо.

Чортенята принишкли і стали вичікувати, коли ж козаки з товаришами все поперетягають, що їм треба, та спокійненько собі всядуться спочивати, щоб саме в цю мить влаштувати їм шарварок. А ті, щойно біля багаття всілися, ще й самі про дракона згадали. «От добре, — подумав Куць. — зараз той старий «розігріє» їх своїми легендами, то вони й ще більше налякаються. Будемо веселитися!». Він нагнувся, витягнув свій довгий хвіст, виставив на обидва боки долоні, так, щоб вони нагадували крила і дав знак Пуцеві, що той вже може його освітити. Пуць у відповідь кілька разів чхнув, що, звісно, планами не передбачалося, але ж чортик справді почувався геть хворим, то вже ніяк не міг цьому зарадити, і, зосередившись та зробивши перед собою кілька кругів руками, створив потужний струмінь яскравого світла, який освітивши Куця відбився на протилежній стіні печери. Куць справді вдало створив фігуру, тінь від якої виразно і надзвичайно ефектно змальовувала рухливе тіло величезного дракона. Настільки ефектно, що вже за мить над головою Куця кілька разів просвітіла Василева шабля.

— Стій!! Обережніше!! — заволав переляканий Куць, всім тілом притискаючись до землі, щоб уникнути небезпечного клинка.

— Вгамуйся! Ти що!! — гукнув і Пуць, який знову освітив печеру, але вже для того, щоб відсутність дракона була очевидною, і вони з Куцем марно не постраждали.

— Хто тобі тільки шаблю в руки дав?!! Бовдуре!! — звів повні сліз очі на Василя Куць.

Василь отетеріло глянув на чортенят, розвів руками і ледь вимовив:

— Та ви що?.. Хіба ж так жартують... Я ж міг...

Він сам був страшенно наляканий, що мало не наробив шкоди. А про Куця годі вже було й говорити. Зараз він сидів на землі і тримався за серце.

— Ну що, Куцю, — винувато почухався Пуць, — нагнали страху?

— Ой нагнали, — ледь передихнув Куць. — Я такого в житті ще не відчував.

З переляку він навіть не відчув іронії, що виразно звучала у братикових словах.

На шум і вигуки поприбігали решта учасників посольства.

— О! Куць і Пуць! — радісно вигукнули Марко з Харком. — Знову шкодите? Що у нас цього разу?

Пуць винувато втягнув голову в плечі, а Куць тільки махнув рукою, бо другою ще досі тримався за серце.

— Бачу, у старшенького серце прихопило, — стурбувався Пилип, — дивіться, аж побілів увесь.

— А меншенький аж червоний від жару, — додав Старанчіані, — вочевидь у нього застуда.

Буде Харкові робота, — підсумував Ледаччіо.

— Щось і мені зле, — ледве вимовив Василь. Він з зусиллям сховав у піхви шаблю, сів на камінь і обхопив голову руками.

Тим часом печера, з якогось дива, потроху стала наповнюватися димом. Спочатку виникла ледь помітна димова завіса, на яку товариство навіть не звернуло уваги, але дуже швидко ця завіса стала густішати та важчати, забиваючи присутнім подих та змушуючи їх зайтися кашлем.

— Знову ваші витівки? — поглянув Марко на Пуця крізь дим.

— Та що ти! — образився Пуць, — це не наш стиль.

— Але тут щось нечисто, — зауважив Харко, — такий дим не міг з'явитися просто так.

Зненацька, повз них у диму промайнула якась велика тінь, а потім щось гучно клацнуло, глитнуло, захрипіло і застогнало. Дим одразу почав наче розвіюватись, і товариші побачили справжнього

живого, середніх розмірів, дракона, що лежав на землі, уткнувшись мордою в передні лапи, і тихо скиглив, як усі зрозуміли — від болю.

Куць дико заволав з переляку і втратив свідомість, Пуць тільки широко розкрив очі, а інші стенули плечима.

— Зрозуміло, — мовив Темплан. — Бідолаха проковтнув бочку з медом, а його шлунок не сприймає дерево як їжу. Щоб в'яснити ситуацію, тут не треба інженерної освіти.

Дракон скосив очі й зиркнув на людей жалісним поглядом. Навіть коні, які гостро відчували присутність не зовсім чистих сил, перестали іржати та кидатися. Вони тепер усім своїм виглядом виражали співчуття до цієї, незвичайної для звичайного світу, істоти, що самотужки завдала собі такої біди.

— Зате можуть знадобитися нові знання Харка, — з серйозним виглядом зауважив Марко, продовжуючи думку Темплана.

— А таки так, — відгукнувся Харко. — Треба йому допомогти. Хлопці, відійдіть углибину печери, вам цього бачити не треба.

— Сподіваюся, там, углибині, більше не буде сюрпризів, — гмикнув Ледаччіо, але тим не менше, обняв за плечі Василя, який теж іще не зовсім отямився від потрясіння, і подався з ним у бічний прохід, щоб не заважати Харкові. За ними пішли й інші, забравши з собою й чортенят. Куця Марко ніс на руках, оскільки той ще не прийшов до тями, а до смерті наляканого Пуця Пилип вів за руку.

Переконавшись, що на них вже ніхто не дивиться, Харко дістав зі своєї дорожньої торбинки якусь травичку, перетер у долонях, вкинув у похідний дерев'яний кухлик і залив холодною водою.

— Зараз трохи настоїться, і вип'єш, — суворо повідомив своєму пацієнтові. — Звісно, тобі не сподобається, але це добре очистить шлунок. Вибач, іншого способу наразі придумати не можу.

Дракон шумно зітхнув і згідливо кліпнув очима. Він так намагався бути чемним, що навіть перестав стогнати. Коні теж з увагою стежили за тим, що відбувалося на їхніх очах.

— Відверніться! — гукнув до них Харко. — Вам теж не слід цього бачити.

Як не дивно, коні одразу послухались, і Харко, з кухликом у руках, наблизився до дракона.

— Почнемо. Але... Нам у цій печері ще до ранку сидіти... Давай-но сюди розвернися, пикою до виходу. Дощ ще не скінчився, то вважай нам пощастило. Усе змиє.

Дракон зі страдницьким виглядом знову кліпнув і важко переповз до виходу з печери, виставивши свою пащеку назовні.

— Добре, дякую за розуміння, — усміхнувся Харко і підніс йому до рота кухлик. Пий. Це сильний засіб, його багато не треба.

Дракон з муками проковтнув влитий йому до рота напій і очі йому враз налилися кров'ю. Здавалося навіть, що йому луска на тілі сторчма стала.

— Ну давай-давай, рідненький, не стримуйся, — ласкаво промовив Харко, обережно віддаляючись від нього углиб печери.

Наче на підтримку їхніх дій у небі лупонув грім і саме і цю мить дракона прорвало. Він блювонув так, що бочка вилетіла з його шлунка мов гарматне ядро і зникла за стіною дощу, полетівши в напрямку лісу. Хвостате та крилате створіння негайно зірвалося на ноги й кинулося у тому ж напрямку, а за мить, козак побачив, як воно вертається з тією самою бочкою в зубах.

Перед входом в печеру дракон випустив бочку, узяв її в лапи та добре вимив під густими потоками дощової води, а потім заніс досередини, поклав на місце та безсило звалився біля вогню, щоб набратися сил. Харко при цьому помітив, що коні тихцем підглядають за подіями.

— Та гаразд уже, — махнув їм рукою. — Найгірше позаду, можете розвертатися.

Дракон, що тепер так само лежав, уткнувши голову у свої передні лапи, звів на козака очі й приємним хрипливатим голосом промовив:

— Дякую. Я вже думав, що помру. Тепер я твій боржник.

— Не бери в голову, — відмахнувся Харко. — Всі ми маємо допомагати тим, хто у біду потрапив. Дивись і ти когось колись допоможеш.

Він гукнув товаришів, і ті швидко зібралися довкола багаття, з цікавістю роздивляючись нового члена своєї такої незвичайної компанії.

— Розкажи, що ти таке, та чого тебе в шкоду потягло, — запропонував Харко, — а я іншими займуся. Сьогодні у мене тут багато роботи.

Поки Харко з розсортованих у нього в торбинці наборів трав готував відвари для Куця та Василя, щоб зняти стрес, та для Пуця, щоб збити йому жар і відігнати застуду, всі зачудовано слухали оповідання дракона, що, як виявилось, таки існував насправді — тепер і люди, і чортенята бачили це на власні очі, — а до того ж виявився і цікавим співрозмовником.

— Мене справді звуть Смок, — говорив він, — бо я вмію створювати димові завіси. Це начебто такий спосіб маскування, і, до речі, дуже-дуже корисний. У давні часи, коли різні племена драконів воювали між собою, я завжди прикривав наших. Мене часто брали в розвідку або залучали до спеціальних операцій. Я тоді був молодий і добре літав. Високо і швидко. Позивний у мене був «Дрон», і коли вороги чули, що «з'явився Дрон», одразу жахалися. Всіма силами хотіли мене позбутись.

— А драконів раніше було так багато? — здивовано питав Марко, — І ви воювали? Чому ж ми не бачимо ніде якихось ваших кладовищ, решток... просто скелетів врешті-решт.

Смок на те усміхався очима:

— Ми, як і вони, — він вказував очима на чортенят, — не такі як ви. Ми — духи, створені з землі та повітря. І коли дракон помирає, то так само розчиняється в повітрі й осипається на землю порохом.

— А з яких причин починалися між вами війни? — запитував Пилип суто з професійного інтересу.

— Та... — знехотя відповідав Смок, — то хтось комусь на хвіст наступив... то не поділили повітряний простір... то хтось заліз в чужу печеру... Розумієте, ми теж маємо здатність нудитися і шукати собі розваг.

— Як оце дівчат молодих пожирати? — ехидно кидав Ледаччію.

Дракон знову сміявся очима:

— Брехня це все. І про дівчат, і про овець. Хоча не зовсім. Просто серед людей трапляються хитруни, що самі не проти поживитися. Пускають слух, що в околиці живе дракон — гірше для дракона, коли він справді там живе... і розповідають, що дракону потрібні «жертви». Жах! Мені навіть слово таке страшно вимовляти. А як усе відбувається? Приводять ту «жертву» під печеру і...

— Всі втікають і не бачать, що відбувається потім? — здогадався Старанчіані.

— Отож. Дракони — ні сном, ні духом, а хитруни цим користаються. Дівчат — у неволю, овець — на експорт... Головне, щоб подалі, і слідів жодних не лишилося.

— А чим же ви харчуєтеся? — зосереджено запитав Темплан, старанно нотуючи розповідь у своїх паперах.

— Енергією землі та повітря. І самою землею. Тому живемо у печерах, і тому у цих печерах стільки довгих та глибоких проходів.

— Щось ти нас дуриш, — примружився Ледаччію. — А бочка з медом? Чого ж ти її ковтав?

У Смока навіть луска на морді почервоніла.

— Ой... що вам сказати... Дитяча звичка все тягти до рота! Скільки батьки зі мною намучилися! Ви думаєте, у мене вперше оце проблеми зі шлунком через цю дурну звичку? Просто Харко перший, хто мене так швидко на ноги поставив.

Смок з вдячністю поглянув на козака, що в цю мить крутився біля Пуця.

— А як же тоді тобі трави допомогли? — засумнівався той. — Якщо ви інакше, ніж ми влаштовані?

— Важко це пояснити, але з точки зору будови тіла, ми схожі на звичайних істот. Інколи приймаємо й звичайну їжу, та більше як делікатес, бо нам це не настільки непотрібно. Адже ми тисячоліттями можемо просто спати, не виходячи на світ.

— Це як і ми, — кволим голосом промовив до Харка Пуць. — Ми теж можемо їсти, але...

— Ага! — зрадів Харко. — Тоді всім по порції гречки! Каша та гарячий напій одразу поставлять вас на ноги.

— Що, знову?! — жажнувся Смок.

— Ні, заспокойся, — засміявся Харко. — Я вам зараз напій з шипшини приготую. Тобі сподобається.

— Смоку, а ти часто кудись літаєш? — запитав і Куць, який вже зовсім оговтався, і тепер, чи не задумував знову якусь капость.

— Де там мені зараз літати, — сумно оглянув своє тіло Смок. — По-перше, щоб навіть возом добре керувати потрібні навички, а літати, то й поготів. А я вже три сотні років у повітря не здійсмався. А по-друге, дивіться, яке у мене тіло, а які крила. Зараз я з ними і на паркан не злечу. Он як мене рознесло за стільки часу, що я отут під землею ховаюся.

— А є від кого ховатися? — поцікавився Старанчіані.

— Ще б пак! Звісно, драконів на землі значно поменшало, і ми не становимо загрози один одному, але ж з'явилися браконьєри, яким убити незвичного «звіра» — неабияка радість. Від таких треба ховатися в першу чергу.

При цих словах Смока Василь знітився. Тепер настала його черга червоніти, але дракон цього не зауважив і продовжував розповідати.

— А ще налякані люди, які, що б не трапилось, намагаються на когось звалити свою провину чи свій недогляд. Та я вже про це казав: вівці пропали —

дракон винен, замок згорів — дракон винен. Отже «треба йти вбивати дракона». Просто жах якийсь, а не життя.

— А те, що Вавельський замок двічі горів, хіба не... — почав було Пилип.

— Ну що ви таке кажете? — докірливо поглянув на нього Смок. — Який від мене вогонь? Казав же, що я дракон «димовий», а не «вогняний». Такі серед нас теж є, але й вони дуже старанно дотримуються правил протипожежної безпеки. Якщо хто й спалив одне-два села, то це його треба було дуж-ж-же образити.

— Все-таки незрозуміло, які тоді причини...

— Дуже навіть зрозуміло. Вартовим не треба палити на робочому місці. А особливо біля порохових складів та біля стайні. Там порох, а там сіно. Мало того, дехто ще й у ліжку примудряється люльку палити!

— А ти звідки знаєш? — здивувався Ледаччіо.

— Я багато всього знаю! Ми, дракони, всевидючі і всезнаючі. Від нас нічого не сховаєш. Але оскільки ми ще й мудрі, то багато не розповідаємо про те, що знаємо.

Тут Смок примовк і до ранку від нього вже не пролунало ні слова.

До речі, з огляду на насичену подіями ніч, ранок наші друзі проспали і прокинулися аж ополудні, від якогось гармидеру та гучних криків, що лунали знадвору. Швидко виявили, що чортенят та дракона з ними вже не було, дощ скінчився, а в печеру лилося яскраве сонячне світло, і почали прислухатися, що за причина страшного лементу, який здіймався довкола.

— Увага! — лунав чийсь добре поставлений голос. — Ви оточені! Виходьте по одному, бо інакше будете знищені!

Поза тим чулося брязкотіння зброї, а також скрегіт та рипіння якихось дерев'яних конструкцій чи механізмів.

— Це до нас? — запитав у товаришів Ледаччіо.

— З якого дива нас збираються нищити? — гмикнув Темплан. — Чи їм все одно, на кого полювати — на людей, чи на драконів?

— Думаєш, це — браконєри? — запитав Василь, знову впевнено виймаючи свою шаблю.

— Думаю, зараз подивимось, — мовив Марко, також виймаючи свій клинок.

— Можна й подивитися, — погодився Харко, перезаряджаючи пістолі. Навіть треба.

— Виходьте! — продовжували кричати надворі. — Арбалетники — готуйсь!

Посольство, надійно озброївшись, враз висипало з печери надвір і уздріло перед собою немалу кількість людей в латах, справді озброєних переважно мечами, галябардами та арбалетами. Проте, всій цій купі людей до тимчасових мешканців печери не було діла. Вони вели переговори з порожнім кочем, що так і стояв, загрузши майже по саме дно у багнюку, серед величезної брудної калюжі, утвореної негодою посеред шляху. Довкола покинутого на ніч порожнього транспорту стояло три кільця озброєних людей, як легко можна було здогадатися за гербами на їхніх плащах та іншими розпізнавальними знаками — вояками замкового гарнізону, що ховалися за поставленими на колеса високими дерев'яними щитами, зі спеціальними амбразурами для безпечної чи «відносно безпечної» стрільби.

— Що тут сталося? — постукав по спині крайнього, найближчого до них вояка Старанчіані.

— Та, — відмахнувся той, уважно придивляючись до порожнього коча, — якість терористи. Підозрюємо, що у цьому возі нікого немає. Не інакше як там вибухівка. Це вже не вперше, коли замок намагаються або спалити, або підірвати.

— Чудово! У них є реальна нагода перевірити, чи справді обшивка кузова здатна витримати арбалетні стріли, — насмішкувато зауважив Темплан.

— Я їм перевірю!! — гукнув Старанчіані. — Стійте!! Не стріляйте! Це мій транспорт! Я власник! Ми — не терористи!

Але його вже з обох боків міцно схопили за руки і кинули лицем у багнюку, що ще не зовсім висохла після нічної зливи.

— Доведеться битися, — висловив припущення Марко, озираючи ряди переляканих воїнів, що націлили на них усю наявну у них зброю.

— Можна й побитися, — підтримав Харко. — Якщо треба буде.

Він вистрілив з обох своїх пістолів у повітря.

— Ану вгамуйтеся!

— Ми — мирне посольство! — погрозливо махнув у повітрі шаблею Пилип.

— Та ви що?! Кого я бачу!! — почули вони зненацька від групи вершників, що під'їхали до місця подій з боку лісу. — Марко та Харко!! Нерозлучні як завжди! Ви встигли навіть раніше за мене! О, і Темплан! То ви також з нами?!

— Кшичинський! — полегшено видихнув Марко. — Вони врятовані.

— Просто їм пощастило.

Харко махнув рукою на розгублених вояків і розплився широкою усмішкою на адресу Кшичинського.

— Хоча трохи й шкода, — недбалим рухом закинув свою шпагу у піхви Темплан. У мене був настрій розважитися.

Решта посольства, відчуючи, що настав урочистий момент, стали підправляти на собі одяг. Тільки Старанчіані, ще так і лежав обличчям в грязюці, бо задіяні у «знешкодженні терориста» вояки, ще не отримали наказу його відпустити.

Розділ восьмий

Жінка на кораблі — не погибель

Ні Квадратто Каттані, перевдягнений у жінку, ні наша Катруся, перевдягнена у хлопця, не мали наміру затримуватися у людному порту Хаджибея. Для обох це було надто ризиковано. Якби їх виявили, це означало б і провал завдання італійця, і особисту невдачу українки, бо у симпатичної молодої жінки, без чоловічого супроводу, на ті часи було мало шансів потрапити на будь-який корабель в якості пасажирки, а скоріше в якості невільниці. Заради досягнення мети рішуча Катруся, звісно, припускала і такий варіант, але все-таки вважала його прийнятним лише у крайньому випадку.

Квадратто, за свою довгу шпигунську кар'єру, траплялося неодноразово бувати у місті, тому справи вони повірішували швидко. Прибувши сюди деś опівдні, неспішно, щоб не привертати надмірної уваги, докотилися своїм двоколісним візком до Привозу — місцевого базару; там позбулися свого транспорту за добрі гроші і, пройшовши уздовж причалів, де були пришвартовані переважно невеликі рибальські човни, невдовзі вийшли до торговельного порту, де стояли судна класу «ріка-море», а також кілька океанських кораблів значно більшої тоннажності, що доправляли товар до атлантичного узбережжя Марокко, Португалії, Франції та до Британських островів. Походивши уздовж наявних біля причалу суден і добре пороздивлявшись, Квадратто знайшов капітана, що мав вести невеликий корабель з вантажем меду, соняшникової олії та всякого дріб'язку до французького порту Марселя, який погодився узяти їх на борт за досить помірну плату. Корабель мав виходити о шостій ранку, а у капітана були вільні ще дві гостьові каюти, і він не надто сподівався, що встигне знайти на них багатших пасажирів. Звали капітана Адальфунс, і він, як виявив у короткій розмові агент Ватикану, був з давнього та

шляхетного німецького роду, щоправда на той час збіднілого, тому Адальфунсу змалечку доводилося працювати й жити за зарплатню, яку йому міг запропонувати тодішній ринок праці.

— Чудово! — запевняв Квадратто Катруся-Каленика, якій, через власну необізнаність, доводилося у всьому довіритись «цій у всіх відношеннях приємній арабській жінці» — капітан людина вочевидь мужня, благородна і педантична, отже ми можемо йому довіряти. А курс на Марсель влаштовує нас щонайкраще, бо цей порт відкритий і для європейських, і для турецьких та алжирських кораблів. Розумієш... — Квадратто крутив у повітрі розкритою долонею, шукаючи як краще пояснити «Каленику» тонкощі сучасної їхньому часу геополітики, — ...Франція веде таку зовнішню політику... щоб «і вашим, і нашим»...

— Отже, у неї на те є причини... — погоджувалася Катруся. Вона все розуміла, і особливо те, що справи Франції, Туреччини чи будь-якої іншої держави її обходять значно менше, ніж свої власні. А для неї головне було знайти Марка і просто відчувти себе нарешті по-справжньому заміжною жінкою.

— От і добре, — радів Каттані, — я радий, що ти не заперечуєш.

— Якщо я не знаю нічого, що вимагає від мене щось заперечувати, то навіщо заводити суперечки? — стenalа плечима Катруся. — Це тільки відтягне отримання нами бажаного результату, а хіба ж це наша мета? Наша мета отримати цей результат, і якомога швидше.

— Мудро, — погоджувався Каттані.

— Що тут мудрого? — дивувалася Катруся. — Просто треба знати чого ти хочеш. Це просто.

На корабель пускали тільки перед відплиттям, тому довелось-таки нашим мандрівникам знайти невеличкий заїжджий двір та замовити собі дві окремі кімнати, що розташовувалися поруч — суто з міркувань безпеки, хоча власник і запевняв, що заклад під

надійною охороною. Ніч і справді пройшла спокійно, але четверо чи п'ятеро вуличних розбишак з'явилися в полі зору, коли вже вони прямували до порту. Оскільки і агент Ватикану, і дружина Марка дуже не хотіли спізнитися на корабель, де їх чекали вже оплачені відучора місця, тіла нападників не рахували. Ще за півгодини до призначеного часу, вони вже розкладали свої речі — а ми знаємо, що речей у них було небагато — у затишних гостьових каютах корабля під назвою «Морський вершник».

Коли відпливали, Катруся стояла на містку разом з капітаном і захоплено спостерігала, як повільно віддалявся від них берег. Вона була переповнена враженнями — ще б пак, адже їй уперше довелося побувати на кораблі, і в морі.

— А чому корабель називається «вершник»? — запитала у капітана, просто, щоб з кимось поспілкуватися і трішки заспокоїти розбурхані новими враженнями почуття.

— Просто я починав з кавалерії... Коли потрапив на корабель, я вже був досвідченим кавалерійським офіцером, і це мені навіть допомогло швидко освоїти морську справу. Ось, капітаном став, — задумливо відповів Адальфунс. Було помітно, що його одразу відволікли якісь власні і, можливо, не дуже приємні спогади.

— То корабель твій? Ти сам і власник?

— Поки що ні. Але сподіваюсь, що вже цього року зможу викупити його остаточно. Власник якраз живе у Марселі. У мене з ним домовленість.

— А потім? Коли викупиш?

— Сподіваюся, зможу заробити більше і викуплю свій родовий замок у землях Гессена.

— А це де?

— Це на Майні...

— А-а...

— Ріка така — Майн. А взагалі для вас Гессен, а також Тюрингія, Саксонія та інші наші сусіди — це німецькі землі.

— Ну добре. Так би одразу й сказав.

Катруся помітила, що Адальфунсу стало ніяково, і спробувала продовжити розмову, щоб людина на неї марно не ображалась.

— А замок ваш великий?

— Та ні... Але там пройшло моє дитинство... Тоді все було добре...

«А як пройшло моє дитинство? — подумала про себе Катруся. — І що було доброго? Та щось же таки було!.. Нічого, надолужимо!»

Вона відмахнулася від своїх думок, а вголос промовила:

— У тебе все вийде. У всякому разі мені чомусь так здається.

Кілька днів, а чи й більше, вони йшли через Чорне море, Боспорську протоку, Мармурове та Егеське моря, поки нарешті потрапили у води Середземномор'я. Капітан багато розповідав Катрусі про тонкощі мореплавства, але більшою мірою вона, згадавши уроки Кошового, проводила за малюванням. Випросивши у Адальфунса папір, перо та чорнило годинами замальовувала чайок, прибережні ландшафти, турецькі берегові укріплення, положення зірок на небі, пінисту воду край бортів корабля, деталі самого корабля та портрети матросів. Квадратто малювати його портрет не дозволив, посилаючись на те, що в арабській культурі малювати людей не прийнято. А тим більше жінок. Адальфунс з якихось своїх міркувань теж не хотів увіковічнюватися в творах графічного мистецтва, що Катруся відчула й сама, тому дозволила йому лишатися наодинці зі своїми родинними болями та негараздами, принаймні в ті години, коли на неї сходило творче натхнення.

Одного дня, молода жінка у чоловічому вбранні, зійшовши з пером та папером на палубу, старанно добирала штрихи, щоб найкращим чином зобразити лінію зіткнення води і неба на безкрайньому морському обрії з лівого борту, коли раптом помітила якусь цятку, що хоч і повільно, але збільшувалась у розмірах. Було схоже, що вона цілеспрямовано рухалась до їхнього корабля. Катруся не мала наміру відволікатися від свого заняття через якісь сторонні предмети, тим більше такі, що не були природно пов'язані з картиною неба, проте за якийсь час помітила, що цятка почала набирати обрисів вітрильного плаваючого засобу. Мало того, з боку носової частини їхнього судна з'явилася інша маленька цятка.

«Не подобається мені це все, — подумала вона собі, — бачу сьогодні мені аж ніяк не дадуть зосередитись».

І вона пішла жалітися капітану.

Почувши новину, досі задумливий та флегматичний Адальфунс, розправив плечі, запалив свої очі завзяттям і став віддавати накази:

— Екіпаж! Готуємось до морського бою! В морі пірати!

— Ти думаєш? — невпевнено запитала Катруся.

— А хто ж іще? — стеноув плечима Адальфунс. — Гадаєш, до нас пливуть з такою швидкістю, щоб поцікавитись котра година або розпитати в який бік іти до Неаполя чи Каїру?

Катруся-Каленик глянула убік ще нерозпізаного морського об'єкту і, вже виразно, побачила корабель, над яким майорів прапор з червоно-жовтими смугами.

— Прапор Османського Алжиру, — наче сам до себе промовив капітан. — Принаймні знаємо, з ким маємо справу.

— А що, тут бувають й інші? — наївно поцікавилась Катруся.

— Тунісі, марокканці і взагалі, всі, кому не ліньки... Не пощастило сьогодні...

— А чому ти сказав «Османського Алжиру», а не просто «Алжиру»?

— Бо з тих пір, як вони відійшли під владу Турецького Султана, з ними ще більше мороки... Слухай, Каленику! Забагато питань, як для чоловіка!

— А я, між іншим...

— Краще зброю приготуй!

— А я між іншим, її щоранку готую! — ображено скривилась Катруся і поклала руки на свою першу пару пістолів. — Про всяк випадок. Не те, що ви...

Катруся мало не промовила «ви чоловіки», але чужий корабель вже підійшов на відстань гарматного пострілу, і всім стало не до розмов.

— Розчохлайти гармати! Несіть порох! Заряджай! — командував Адальфунс.

«Морський вершник» був невеликим однопалубним та однощогловим кораблем, і гармати розташовувалися просто на цій єдиній палубі під шкіряними чохлами. Каюта команди займала невелику частину трюму, а решта його простору була відведена виключно для товарів. Самих гармат також було небагато: по дві середнього розміру з бортів та по дві малі на носі та на кормі корабля. Звісно, що така артилерія не могла завдати кораблю супротивника особливих ушкоджень, а лише давала слабку надію на можливість зупинити штурмові групи нападників.

— У них вдвічі більше гармат, — зауважила Катруся. — І бачу вже боком розвертаються. Мабуть стрілятимуть.

— У нас є маленький шанс, — спокійно відповів на те Адальфунс.

Він власноруч навів одну зі своїх гармат і наказав вистрілити. Матрос приклав гніт, гармата вдарила і штурвал піратського корабля рознесло на друзки. Капітан кинувся до своєї наступної гармати. Тим часом на кораблі нападників завили від образи і дали залп з усіх бортових гармат, але оскільки їхній двощогловий корабель був позбавлений управління, і кермо

поверталось на свій розсуд, камінні ядра полетіли вище лінії прицілювання. Проте, на біду, одне з них влучило у щоглу «Морського вершника», зламавши її рівно посередині. Зрізана ядром частина щогли впала разом з верхньою реєю, що тримала велике вітрило і воно накрило собою півекіпажу, а сама рея ковзким ударом зачепила шолом Адальфунса, і той втратив свідомість. Власне, він втратив і шолом, який від удару зім'явся та відлетів убік. Тим часом обидва кораблі, у цілковито самотійному русі, щільно зішлись бортами, і з піратського корабля на палубу «Морського вершника» почали прибувати люди у тюрбанах, озброєні широкими абордажними шаблями.

— Нам кінець! — загукали матроси.

— Це ще тільки початок! — голосно заперечила Катруся. — Не будьте боягузами! Хай вони бояться! До бою!

— Ми нічого не боїмося! — образився один з нападників і тут же полетів за борт, ховаючись від пістолетного залпу.

— Хто тут ще не боїться?! — гукнула Катруся розряджаючи другу пару своїх пістолів і високо здіймаючи в руці замашний келеп. — Налітай!

Поки пірати один за одним налітали на Катрусин келеп. Матроси «Морського вершника», гадаючи, що їм все одно кінець, вирішили не позбавляти себе останньої розваги і кинулися в бій, пліч-о-пліч з молодим українським козаком, що так завзято розчищав палубу від непроханих гостей. Ті, що встигли вибратися з-під перекинутого вітрила, тепер негайно приєднувалися до загальної гулянки. Тільки Квадратто скромно стежив за тим, що відбувалося довкола, прикидаючи в думках можливі варіанти позитивного завершення їхньої пригоди. Він вже добре знав здібності свого супутника і тому, так само як і Катруся, вважав, що це тільки початок. До того ж, якесь особливе відчуття розвідника підказувало йому, що цей початок, як для їхньої справи, зовсім непоганий.

У розпал запеклого бою, на палубі піратського корабля з'явився здоровенний дядько лютого вигляду, в розшитому золотом одязі та з коштовною шаблею в руках.

— Чого вовтузитеся з ними?! — гукнув він до своїх розбійників. — У нас немає часу! Підходить корабель конкурентів! Швидше! Усіх зв'язати, товари на борт, а корабель підпалити й пустити на дно! Не гайтеся!

Можливо, Катруся краще розчула побажання піратського капітана, ніж його власна команда, бо, наче виконуючи наказ, за якісь кілька хвилин, вона зі своїм відважним загоном вже була на борту корабля загарбників і половина піратів лежали зв'язані. Решта ще намагалися чинити опір, але вже без того запалу, який спостерігався на початку бою. Розлючений капітан, зрозумівши, хто очолює такий успішний спротив його піратським планам, кинувся до Катрусі, видер у неї з рук келеп і... одразу звалився на землю під градом швидких ударів тендітних Катрусиних кулачків.

— Що це за прийом такий? — запитав у неї Квадратто, який тим часом крутився поряд, прикидаючи як їм розвинути досягнений успіх. — Щиро! Я вперше таке бачу.

— Та... — відмахнулась Катруся. — Наші його назвали «розлючена жінка».

— Як? — не второпав Каттані, — а чому... «жінка»...

— Байдуже. Краще скажи, де Адальфунс. Йому потрібна допомога.

Адальфунса та очільника піратів швидко перенесли до капітанської каюти. У алжирців на кораблі був і лікар, і необхідні трави та настоянки, щоб надавати потерпілим першу допомогу.

— З вашим нічого страшного, — запевнив лікар, провівши необхідний за протоколом медогляд. — Оклигає. Бичок здоровий, такому якби й сама щогла на голову впала, все одно б витримав. Я більше за нашого капітана турбуюся.

Обидва капітани справді зараз лежали поряд і вигляд піратського аж ніяк не подавав надій на швидке одужання.

— Чужий корабель по курсу! — забіг до каюти черговий матрос «Морського вершника», який, одразу після завершення бою, повернувся до своїх обов'язків на вахті.

— А у нас є курс? — здивувалася Катруся. — Адже ці кораблі некеровані. Один без щогли, другий без штурвалу.

— Це означає, що він підходить з носової частини корабля, на якому ми зараз знаходимося, — роз'яснив Квадратто. — Думаю, Каленику, тобі доведеться прийняти командування над обома екіпажами. Ти довів свої здібності, і люди за тобою підуть.

— Чому над обома? Хіба алжирці стануть на наш бік?

— Мусять. Адже вони програли бій. Тепер їм — або неволя, або вступ до нашого екіпажу.

— Нашого?

— Каленику, ми не маємо іншого виходу. А насправді я навіть гадаю, що це не просто «вихід», а рішення, яке приведе нас до визначеної цілі.

— Тобто?

— Ти ж хотів до Алжиру?

«Ага! Справді, адже тепер ми мамо силу і змогу вести переговори, а отже і впливати на перебіг подій!»

«Швидко метикує, — стежив тим часом за виразом Катрусиних очей Квадратто. — Я таки в ньому не помилився».

— Скільки у нас часу? — рвучко розвернулася Катруся до матроса.

— Близько години, капітане!

«Капітане! От тобі й маєш...» — ледь устигла подумати Катруся, а голос її тим часом звучав дзвінко і впевнено:

— Міцно зв'яжіть два кораблі абордажними гаками та канатами! Створимо рухому бойову платформу, і отримаємо хоч яку можливість маневру! Гармати з

внутрішніх бортів перемістити на зовнішні, щоб артилерія розташувалась рівномірно по периметру!

— Я тим часом підготую алжирський екіпаж, — не по жіночому поклав руку на плече Катрусі Квадратто. — Будь певен, вони тебе послухають.

Піратський корабель був також однопалубним, але, як зазначалося вище, двоцогловим, більшим за розмірами і швидкохіднішим ніж «Морський вершник», хоча на поточний момент його швидкохідність була суто теоретичною. Його борти були дещо вищими, але це не заважало створити з обох кораблів єдину плавучу фортецю, тим більше з боку меншого торгового корабля виходило розмістити гармати у два яруси: уздовж внутрішнього борту вищого, алжирського корабля та зовнішнього борту нижчого «Морського вершника». Тому, придивившись, Катруся все-таки вирішила перемістили тільки дві гармати з внутрішнього лівого борту торгового корабля на зовнішній правий. Гармати на вищому кораблі не чіпали, зате, використавши вітрильне озброєння «алжирця» та штурвал «вершника» новоутворену бойову споруду повільно, але таки розвернули до чужого корабля саме цим правим бортом, отримавши можливість наготувати проти імовірного нападника одночасно вісім гармат: чотири «нижнього ярусу» та чотири «верхнього».

— Якщо вони нас обійдуть з лівого борту, — зауважив Квадратто, — ми зможемо використати проти них тільки чотири гармати «алжирця».

— На носі та на кормі кожного з кораблів ми маємо по дві малі гармати, отже з цього боку вогонь нашої артилерії буде ще слабшим, — слушно зауважила на те Катруся. — Тому без хитрощів тут не обійтися, а там... як пощастить.

Вона озирнула готовий до нових наказів збірний екіпаж — алжирці справді охоче погодилися на співпрацю, швидко розміркувавши, що краще бути найманим моряком та отримувати зарплатню, ніж

моряком-невільником та отримувати нагаями по спині — і віддала низку нових наказів:

— Зарядити гармати і всі закрити чохлами! Підготуйте аркебузи і складіть уздовж правого борту! Перевірте холодну зброю! Всім бути готовими до бою! Чекає мого наказу!

Тим часом чужий корабель підходив усе ближче, і вже можна було розгледіти, що він цілковито схожий на «алжирця», тільки йшов на веслах, хоча і з піднятими основними вітрилами.

— Цей тип називається «півгалера», — уточнив Квадратто, наче хотів підтвердити Катрусині спостереження, які вона ще не встигла й висловити. — Основний корабель корсарських флотів. Хоча... на таких ходять і венеційці, і генуезці...

— А чому наш перший нападник був не на веслах? — поцікавилася Катруся, не особливо сподіваючись на відповідь.

— Думаю, або не набрали команду гребців, або не захотіли ділитися можливою здобиччю. А ще, імовірно, їхня команда краще вправляється з вітрилами. Б'юсь об заклад, що весла у них лежать в трюмі, про всяк випадок.

— А про який «всяк випадок»?

— Ну..., якщо скажімо, вітру не буде... або доведеться швидко втікати. Раптом на сильніших за себе натраплять.

Катруся раптом усвідомила, що, за стільки часу їхньої спільної подорожі, вона навіть не чула імені цієї надзвичайно поінформованої та освіченої жінки.

— Ви мене дивуєте своїми знаннями. А у вас всі жінки з такою освітою? Виходить це правда, що арабський світ славиться неймовірним науковим прогресом? Я від матросів чула...

Квадратто мимоволі аж закусив нижню губу, проте, як справжній професіонал, спробував викрутитися:

— Та-ак... Особливо в галузі медицини і гуманітарних наук! А взагалі, багато знає той, хто багато подорожує... Ти сам ще побачиш багато цікавого і неймовірного! До речі, щодо наших жінок — будемо в Алжирі, придивишся, може й наречену собі знайдеш. Розумну та освічену.

При слові «наречена», Катрусі аж серце защеміло. Вона на мить уявила собі, що її Марко десь може зустріти якусь «розумну»...

«Що це з ним? Оце я влип... Так і спалитися можна, — подумав про себе Квадратто. — Але ж, як кажуть, хто не ризикує, той не потрапляє до Алжиру. Звісно, щоб не розкритися, краще працювати самому, та, бачу, цього хлопчину кидати не варто. Поки ми разом, все складається щонайкраще». А вголос додав:

— Наш гість вже близько. Можна починати знайомитись. Прапор бачиш?

— Бачу. А що він означає?

— Він означає, що ми маємо честь зустрічати грозу Середземного моря, жінку-корсара на ім'я Панівільна. — Квадратто осміхнувся: — Багато хто з тутешніх мореплавців навіть її ім'я вимовляти боїться. Чоловіків по морю як цуциків ганяє.

— Така вже й гроза? — Катруся скривилася, бо слова своєї «супутниці» її відверто образили. — «З якого це дива українська жінка, та ще й дружина справжнього козака, має поступатися якійсь...»

— Звідки вона кажеш?

— А я не сказа.. ЛА? — розгубився від неочікуваного питання Квадратто. — З Марокко.

«...якійсь марокканці!» — завершила свою глибоку думку Катруся.

Корабель Панівільни підійшов зовсім близько і став розвертатися до Катрусиної «бойової платформи» правим бортом, показавши свою назву, виписану, як належить, біля носової частини, красивими арабськими літерами. Вони з Квадратто вже побачили й капітанський місток на якому стояла струнка

чорноброва дівчина у високих чобітках, симпатичному шоломі й залізному панцирі, з середніх розмірів кривим мечем на оздобленій золотом портупеї. Поряд з нею стовбичили четверо кремезних вояків у тюрбанах — вочевидь з її особистої охорони.

«Он яка ти, синичко! — подумала собі Катруся. — Зараз почуєш від мене соловейкових пісень! Тільки не знаю, як вони тобі сподобаються».

Панівільна, — а це справді була вона — видобула звідкись мідний гучномовець конусоподібної форми, багато прикрашений східним орнаментом, і гукнула в нього французькою:

— Не знаю, хто ви такі, але пропоную вам здатися! Ваші посудини топити не будемо, щоб не забруднювати морське дно! Відбуксуємо їх до берега! Всі товари та коштовності, що знайдуться у вас на борту — наша здобич! Десять відсотків від здобичі віддам тим, хто перейде на наш бік! Решта — будьте ласкаві добиратися до берега вплав! Даю змогу стрибнути за борт одразу, без нашої допомоги!

«От стерво! — подумала про себе Катруся. — Тепер я зрозуміла секрет твоєї «непереможності!» — Їй не треба було перекладу, бо, за час подорожі в компанії Квадратто, вона часу не гаяла і освоїла кілька мов Середземномор'я в обсязі елементарних, так потрібних на морі, розмовних фраз.

— Ви чули цю дурепу?! — гукнула до своїх екіпажів. — Та це просто скнара! Я даю тридцять відсотків від усього вартісного, що знайдемо на всіх трьох кораблях!

Те, що бойовий дух Катрусиної команди одразу розгорівся як вогонь у доброму ковальському міху, нашому уважному та вдумливому читачеві зайвий раз пояснювати не будемо.

— Чохли геть! Стріляйте з усіх гармат! Покажемо їм де в Середземному морі раки водяться!

Те, що розпалена люттю та образою на свою суперницю Катерина не надто фахово віддавала бойові команди, збірний екіпаж не засмутило, бо моряки вже

були згуртовані привабливою Катрусиною пропозицією, і взагалі, як люди досвідчені, самі знали, що робити.

Шквальний вогонь з восьми гармат розтрошив ворогові частину перил капітанського містка та всі весла правого борту і вже слабо керований чужий корабель різко кинуло на «платформу». Вмотивована своїм молодим капітаном команда дала по його палубі нищівний залп з наготовлених аркебуз, негайно вивівши з ладу до половини чужого екіпажу, що взагалі не очікував ніякого спротиву, негайно перекинула на борт нападника абордажні містки і кинулася «зачищати» видимий перед собою простір.

Свіже морське повітря окрім криків чайок наповнилося гучними звуками шалених ударів «об що трапиться» та відповідними ситуації людськими вигуками.

Сама Катруся, не гаючись, прихопила свій легкий, східного типу, металевий щит та улюблений келеп і кинулася, розштовхуючи та обганяючи матросів, до Панівільни. Дивом вихопившись на місток за якусь мить, вона, не зупиняючись у своєму стрімкому русі, враз скинула на палубу всіх чотирьох охоронців і опинилася перед своєю суперницею очі в очі.

— Ну що, лялько мальована! — натякаючи на густо підведені сурмою брови, очі і вії та намащені губи марокканки гукнула Катруся. — Зараз я тобі коси повисмикую!

— Нікчемо! Зараз ти мені чоботи цілуватимеш! — гукнула у відповідь Панівільна і спробувала ногою вдарити Катрусю по вуху.

Українка прикрилася щитом і врізала марокканку келепом по шолому.

Кому хоч колись доводилося бачити як б'ються жінки, той зрозуміє цілковите небажання Автора описувати жорстокі сцени того двобою. Хоча слід визнати, що масове побоїще на палубі марокканського судна з початком «змагання капітанів» негайно

припинилося. Всі пороззявляли роти та витріщилися на це незаперечно яскраве видовище. Дехто навіть схрестив руки на грудях чи присів для зручності на якісь наявні й підходящі для цього елементи корабельного оснащення.

Бій тривав довго, бо обидві жінки демонстрували високу майстерність, гнучкість, точність ударів та хорошу реакцію. Врешті, Панівільна, не завваживши, що опинилася спиною до розбитих Катрусиною артилерією перил, відбігла, щоб з розгону завдати супернику «нищівного», на її думку, удару, і, зненацька опинившись на самому краю містка та не втримавши рівновагу, полетіла вниз, у морські хвилі.

Катруся сперлася ліктем на вцілілу частину перил та самовдоволено, склавши губки бантиком, якусь хвилину спостерігала як люто борсається у воді її суперниця, а потім гукнула:

— Ну що, кішко обдерта?! Мокро тобі?! Не подобається водичка?!

— Теж мені!! — борсаючись у воді на всі боки відгукнулася Панівільна. — Чим хизуєшся?! Що жінку переміг?! Стягнув собі слави! Який ти після цього чоловік?!!

— От не пощастило! — насмішкувато сплеснула у долоні Катруся. — Знову не пройдуть твої хитрощі! Я й так не чоловік, дурепо! Я теж жінка!!

Вона зірвала свою козацьку шапку і гордо крутнула головою, розпушуючи своє пишне, хоч і коротко підстрижене волосся, яке, слід зазначити, вона охайно підрізала та підправляла щотижня.

— Що?! З'їла?!!

Внизу, на палубі знявся шум від здивованих та схвилюваних вигуків: «Нічого собі!», «Оце так-так!», «Дивіться, хлопці! Наш капітан — теж дівчисько!», «А бачите, що наша проти вашої ого-го!», «От наша дає!», «Ото дівки! Тільки подивіться!», «Та краще дивитися, ніж такі тебе битимуть!», «А правда!»...

А Панівільна від несподіванки широко розкрила рота і на якусь мить заціпеніла. Зрозуміло, що її одразу накрила хвиля, дівчина захлинулась і стала тонути.

— Таки справді дурепа! — захвилювалася Катруся. — Ти що там виробляєш?! Ти ж потонеш!!

Українка миттю кинула свою зброю і блискавкою шугнула у воду рятувати свою недавню суперницю.

Розділ дев'ятий

*В якому учасники посольства майже ніде
не затримуються*

Після вже відомих Авторові та Читачеві подій, що відбулися біля підніжжя Вавельського пагорбу, Куцю та Пуцю варто було прийти до тями, і малі чортенята, вирішили, що перш ніж вигадувати для козаків нову капость, їм краще відновити свої нечисті сили, — отже Марко, Харко й усе міжнародне посольство, що після появи Кшичинського тепер було у повному складі, прямували до Парижу без особливих пригод.

Звісно, дорогою вони днів на три затрималися у Франкфурті-на-Майні, де, саме в цей час, відбувався Міжнародний Ярмарок Популярних Рукописів та Друкарського Обладнання. Василь з великим задоволенням виконував настанови свого батька, роздивляючись новенькі, найрізноманітніших конструкцій верстати та нотуючи адреси німецьких майстрів, які були не від того, щоб завітати в Україну й долучитися до облаштування друкарень у Києві, Вінниці чи Острозі. Марко та Харко з цікавістю роздивлялися рукописні та друковані настанови з військової справи та вивчення іноземних мов; Пилип з радістю виявив наявність на ярмарку сувоїв, що містили відомості з історії дипломатичних стосунків Європи та Сходу; Старанчіані з ентузіазмом гортали вчені трактати на тему меблярської справи; Ледаччіо з не меншим ентузіазмом просто собі роззирався довкола, а Темплан, з сумнівом, але придбав,

запропоновані йому з-під поли креслення австрійських замків та іспанських фортець, що містили у правому верхньому куті напис «Цілком таємно». Саме завдяки цьому напису французу вдалося придбати папери за ціною істотно нижчою від їх розумної вартості, бо продавець не мав наміру надто довго торгуватися і привертати до себе увагу.

Ну і, звісно ж, перед самим від'їздом Марко таки витратився на чималенький рукописний «Збірник німецьких народних казок», а Харко — на товстенький друкований «Довідник цілющих трав та лікувальних рецептів».

Щойно покинувши німецькі краї, наші друзі опинилися у невеликому французькому прикордонному містечку, і тут їм випало знову затриматись, але ж на те була і вагома причина: у цих краях настала європейська зима, і, через вологу дощову погоду, французькі дороги, — а про тодішню якість європейських шляхів наш уважний читач вже поінформований — стали непридатними для їзди навіть транспортом Старанчіані. Оселившись у невеличкому готелі, з тих, що мали достатньо відкритого місця, де б гості могли лишати власні більш чи менш громіздкі засоби пересування, учасники міжнародного посольства розмірковували над тим, як його вдіяти, щоб не втрачати марно ні часу, ні власного добра. Відповідь на те не забарилася, і друзі навіть були щиро вражені таким чарівним збігом обставин.

Вже надвечір другого дня, коли вони всі сиділи за дубовим столом у просторій залі готелю і попивали, хто розігріте місцеве вино, а хто теплий узвар, та задумливо споглядали, як на великому грилі досмажується кілька кавалочків апетитного м'яся, до них підкотився кругленький чоловічок з маленькою борідкою та вусиками на тодішній французький манер. Друзі одразу звернули увагу на його забризкані грязюкою високі ботфорти, які вочевидь полегшували

своєму власнику пересування неможливими вуличками цього містечка за наявних погодних умов.

— Радий бачити, що до нашого міста завітали такі поважні гості, — ввічливо вклонився чоловічок, граційно знімаючи свого капелюха з пишним червоним плюмажем і модно закрученими догори крисами. — Чи дозволите приєднатися, на якийсь час, до вашого товариства, щоб ми могли обговорити питання, яке вас можливо зацікавить... У всякому разі маю таку надію.

Звісно, ніхто не заперечував, бо ж посольство й так починало нудитись, а всяке нове знайомство водночас було і новою розвагою.

— Мене звуть Шевальє де Фанат і я, поза своєю основною діяльністю у сфері міжнародної торгівлі, опікуюсь місцевим музеєм транспортних засобів, — представився чоловічок. — Просто фанатично люблю все, що пов'язане з засобами пересування, а оскільки експорті операції з продажу солі для потреб Британських островів, Нідерландів та країн Скандинавії дають добрий прибуток...

Почувши слова «сіль» і «транспорт» слухачі де Фаната одразу перетворилися на *дуже уважних слухачів*.

— ...я допомагаю мандрівникам подорожувати землями Франції — тобто, купую їхній транспорт і передаю до нашого музею. Звісно, якщо цей транспорт вартий уваги. А ваш, пане Старанчіані, вартий. І не тільки уваги, але й великих грошей.

Старанчіані зашарівся, а Ледаччіо з сумнівом подивився на чоловічка:

— І яким же чином продаж транспорту сприятиме подорожі, пане Шевальє де...?

— Можете називати мене просто Фанат або й ще краще — Фан. Щоб по-дружньому, — широко усміхнувся Шевальє. — Адже ми з вами вже друзі? А щодо вашого питання, то за добрі гроші, у нашому місті, пане Ледаччіо, ви без усякої мороки знайдете добрих коней для подальшої подорожі. Навіть не сумнівайтесь.

Всі завмерли і уважно поглянули на Старанчіані. Чи ж наважиться міланець так легко розлучитися зі своїм власними руками витвореним кочем? Що він обере? Дорогий своєму серцю виріб, чи оті добрі гроші, на які щойно натякав де Фанат та добру славу поміж мешканцями цього невеличкого містечка, а може й поміж туристами, якщо такі справді приїздитимуть у ці місця... Незаперечним було те, що коли Старанчіані погодиться на пропозицію, то в місцевому музеї таки буде на що подивитися...

Андреа чухати потилицю, як чомусь очікували Марко з Харком, не став, але зосереджено примружився, закусив нижню губу і заходився посмикувати свої, й так невеличкі та не надто густі, вусики.

— Самі бачите, — незважаючи на вирази обличь гостей міста вів собі далі приязний добродій, — стан наших доріг не сприяє розвитку колісного транспорту, а скоріше-таки верховій їзді. Звісно, до королівського двору надходить багато скарг... Король задля вирішення цього питання навіть призначив окремого Міністра королівських шляхів та палацових доріжок, але коли новий Міністр шляхів зустрівся зі старим Міністром фінансів, вони спільно виявили, що всіх коштів королівської скарбниці заледве вистачає на утримання королівських замків, влаштування масових заходів для придворної знаті, як то полювання й театральні вистави, та ще хіба на війни з найближчими сусідами...

— Але ж війни ведуться заради отримання прибутків, — вихопився запальний, добре освічений, але ще не надто досвідчений Василь. — Інакше, який сенс на них витратитися?

— Авжеж, — згідливо кивнув де Фан, — видається, що війни мали б приносити хоч які прибутки за рахунок пограбувань та контрибуцій, бо ж ми не завжди у цих війнах програємо, але так видається тільки на перший погляд. Тривалі бої на одних і тих самих землях, що

ведуться з перемінним успіхом, тільки виснажують ці землі, й призводять до того, що грабувати тут вже немає кого, награвувати немає чого, а взяти контрибуцію з основного партнера, чи то пак супротивника, немає можливості, бо ж він не має чим її заплатити — адже й сам на ту війну витратився. В Європі скоро не буде чого їсти...

— Логічно. Більше гармат — менше масла, — мовив наче сам до себе Темплан, згадавши якусь формулу з елементарного курсу економіки, який проходив свого часу в Королівській інженерній школі. А подумки відзначив, що за своїми закордонними відрядженнями, вже давно не бував на рідній землі, і смак молдовського каберне вже надійно витіснив з пам'яті смак справжнього французького бургундського... Він глибоко зітхнув. Так, що навіть Марко та Харко кинули на нього здивованими поглядами, але вирішили все-таки не відволікатися, бо обом було цікаво, чим закінчиться ця їхня чергова пригода.

— При цьому, — вів далі новий знайомий, — останнім часом до нас прибуває багато люду з тих земель, де ситуація ще гірша, і кількість безземельних, безробітних та безвідповідальних громадян катастрофічно зростає. В цій ситуації Військовий Міністр пропонує відмовитись від поганої звички воювати на своїх землях і перенести військові дії кудись якомога далі, туди де населення ще не так пограбоване. До експедиційних військ, що мають воювати в далеких землях, пропонується більшою мірою залучати іноземців... Ну, щоб у нашій країні марно не терлися... Кажуть, королю на стіл щотижня кладуть новий проект указу про створення так званого «Іноземного легіону», але він кожного разу блокується Міністром фінансів, який постійно знаходить у тексті якісь недоліки чи невідповідності, бо ж немає коштів. Виходить замкнуте коло.

— А що ж зі шляхами? — поцікавився уважний до всяких державних справ Пилип.

— Шляхи вирішили берегти, щоб ситуація не погіршилася. Тому король висловив думку, що іноземцям, які прибувають у прикордонні міста громіздким транспортом, варто роз'яснювати, що їхні вози краще тут на кордоні й покидати. Їм же буде краще. А за те місцева влада видає грамоти на звільнення від плати в державну скарбницю за проїзд нашими мостами та дорогами...

— То ви змогли зробити проїзд через усі мости безкоштовним?! — з захопленням вигукнув Василь.

— До речі, що не кажи, а такий підхід має зменшити кількість дорожніх пригод... — вирішив додати до розмови щось розумне й Марко.

— Де там! — відмахнувся Фанат. — Я ж казав, що країна не перший рік у війні. На фронтах постійна ротація, тож куди не поїдь, знайдуться люди, які не тільки будуть раді пожитися за ваш рахунок, але й надто добре вправляються зі зброєю. Пригоди вам забезпечені. А щодо безкоштовних доріг, то це стосується тільки державних зборів. Приватні компанії грамотами не цікавляться. Саме тому у нас жваво розвиваються фехтувальні школи — хочеш займатися туризмом, роз'їзною торгівлею, місіонерством чи вивченням народної творчості та етнографії — мусиш володіти хоча б шпагою... — де Фан кинув оком на озброєння козаків і додав: — або шаблею чи дорожнім келепом. Ідеально кожному мати при собі ще й кілька пістолів та хороший мушкет.

— І багато ж у вас залишають транспорту? — поцікавився Старанчіані, якого більше турбувала доля власного «возика», ніж можливі пригоди на французьких дорогах.

— Не скажу, що по всій країні ця вигадка добре працює, але в нашому містечку справа стоїть інакше. Як я вже казав, за хороший транспорт ми платимо хороші гроші. До речі, побачивши ваш чудовий коч, пане Старанчіані, я не маю сумнівів, що для вас огляд нашого музею стане особливим задоволенням. А

якоюсь мірою і для вас, пане Темплан, як для фахового інженера. Звісно, це не архітектура, але ж цікаві механічні конструкції не можуть залишити освічену людину байдужою.

Решта компанії одразу запевнили, що вони також освічені і байдужими не залишаться. Адже поглянути таку дивину, як музей «всього, на чому хто їздить» було цікаво і тим, хто був молодшим, і тим, хто вважав себе старшим та досвідченішим. Сумнів викликав лише вигляд недосмаженого на грилі м'яса.

— Не турбуйтеся, — заспокоїв товариство Шевальє, — місто невелике, музей недалеко і ми скоро сюди повернемося. До того ж, з нагоди нашого знайомства, я оплачую сьогоднішню вечерю. Відвідування музею для вас також буде безкоштовним.

Після цього останні сумніви негайно розвіялися, і компанія дружно почимчикувала отримувати нові враження. Ніхто з них навіть не сумнівався, що ці враження будуть приємними, лише Темплан, роззираючись довкола, продовжував зітхати: «Це ж треба, мені зараз навіть польські тверді сири видаються смачнішими за рідні французькі, якими я об'їдався в дитинстві...»

Обійшовши новостворений музей, де, на широкій просторій ділянці, під тимчасовими накриттями, стояли вже зо два десятки возів та саней різного розміру і призначення, ба навіть пара лиж, на яких аж сюди дістався якийсь наполегливий данський мандрівник, швидко домовилися з Фанатом про купівлю-продаж італійського коча та запасів дрогобицької солі — Старанчіані погоджувався продати коч лише разом із сіллю — та й почали готуватися до дальшої поїздки, з урахуванням рекомендацій нового знайомого стосовно можливих дорожніх пригод.

Підібрали для себе хороших, придатних для верхової їзди і з виду витривалих коней; у місцевих майстрів замовили міцні й місткі дорожні сумки для харчів та

особистих речей; для себе підібрали сідла зі зручними стременами, а для коней хорошу зброю, та ще про всяк випадок перекували їм підкови, щоб усі були новенькі й не збиті; придбали куль та пороху для стрілецької зброї; підточили шаблі та шпаги... — одним словом, на все це потратили не більше тижня. За цей тиждень Фанат встиг поділитися зі Старанчіані ще однією своєю мрією — створити у містечку Велику Майстерню Возів, яка б могла успішно конкурувати з майстернями міланських та німецьких фахівців колісної справи. А Марко з Харком віднайшли в околиці підходящу корчагу, прив'язали до неї добру мотузку і передали до Музею як зразок українських саней-волокуш. «Такими зручно з лісу хмиз тягати. Коли снігу багато» — пояснили Фанату. Той охоче погодився, що це справді практичний транспорт для перевезення по снігу, а чи й по болоту малих вантажів, і йому самому з дитинства знайомий, та ж якщо він насправді не використовувався, перед тим як потрапив до музейних фондів, то його можна розглядати виключно як модель.

— Гаразд, — погодилися Марко з Харком і заходилися, від самого рання аж до ночі, тягати по болоту хмиз та товще гілляччя для потреб готелю, де вони проживали, затишного будинку Фаната та усіх найближчих сусідів.

Шевальє розхвилювався, що хлопці за тією справою геть не обідали та не вечеряли, і ледве переконав їх зупинитися нарешті, бо і хмизу того вже вдосталь, і надворі темінь, то що ж вони там за поганой видимості назбирають, а сани тепер таки справжні, обкатані, і займуть у музейній колекції своє місце.

Всі порадили, що Україна буде належно представлена у такому перспективному культурному закладі й гуляли з цього приводу всю ніч аж до ранку, щоб Марко з Харком все-таки не лягали спати голодними.

Перед від'їздом всі бажали Фанатові, аби його містечко прославалося в найближчому майбутньому і своїм незвичайним музеєм, і своїми транспортними

майстернями. Василь пообіцяв, що зробить все від нього залежне, щоб згодом направити до музею кілька модерних українських возів на кшталт гарби, биндюга та мажі, а Старанчіані натякнув, що не відмовиться попрацювати у майбутній Майстерні консультантом-технологом, якщо місто чи сам шевальє запропонують йому «цікаві умови».

Тільки Темплан чомусь не дбав, як зазвичай, про нові замовлення і не пропонував нікому щось накреслити, а тільки зітхав та сумував, що дуже насторожувало Марка з Харком.

— Чи ж не захворів? — пошепки говорив товаришеві Харко.

— Оце вже не знаю... — розводив руками Марко.

Дорогою до Парижу, як і попереджав їх Фанат, у наших друзів було багато цікавих зустрічей, нових знайомих і змістовних розмов, які починалися переважно окриком «Стій!» Потім ішла пропозиція, на яку посольство аж ніяк не могло погодитись, але, завдяки дипломатичним здібностям Пилипа, військовому досвіду козаків та заангажованості решти «послів», розмова щоразу завершувалась запевненнями у найглибшій повазі та найкращих і найщиріших почуттях оточуючих до нашого товариства, до його міжнародної місії і взагалі усього, що пов'язано з його щоденними клопотами, турботами і потребами.

І кожного разу, коли «оточення» розбігалось, нашим друзям доводилося шукати найближчу майстерню, де вони могли добре підточити пощерблені клинки, та крамницю, щоб докупити порох і кулі. Тільки в окремих випадках зустрічні любителі поспілкуватись виявлялись надто наполегливими, і, після завершення розмов, Харкові доводилось витрачати день-два, щоб поставити завзятців на ноги, зате й розставання опісля були значно щиріші й більшою мірою душевні. Тим не менше, на такі затримки пішло не більше двох тижнів, і до столиці посольство дісталось відносно швидко.

В Парижі розбиралися також недовго. Темплан напивав будиночок неподалік від широкої вулиці, на якій жили й працювали виробники знаменитих французьких gobelens, де вони й оселились, тверезо розваживши, що королі — люди надто поважні та надто зайняті, щоб оце сходу й приймати кожного, хто хоче потрапити до них на розмову, тому краще буде спочити з дороги та потім добре підкріпитися, та потім ще й добре виспатись, а вже потім... наступного дня...

— Важливі справи слід робити, коли ти не голодний, не сонний і тим більше — не забризканий грязюкою, — говорив друзям Ледаччіо, незадоволено роздивляючись свої штани та чоботи. Після довгої верхової їзди заболоченими дорогами, вигляд у них був не найкращий. Так само виглядали і всі його супутники.

— Не турбуйтеся, — говорив Темплан, у якого, з приїздом до Парижу, видимо покращився настрій, — зараз спочинемо якусь годинку, приведемо себе до ладу, а потім я вам покажу ресторанчик з хорошою кухнею і цілком розумними цінами. Тут неподалік. Потім — хороший сон, і зранку з'явимось до королівського палацу бадьорими й свіжими.

— Я б не турбував королів з самого рання, — з поганенькою надією зиркав на нього Нікколо. — Гадаю, такі візити слід робити... хоча б ополудні...

Як не дивно, цього разу йому ніхто не заперечував. Звісно, їхня справа була невідкладною, але втома з одного боку і відчуття, що вони завершили важливий етап своєї довгої мандрівки, робили своє. Загальну думку можна було б викласти так, що «ніхто не збирався відкладати важливі справи, просто всі, як і Ледаччіо, вважали, що їх можна зробити трохи пізніше».

Розділ десятий

Про очікування, обов'язки і силу волі

Відпочивши з дороги та потім допізна посидівши у рекомендованому Темпланом закладі, друзі, звісно, проспали сніданок, а тому, не бажаючи пропустити ще й обід, до справ узялися аж у другій половині дня.

Десь під третю годину вони дісталися до Лувру — на той час, великої фортеці з чотирма круглими наріжними баштами. Над мурами вивищувався донжон — центральна вежа, що знаходилась просто посередині широкого внутрішнього двору. На територію замку друзі потрапили без усяких труднощів, бо виявилось, що Темплана тут справді всі знають.

— Привіт, Темплане! — гукали йому офіцери замкового гарнізону. — Давно тебе не було в рідних краях!

— Ми можемо пройти? — питав Темплан.

— А чого ж? Можете! — привітно відповідала йому охорона.

Інженер упевнено повів друзів до центральної вежі, але там перед входом стримів недружнього вигляду вартовий, який суворо перекрив їм прохід довгою галябардою.

— Вхід закритий!

— А що, пройти не можна? — щиро здивувався Темплан.

— Ні.

— Але ж нам треба домовитися про аудієнцію... Ми мусимо бачити короля!

— Короля немає.

— А... А де ж він?

— Не знаю.

— А коли буде?

— Мені не повідомляли.

Темплан знічено поглянув на своїх супутників.

— Мабуть новенький. Треба подумати, до кого б у цій ситуації краще звернутися...

— А що, саме у цій вежі живе король? — з цікавістю запитав Марко.

— Ну так... король... і його найближчі родичі... — розгублено відповів Темплан, вочевидь прикидаючи в який бік тепер краще податися.

— То це такий собі дім для всієї королівської родини?
— поцікавився й Харко.

— Для кого дім, для кого тюрма...

— А-а-а... — здогадалися козаки. — Ти маєш на увазі, що вирішувати державні справи — це не для всіх така вже приємна справа? А для когось — і суцця неволя?

— Та ні, хлопці... Будівля від початку планувалася так, щоб на вищому поверсі були світлі й просторі кімнати для королівської сім'ї, а нижче — тісніші й темніші камери для тих близьких родичів, які вирішили собі, що вони мають більше права на королівський престол...

— А-а-а... Он воно як...

— Таж, дякувати Богові, зараз не темне Середньовіччя, а Нові часи, і вже не тільки простолюд, а й знать наполегливо вимагає відміни довічного ув'язнення... Тому й цю вежу планують зносити, а королівські кімнати натомість перенести у ліве чи праве крило замку...

В цю мить Темплан глибоко зітхнув і так засумував, що Харко не стримався і поклав руку йому на плече:

— Що з тобою, друже? Що на тебе найшло?

— Та ж самі бачите... Замок збираються перебудовувати, а мене хоч би хто запросив взяти участь у розробці нового проекту. По всьому світу запрошують, а тут... Всі тебе знають, а як фахівця не цінують. От був би я до прикладу італійцем...

— То тебе б не запрошували робити проекти в Італії,
— жартівливо штурхнув француза кулаком під бік Андреа.

— Приїзди до нас, у Неаполь, — штурхнув його під другий бік Нікколо, — я тобі, як французу, купу замовлень проб'ю. Які нашим ніхто не дасть.

— Нема пророка у своїй вітчизні? — запитливо глянув Василь на Пилипа, наче звіряючи чи добре він засвоїв якийсь старий урок.

— А я думаю, ЩО це ти так зітхаєш від тої миті, як ми на французьку землю потрапили! — широко усміхнувся Кшичинський. — Тебе ж мало не по всьому світу знають. То що краще — міжнародне визнання, чи у своєму дворі все життя сидіти?

— Тут все-таки йдеться про королівський двір, — спробував віджартуватися Темплан. І вже бадьоріше додав: — Ну годі, годі... Зараз будемо думати, хто нам швидше допоможе. Міністра шляхів після наших мандрів щось бачити не хочеться... Міністр фінансів нас неправильно зрозуміє... О! Краще звернутися до міністра внутрішніх справ. Думаю ми його знайдемо в підземеллі.

— Він, що теж ув'язнений? — спантеличено запитав Марко.

— Та ні! — вже зовсім весело відгукнувся француз. — У нього там робочий кабінет.

Спустившись до глибокого підземелля, друзі зі здивуванням побачили чудово прикрашену залу для прийому зарубіжних гостей та ошатні коридори з чисельними гарно відполірованими, з червоного дерева дверима, що вели до кімнат різного призначення. Серед них були і менші кімнати, для всіляких придворних чи яких інших потреб, і більші та просторіші, для щоденної роботи королівських посадовців. Темплан швидко відшукав кабінет Міністра внутрішніх справ і дуже здивувався, що той виявився на місці.

Міністр теж був радий розвіяти своє підземне існування приємною розмовою з розумними людьми, тому, щиро привітавшись з Темпланом та потиснувши руки іншим, одразу поцікавився, що, власне, привело їх до королівського двору.

Коли друзі роз'яснили йому мету посольства, він трохи задумався, а потім з недовірою оглянув усю компанію:

— Коли ви прямуєте в якості посольства до Алжиру, то яким чином вас занесло сюди, до Парижу?

— Друзе, — докірливо, глянув на нього Темплан, — це була моя ідея привести їх сюди, бо ж підтримка нашого короля зовсім не завадить у справі домовленості з алжирським Беєм нал Беями. Адже з Алжиром і Туреччиною у нас добрі стосунки.

— А хіба це не державна таємниця? — здивовано поглянув на інженера Міністр. — Темплане, якщо ви розповідаєте цю інформацію всім іноземцям, я мушу затримати вас принаймні для надання пояснень...

— Яка ж це таємниця, коли більшість суден європейських торговців навіть платять за дозвіл проходити Середземне море під французьким прапором, щоб їх алжирські корсари не чіпали, — стенув плечима Ледаччіо.

— Ви і таке знаєте?!

— Та хто ж цього не знає, — підтримав партнера Старанчіані.

Українці, окрім, можливо, Пилипа, цього не знали, але вирішили не втручатися, за що Темплан нагородив їх відверто вдячним поглядом.

Міністр тим часом насупився і став порпатися у паперах, що лежали у нього на столі, а потім перейшов до вбудованих у стіну його кабінету шухлядок.

— Ага, — знайшов він нарешті те, що шукав. — Справді, гриф «таємно» знятий з документів, що стосуються наших домовленостей з Туреччиною та Алжиром, ще п'ять років тому...

Темплан витер піт зі свого чола і зітхнув з полегшенням.

— Але ж... Яким боком українці стоять до справи європейських турбот щодо дна Середземного моря, коли їхні проблеми зосереджені переважно у Чорному? — знову насупився Міністр.

— Не зовсім так, — як досвідчений дипломат узяв слово Пилип. — Можна я підйду до карти?

Він справді підійшов до карти відомого на той час європейцям світу, що, зрозуміло, не тільки прикрашала кабінет Міністра внутрішніх справ, а й слугувала для кращого сприйняття інформації, зокрема, стосовно міжнародних відносин.

Після короткої презентації на тему українського експорту та шляхів трудової міграції, що на той час сягала берегів Марокко та Португалії, а подекуди й далеких північних островів, Міністр трохи подобішив, але ж іще з недовірою поглянув на Марка з Харком:

— Але ж ці хлопці — військові?

— Вони козаки, — вставив своє слово й Василь. — А всі козаки — військові. Просто не всі військові — козаки.

— Ага... — промовив на те Міністр.

— Просто тут всі бояться їхати до Алжиру, а козаки не бояться нічого, — пожартував Кшичинський.

Насправді Марко та Харко починали боятися, що ця розмова затягнеться до безкінечності, але Міністр вже ставав потроху привітнішим:

— Все-таки мені цікаво, що вам усім потрібно у Франції, але... не ображайтесь... Просто ми зараз воюємо чи не з усіма сусідами окрім Австрії, бо представник австрійського двору є Монархом католицьких земель Іспанії, а ще претендує на Ломбардію та Неаполь на півдні та землі Фландрії на півночі... А король Англії, самі розумієте, нам не товариш, бо хоче загарбати Бретань... Швейцарські вільні міста з нами хоч прямо і не воюють, таж їхні мешканці охоче заробляють як найманці в іспанських військах. Позиція Генуї залежить від того, хто більше заплатить, а грошей на всіх ну просто не вистачає... Зрозуміло, що в такій ситуації ми маємо берегтися шпигунів і питання контррозвідки теж лягає на мене.

Він трохи помовчав і знову поглянув на інженера.

— До речі, Темплане, а ти точно не шпигуєш на користь, скажімо, Польщі, Трансільванії... Богемії... Ти ж там часто буваєш?

Темплан перехрестився.

— Добре. Тоді... порядок тобі відомий... Даю тобі два тижні, щоб ти описав стан внутрішньої та зовнішньої політики цих країн і передав до королівської бібліотеки. Звісно, не забудь вказати корисні контакти. На написання праці про становище в Україні та організацію козацького війська — даю ще тиждень. Сподіваюсь, твої українські друзі тобі допоможуть. — Він озирнувся до українців і щиро усміхнувся: — це суто заради наукового інтересу. Наш король дуже дбає про розвиток наук, зокрема географії, історії та вивчення іноземних мов. Це дуже сприяє розвитку міжнародних відносин. — Тут він зробив паузу і продовжив вже зовсім дружнім тоном: — Розумієте, наші зовнішні стосунки досі були у віданні Військового Міністра, а світ змінюється, роль дипломатії — не вам, Пилипе, розповідати — зростає... Поки створиться відповідне Міністерство, вся ця морока лягає на мою голову... Зате ви отримаєте перепустки до королівської бібліотеки, необмежені можливості користуватися увесь цей час її фондами і моє особисте сприяння у всіх ваших справах на нашій території.

Міністр справді дотримав свого слова: він не тільки забезпечив Маркові, Харкові, Василеві, Кшичинському та Пилипу вільне відвідування королівської бібліотеки, але й видав посвідчення на тимчасове проживання у Франції, — бо ж коли таки у столиці з'явиться король, ніхто сказати не міг і жити їм тут, може, випадало й довгенько — а також дозвіл на вільне носіння в межах Французького королівства усіх видів зброї для надійного самозахисту та письмові права на безмитний проїзд усіма французькими дорогами і мостами. Мало того, їм було надано ще й адреси найкращих фехтувальних шкіл у Парижі, і тепер Василь та молоді

козаки щоранку, перед тим як братися до книжок, вправлялися у володінні легкими французькими рапірами перед широкими, недешевими як на той час, дзеркалами у місцевій «Школі олімпійського резерву».

Оскільки, — як стверджував не тільки Міністр, — король був прихильний до освіти, наук та розвитку мистецтва, а отже й прогресу загалом, Париж справді вирував новими ідеями та активністю найрізноманітніших громадських рухів. Саме незадовго до приїзду нашого посольства тут виник і «Рух за відродження Олімпійських ігор», а за тим знайшлися і небайдужі люди, які розуміли, що «іграм потрібні гравці». Негайно, де тільки була змога та підходящі будівлі чи території, стали вони організовувати школи з танців, бігу, стрибків, долання перешкод, фехтування, стрільби, верхової їзди і взагалі всього, що пересічному мешканцеві Європи видавалося на той час практичним і корисним для здоров'я, в розумінні його збереження. «Чи відродимо Олімпіади чи ні, а якщо візьмемось готувати хороших олімпійців, добро з того буде», — говорили новоявлені вчителі та тренери і ледве встигали підвищувати плату за навчання, бо від бажаючих «бути в олімпійському резерві» просто не було відбою. Зауважимо, що плата за тренування для наших хлопців була суто символічною — Міністр і в цьому питанні виявив до них належну увагу.

Після тренувань, перехопивши нашвидкуруч якихось млинців чи, вже знайомої їм на смак, неаполітанської піци в невеличкому італійському ресторані, хлопці бігли до Лувру. У дворі вони чемно віталися з незмінним вартовим перед центральною вежею і так само незмінно чули за своєю спиною один і той самий діалог, що відбувався між тим бідолахою та тутешніми придворними чи якими заїжджими гостями, переважно дамами...:

- Я можу пройти?
- Короля немає.
- А де ж він?

- Не знаю.
- А коли буде?
- Мені не повідомляли...

...У високому затишному залі бібліотеки вони стишували крок і обережно займали свої вже звичні місця неподалік від занурених у читання Пилипа й Кшичинського, та захопленого своїми писаннями Темплана.

Старанчіані з Ледаччіо в той самий час займалися справами, що були ближчими до роду їхніх занять. Вони знайомилися з возівнями й тодішніми меблевими салонами Парижу, шукали перекупників, торгових представників та серйозніших постачальників, і, звісно, щоб уникнути цілковитої залежності від примх своїх майбутніх партнерів, робили все можливе, щоб назбирати ще й потенційних прямих покупців, що могли б стати їхньою постійною клієнтурою. Задля цього вони обійшли всі закутки латинського та китайського кварталів, італійські та індійські ресторани, перезнайомилися з усією вірменською діаспорою, яка на той час була представлена у Парижі більше купцями, ніж співаками та письменниками, і навіть побували біля церкви Сен-Жермен, де по неділях збиралися місцеві по католичені українці та приїжджі з українських земель заробітчани, — не стільки, щоб відвідати церковну службу, як обмінятися інформацією про те, де в Парижі потрібні робочі руки і де за роботу більше платять. Деякі з них навіть не встигали дійти до церкви, а застрягали дорогою у сусідньому кафе «Бонапарт», що, як наполегливо твердять окремі історики, з'явилося у французькій столиці набагато раніше за самого Наполеона Бонапарта. Власне і назва «бонапартисти», яку згодом привласнили виборці та однопартійці відомого світові прихильника глобалізації, у ті часи означала виключно постійних відвідувачів цього історичного закладу.

Вечорами, після насиченого справами дня, вся компанія збиралась на вечерю у затишному

ресторанчику неподалік свого помешкання, де друзі, чекаючи, доки спечеться курятина, а чи й ціле поросся, з задоволенням смакували хто французькі вина, а хто більшою мірою французькі сири та паштети. Тут вони обмінювалися й отриманою з книжок чи на вулицях міста інформацією.

Одного такого вечора, коли їм вже подали тарілку з різними сортами сиру, і Андреа старанно розливав по келихах питущої частини компанії чергову пляшку білого «шардоне» — зауважимо, що Пилип, Марко та Харко вдовольнялися ягідним морсом — Нікколо раптом кліпнув очима, смикнув себе за тонкий вус, наче це мало допомогти йому згадати цікаву інформацію і повідомив:

— До речі, один китаєць, який дуже хотів, щоб ми виготовили меблі для його ресторану швидкої їжі в стилі династії Тан, між іншим сказав мені, що король прибув до Парижу ще три дні тому...

Як не дивно, повідомлення Ледаччіо не справило на компанію особливого враження. Спокійно відсorbбули хто морсу, хто вина і якийсь час жували сир мовчки, більше зосереджуючись на тому, щоб, беручи той чи інший шматочок, вирізнити нюанси його смаку... Нарешті озвався Темплан:

— Дякую своїм друзям при дворі, що вони не такі балакучі як китайці. Не даремно у нас кажуть: слово — срібний таляр, а мовчання — золотий дукат.

— Так не тільки у вас кажуть... — спробував був заперечити Кшичинський.

— Байдуже, — меланхолійно відмахнувся Темплан. — Справа в тім, що я ще не завершив свою службову записку на тему «Україна — країна козаків», а без цього краще на очі Його Величності не потикатись.

— І скільки тобі ще треба часу? — поцікавився Пилип.

— Днів три.

— Давай ми тобі допоможемо, буде швидше.

— Я звик писати тільки те, що бачив на власні очі...

— Та годі вже тобі! — докірливо глянув на нього Кшичинський. — Не вдавай, що ти тут самий правильний... Я ж бачив, як ви з Омельком у Січі карти малювали.

Темплан трохи почервонів, але Пилип, швидко і тонко виправив ситуацію, врятувавши друзів від сварки, а можливо й дуельного поєдинку, враховуючи затятість французького інженера та гонор польського шляхтича.

— Темплане, хіба ти не знайомий з новітніми методами наукових досліджень? Ти маєш повне право збирати усні свідчення місцевих мешканців та очевидців — тільки записуй. До речі, так само як у розслідуванні кримінальних справ чи розвідці...

— Справді, — мене теж на приватних уроках цьому вчили, — жваво підтвердив Василь. — Головне, не забути повідомити про застосовані методи досліджень на початку твоєї роботи — у преамбулі.

— При розслідуванні кримінальних справ можна відбирати й письмові свідчення... — знову вставився Кшичинський, але Старанчіані швидко долив йому шардоне і тицьнув у руки келих, щоб поляк не заважав переконувати француза.

— Звісно допоможемо, — одізвався своєю чергою Марко, — але пару днів і мені б не завадило, щоб дочитати тексти про організацію та способи ведення бою іспанської піхоти.

— Я теж, між іншим цікавезний підручник знайшов з медицини, — приєднався до розмови й Харко. — Тільки він арабською, там ще треба трохи розібратися...

— Та й уроки з фехтування та іноземних мов у нас оплачені до післязавтра включно... — нагадав Василь.

Справді, останні кілька днів між фехтуванням та бібліотекою молодь встигала заскочити ще й на оглядові курси східних мов середземноморського регіону.

— Я радий, що у всіх є важливі справи і покидати Париж ніхто не поспішає, — підсумував Пилип, — але

місія є місія. І вчасний наш від'їзд найбільшою мірою залежить зараз від роботи Темплана. А оскільки від цієї роботи залежить і подальше трактування європейцями історії України, прошу поставитися до неї з усією серйозністю...

Всі згодилися, що до цього питання треба поставитися серйозно, й охоче повернулись до трапезування. Решта вечора пройшла у жартах та веселих розмовах, а на завершення Кшичинський з Темпланом навіть намагалися співати пісень...

Коли через два дні, Темплан поклав на стіл Міністрові свої завершені праці, той урочисто потис йому руку:

— Дякую, друже! Ми не забудемо Ваших заслуг перед Французьким Королівством. Його Величність очікує Вас та Ваших друзів на аудієнцію, тобто на каву, завтра увечері. О четвертій.

— Слухай, — озвався на те інженер, — це все добре, але чому ж ти мені не сказав, що Король вже цілий тиждень в Парижі.

— От тільки без цих образ, — мало не образився Міністр. — По-перше, у нього були важливі переговори з китайцями з приводу таємних поставок у Францію пороху через мережу спеціальних ресторанів. Не тобі розповідати, що у сучасних війнах роль артилерії та легкої вогнепальної зброї постійно зростає. А по-друге, я сам нічого не знаю. Каже: «у мене дуже-дуже важлива справа». А я йому: «Та ж ви просто у своєму кабінеті сидите й нічого не робите». А він мені: «Іди геть з очей. Така моя воля». І що тут скажеш?.. Ти ж знаєш, воля у нього ого-го яка сильна!

— Ого-го! — згідливо кивнув Темплан. — Тільки я не впевнений, що аркебузу можна відносити до легкої зброї. Вона ж важезна!

— Зараз у війська почали надходити мушкети. Вони значно легші. Хоча, звісно...

— А... ну якщо мушкети легші, тобі гаразд, — полегшено зітхнув Темплан.

Він схилився перед міністром у ввічливому прощальному реверансі і подався до друзів, щоб повідомити приємну, вже три тижні очікувану ними всіма новину.

Розділ одинадцятий

у якому місія всім видається здійсненою

Наступного дня, о призначеній порі, товариство вирушило на зустріч із Королем, як і належалось, у повному складі. Оскільки аудієнція була приватною, то й відбутися вона мала не в підземеллі, у тронній залі, а на найвищому поверсі центральної вежі, у королівському робочому кабінеті. Долаючи нижчі поверхи, заселені бунтівними родичами королівської сім'ї, друзі звернули увагу не тільки на те, що з огляду на демократичні віяння Нових Часів більшість кімнат була не заселена, але й на вишуканий стиль табличок з каліграфічними написами, які висіли на кожних дверях: «Будь ласка, вільно», «Вибачте, зайнято», «Будь ласка, не турбувати», «Не турбувати найближчі п'ять років будь ласка»...

— Ти поглянь, Марку! Тюрма тюрмою, а які красиві написи поробили, — не стримався Харко, коли піднімалися вже на третій поверх.

— Це тому, що ми, французи, маємо глибоку культуру, — з гордістю пояснив Темплан.

Учасники цього історичного сходження, чомусь одразу згадали розмову з Міністром внутрішніх справ у підземеллі, але вони всі також були достатньо культурні та ввічливі, щоб не висловлюватися з цього приводу.

Проте скоро вони змогли на власні очі переконатися, що коли Темплан дещо й перегинав, вихваляючи французьку культуру, то хіба тільки ледь-ледь. На якусь крапельку.

Король їх зустрів, розвернувшись у своєму вишукано різьбленому кріслі боком до входних дверей та пильно роздивляючись стіни свого кабінету. При цьому, правою рукою він старанно погладжував свої вуса та модну трикутну борідку, спираючись ліктем на широкий і довгий стіл, за яким звичайно проводив робочі наради з міністрами й вищими військовими чинами. Він не одразу змінив свою позу, навіть коли гості виконали вітальні реверанси — які їм довелося старанно вивчати перед тим як бути допущеними на зустріч з Його Величністю — і вже стояли, мнучи в руках свої головні убори та очікуючи уваги першої особи королівства.

Нарешті, очільник держави і власник ошатного кабінету помітив, що з'явились відвідувачі і з розкритими обіймами підвівся їм назустріч. Проте обніматися Його Величність ні з ким не став, а як належало «за протоколом» широким жестом запросив присутніх до меншого столика, що стояв збоку, просто біля одного з широких вікон, розташованих з невеликими проміжками по зовнішній стіні круглого королівського кабінету, який займав практично увесь верхній поверх. Погода надворі була сонячна, штори на вікнах широко розкриті, і гості швидко помітили, що звідси відкривається чудовий вигляд на саме місто з одного боку і на прилеглу до міської стіни територію з іншого. Таким чином, Король міг однаково легко і роздивлятися реальне планування заплутаних паризьких вуличок, і вивчати формування підрозділів та маневри можливих нападників, які б раптом задумали прийти сюди війною та обложити столицю.

— Ваш замок добре укріплений і вдало розташований, — вдався до ввічливого компліменту Пилип, щоб одразу задати сприятливий хід розмові.

— Справді так, — погодився Король. — Тільки в наші часи він починає втрачати своє військове значення. Місто розростається і скоро тут буде його центральна частина. Тож якщо раніше ми намагалися розміщувати

в'язниці на видноті, а робочі та житлові приміщення або дуже високо, або дуже глибоко, щоб захиститися від обстрілів крупнокабових металевих снарядів, то зараз все навпаки. Я вже розпорядився з приводу роботи над планами глобальної реконструкції...

Темплан по цих словах глибоко зітхнув і створив на обличчі сумний вигляд, але те зітхання, на яке мимоволі озирнулися його друзі, для Короля здавалося пройшло непоміченим.

—... Цю башту доведеться повністю знести, а вікна у довколишніх будівлях розширити. Та й про оздоблення слід подбати. Годі вже нам цієї сірості.

Темплан знову зітхнув.

— Та що там Лувр! — захоплено продовжував Король. — Я чому так довго до Парижу не приїздив? Думаєте був на війні? От і не вгадали! Ми закладали фундаменти для нового замку в Шамборі та майбутньої королівської резиденції у Фонтенбло. Бачили б ви, які мої архітектори підготували креслення! Світ просто ляже й не встане!

Цього разу Темплан зітхнув так гірко, і на його чолі відобразилася така щира печаль, що Король вже не зміг більше вдавати, наче нічого не помічає.

— Темплане! Не тисни на мене своїми зітханнями! Так, ти талановитий інженер. Але ти — військовий інженер. Повторюю: «Військовий!» А у нас що? Ре-не-санс! Інакше, щоб тобі було зрозуміло — ВІДРОДЖЕННЯ! Відродження чого? — звернувся він вже до всіх присутніх. — Відродження античної витонченості та наших європейських талантів. Ми маємо наповнити давні традиції блиском нашої освіченості, нашої високої культури!

По цих словах Василь мимоволі заплескав у долоні і всі присутні його підтримали. Після цієї короткої овації Король з вдячністю приклав праву руку до грудей і знову звернувся до Темплана:

— Друже, час дати дорогу молодим.

— Краще б ті дороги спочатку упорядкували. — незадоволено буркнув Темплан. — Ніяким возом проїхати не можна — ледве від кордону до столиці доїхали, а це хіба відстань?

— Хочеш замовлення на проектування шляхів? — зрадів Король. — Не питання. Я познайомлю тебе з новим Міністром...

— Ага. Я буду півроку креслити карту шляхів, а потім на це грошей не вистачить.

— Справді, — спохопився Король. — При такому масштабному будівництві на дороги нам не вистачить... А хочеш місце старшого єзуїта в університеті Сорбони? Зарплата буде.

— Дуже розживешся на їхній зарплаті! Я за кордоном більше назаробляю.

— Слухай, але ж ти не тільки інженер та картограф, але й відомий дослідник. До речі, сьогодні вранці з задоволенням прогорнув твою роботу про Україну — країну козаків. І карти та креслення добре виконані... Хочеш, домовлюся з Королем Англійським, щоб тебе прийняли до Лондонського наукового товариства? Та ж ні... У нас з ними зараз взаємні санкції через тимчасово окуповану нашу Бретань... Хіба пізніше, коли вони ту Бретань повернуть і ми з ними замириємось...

— А Франція вже знайома з сучасними моделями друкарських верстатів? — наче між іншим поцікавився Пилип.

— Аякже! — охоче відгукнувся на те Король. — Щось у німців вже купували. Щоправда контрабандою, бо з ними у нас тяж постійні прикордонні конфлікти, але ж цьогоріч ми плануємо відкриття Академії та Колегіуму давніх мов, тому з одного боку — нам потрібні достатні тиражі підручників з давньогрецької, давньоєвреської та арамейської, а з іншого — маємо передрукувати загальноосвітні підручники французькою. Годі з нас тієї латини, якою навіть мешканці Риму не

розмовляють. Країна має дбати про свою національну гідність. І спілкуватися єдиною мовою.

Українці знову хотіли йому поплескати, але Пилип швидко продовжив свою думку:

— То надрукуйте роботу Темплана якимось помітним накладом. І автору приємно, і французько-українським стосункам буде користь. Бо нас досі половина Європи, через загальну неосвіченість, вважає або татарами або поляками. Якщо ситуацію не виправити, то завтра й гірше що-небудь придумують.

— Ну, ми принаймні вас татарами не вважаємо... — спробував було виправдатись Кшичинський, але Король вже загорівся новою ідеєю, а не вислухати ідеї глави держави було не тільки неввічливо, але й відверто недипломатично.

— Точно. Темплане! Допрацюй свою службову записку і ми видамо її як слід — у твердій обкладинці і навіть в окремому футлярі. Як подарункове видання для високих осіб. Ще й літературну премію тобі дамо.

— А вона у нас є? — нарешті зацікавився Темплан.

— Боже ж ти мій! Та заради такої справи запровадимо! Буде тобі найвища літературна премія Франції!

— А як вона буде називатися?

— Потім якось придумаємо. Тобі треба премія чи назва, врешті-решт?

— А скільки в грошах?

— Темплане, ти мене засмучуєш, а у моїй особі засмучуєш і всю французьку державу. Премія — це в першу чергу пошана. Пошана всього народу! Принаймні тієї його частини, яка читає книжки. А гроші ти за кордоном заробиш. Сам казав.

Темплан закусив губу, бо заперечувати тут йому не було нічого. Проте, для певності, Король вирішив остаточно розставити крапки над «і»:

— Коротше: така моя добра воля! Поміть — поки що, ДОБРА.

Особистий конфлікт було вичерпано. Темплан майже перестав зітхати і друзі нарешті змогли налити до горняток, які були виставлені на столику ще до їхньої появи, запашної кави, завареної «по-турецькому» у спеціальному посуді.

«Одразу видно, що Франція зберігає з Туреччиною дружні стосунки, — відзначив про себе уважний до всього Пилип. — Ми вдало сюди прийшли».

А Король тим часом роззирнувся по кабінету і вказав гостям рукою на стіни:

— До речі, про те саме ВІДРОДЖЕННЯ у живописі. Зверніть увагу на ці чудові роботи, які вже тиждень втримують мою увагу від справ державних, і, можливо, на перший погляд значущіших.

Всі звели очі на проміжки між вікнами, куди велично вказувала королівська рука і одночасно завмерли у німому захваті, а Маркові та Харкові навіть кава поперек горла стала. На стінах королівського кабінету висіли такі знайомі їм картини Кошового!

— А французи таки вміють цінувати справжнє мистецтво... — промимрив Марко.

— Глибока культура, — підтакнув йому Харко.

— Висока культура, — підправив Король. — А ми її піднімемо ще вище! — настроїв у нього, вочевидь, дуже покращився.

Далі все було як у казці. Поки Темплан старанно дописував свою працю на тему козацтва, Король залучив Марка та Харка до семінарів та практичних занять у Королівській Військовій Академії; Пилип та Кшичинський отримали дозвіл на відвідування Придворної Школи Дипломатії та Етикету, де вони, з огляду на їхню актуальну місію, особливо уважно штудіювали етикет народів південного узбережжя Середземного моря; Старанчіані та Ледаччіо, за особистого сприяння Його Величності, отримали безліч знайомств у Французькій Торговій Палаті та поміж купецьких громад різного штибу, а Василь з

задоволенням долучився до розробки концепції реформування французької освіти, мріючи про те, як безліч тутешніх прогресивних ідей можуть бути реалізовані у нього на батьківщині.

Що там казати, просиділи вони у Парижі, від часу розмови з королем, не менше місяця. Дехто міг би вже й подумати, що доля морського дна у Середземномор'ї лишатиметься невирішеною не одну сотню років, але учасники всієї цієї історії були людьми дуже послідовними: все робили у належному порядку і без поспіху. Тож настала й та довгоочікувана більшою мірою Автором та Читачем, ніж безпосередніми учасниками подій, мить, коли Король оголосив, що вони вже мають рушати. Щоправда, як виявилось, рушатимуть вони не у бік південних морських портів, а до королівської резиденції в замку Блуа, де вже за два дні має відкриватися Міжнародний Тиждень Міркувань з Приводу Середземноморської Торгівлі. Звісно, посольство мало просто обов'язково там побувати, щоб підготуватися до майбутніх переговорів в алжирській столиці якнайкраще.

— Вважайте, що для вас починається останній — найважливіший етап операції «Чисте море», — серйозно повідомив Король.

— А потім — одразу на корабель? — поцікавилось Посольство.

— Ні.

— А куди?

— Не скажу, — загадково повідомив Король. — Адже ви подорожуєте з Королем Франції, отже наш маршрут має зберігатися в таємниці. Ви ж розумієте, що загрозу замахів на здоров'я перших осіб держави та інших актів міжнародного тероризму ніхто, на жаль, не відміняв...

Всі погодилися, що це розумно. А Ледаччію, хоч і був досить ледачий, але в цьому випадку не стримався, збігав у китайський квартал, і наше товариство вже надвечір знало, що після Тижня Міркувань вони ще

мають відбутися Тиждень Боїв у Країні Басків, що лежала якраз між французькими та іспанськими землями.

— Французький Король та Іспанський Монарх будуть там особисто, — переповідав Нікколо почуте від всезнаючих китаїців. — Кажуть, обидва вже занудились від затяжних безрезультатних війн і кожен хоче втерти носа іншому. Щоб той, другий, надовго запам'ятав. Французи сподіваються на свою блискучу кавалерію, а іспанці на свою непереможну піхоту. Думаю, буде цікаво. А потім наче планується відправити нас до Алжиру корсарським кораблем з порту Марселя...

— До Алжиру — це добре, але ж цікаво, чи дотягне французька кавалерія хоч трохи до наших крилатих гусарів, — підкручував вуса Кшичинський.

— А ми от думаємо чого варта на полі бою іспанська піхота у порівнянні з нашими козацькими полками, — розгладжували свої оселедці Марко з Харком.

— Швидше б уже відбутися цей Тиждень Міркувань... — гарячкував Василь.

Але ні Пилип, ні тим більше Андреа та Нікколо, його думку не поділяли...

А коли вони разом з королівським почтом вже від'їхали від Лувра на порядну відстань, там пролунав потужний вибух... Озирнувшись, усі побачили як висока центральна вежа осіла і розсипалася на дрібні камінці.

— Це і є тероризм? — стривожено запитав Василь.

— Та ні, — байдуже відказав Король. — Це планове знесення старої, непотрібної будівлі. В рамках, так би мовити, загальної перебудови замку.

Темплан по тих словах лише тихенько зітхнув, остерігаючись, щоб те зітхання не долинуло до чутливих королівських вух.

В Блуа зібралися не тільки представники середземноморського регіону, як це передбачали організатори. Виявилося, що винесеним на осмислення

питанням цікавиться безліч країн і більш, і ще більш віддалених. Тож у замку зібралося стільки люду, що ні яблуку ніде впасти, ні тим більше лави для охочих поставити. Тому й збори довелося проводити навстоячки. Ще хтось сподівався, що перспектива стояти цілісінький день на ногах віднадить частину учасників — та де там! Питання морської торгівлі було на часі і ніхто не хотів поступатися своїми комерційними інтересами. Звісно, в перший же день виникло питання з харчуванням усіх присутніх. Де ж їх за таких умов розсадиш? Всіх виручили практичні шведи, запропонували просто розставляти столи з наїдками при виході та попід зовнішніми стінами замку, а там вже як кому пощастить до них дібратися. Ідею такого «шведського столу» прийняли на тій підставі, що просто іншої за цих умов ніхто не міг запропонувати. Можемо припустити, що саме з тієї миті, оскільки в заході брало участь багато людей з різних куточків світу, практика проводити під час людних заходів обіди, не саджаючи людей за стіл, і стала тихенько так собі ширитися світом. У всякому разі її дуже оцінили наші італійці

— Адже найкраще знайомитися з новими людьми за обідом, — говорили вони друзям, — а тут ти не обмежений колом посаджених біля тебе людей і можеш переговорити з ким завгодно... у всякому разі з різними учасниками заходу, хто у цьому голодному натовпі в ту чи іншу мить випадково опинився біля тебе.

І Пилип з ними погоджувався. Тільки решта, що не настільки тямала у справі міжнародної торгівлі, як у військовій, архітектурній чи освітній справі, трішки дратувалися, коли зголоднілі, за звичних умов цілком поважні люди, пхаючись та штовхаючись намагалися якомога швидше пробитися до столів та якомога більше нагребти собі дрібно нарізаних шматочків твердого сиру, м'яся чи смачної ковбаски.

Марко та Харко, просто щоб не надто нудьгувати, та дізнатися хоч щось корисне для своєї майбутньої місії,

спробували розпитати найбільш активних учасників щодо ролі Алжиру у цій самій середземноморській торгівлі.

— Ого! Роль у них дай Боже! — відповідали їм.

— Що ви маєте на увазі?

— Та так заважають, що ну! Хай би їм добре було!

Тиждень Міркувань спливав і Посольство все більше починало перейматися можливим перебігом своїх майбутніх переговорів.

— Не бачу для алжирців жодного інтересу тягати кораблі на берег, якщо вони не будуть приєднувати їх до свого флоту, — говорив Кшичинський.

— А вони не будуть цього робити, бо більшість кораблів, які вони грабують, торгові і не пристосовані для короткочасного успішного морського бою, — твердив Марко. За час, проведений у Парижі, він добряче начитався потрібної літератури.

— Справді, — не бачу жодної для них мотивації, — морщився й Пилип.

— Може шведів запитати? Дивися й тут щось підкажуть, — жартував Василь, просто, щоб його старші друзі не виглядали надто стурбованими.

На ті їхні розмови хитро усміхалися Старанчіані й Ледаччіо.

— Хлопці, — говорив Андреа. — Як говорив нам Король, не варто розповідати наперед усі плани, щоб їх які зловмисники не порушили... Просто довіртеся нам. Гадаю, ми зможемо дати цьому раду. Поки ви в Парижі розумну літературу вивчали, ми теж чимось корисним займалися...

Нарешті Міркування були урочисто завершені підсумковою резолюцією, яка не несла в собі нічого суттєвого, але учасники були задоволені, бо за цей час майже всі знайшли собі майбутніх партнерів, чи вже й підписали які вигідні контракти. Коли іноземні

представники потроху роз'їхались, Король окремо зустрівся з нашими учасниками Посольства й оголосив.

— Оголошую наш подальший маршрут: їдемо до Країни Басків. Там ми мусимо дати вирішальний бій іспанцям. А як завершимо, одразу відправляємо вас до Алжиру з марсельського порту. Корабель для цієї мети знайдемо легко.

Всупереч його очікуванням, компанія сприйняла інформацію про нове ускладнення маршруту надзвичайно позитивно.

— Ти ви що? Невже в країну Басків?! Це ж цікаво!

— Чому б не з'їздити у Країну Басків!

— Та й на іспанців цікаво подивитися! Я ще їх зблизька не бачив. Тим більше в бою.

— Головне, що потім, ми точно потрапимо до Алжиру. Місія видається здійсненою!

Його Величність з підозрою подивися на їхні веселі обличчя і про всяк випадок наголосив:

— Така моя добра воля!

Розділ дванадцятий

Чоловіки воюють, жінки заважають

Марко та Харко вже багато чого бачили на своєму, з точки зору людей старших, ще досить короткому віку, але споглядати велику баталію між двома неслабкими країнами їм доводилося вперше.

Простір біля підніжжя гір, який вже досить скоро мав перетворитися на поле бою, був розділений двома ворожими один до одного таборами, посеред яких стояли пишні намети, відповідно, французького Короля та іспанського Монарха. Перед обома таборами здіймалися високі земляні укріплення, де каноніри акуратно, з любов'ю, розставляли новенькі гармати причіпної артилерії середнього калібру. Щоб додати заходу пишності, з огляду на особисту присутність високих осіб, з обох боків були закуплені новенькі, необстріляні моделі гармат вишуканого лиття з

багатим рослинним орнаментом уздовж стволів та художньо різьбленими лафетами. Поміж укріпленнями займала позиції малокаліберна мобільна артилерія на базі закритих яскраво розмальованих возів-вагонів, що могли переміщуватися під час бою вручну або кінним чи воловим запрягом. Кожен вагон, у бічних стінках якого були прорізані вузькі амбразури, містив від чотирьох до шести гармат, спрямованих в одному напрямку. При потребі, чи за непередбачуваної зміни ситуації на полі бою, стволи могли відносно легко переставлятися на протилежний бік.

Французька кіннота вже вишикувалася в бойові порядки, готова рвонути вперед за найменшим і найнепомітнішим знаком — коні били копитами, кавалеристи нервово перебирали в руках повіддя, уважно роздивляючись, як навпроти них шикується грізна іспанська піхота, перші ряди якої були озброєні довгими галябардами.

До мирної міжнародної делегації, яка брала участь у битві в якості спостерігачів, приставили молоденького жвавого лейтенанта, котрий мав розповідати гостям, що й до чого, а також давати відповіді на питання, які у них могли виникнути, щоб вони не нудилися і могли отримати свою частку задоволення у запланованих масових розвагах. Лейтенант дуже намагався догодити гостям, мабуть не без надії на швидке підвищення, якщо не в званні, то хоча б у зарплатні, бо ж бачив, що з ними охоче спілкується сам Король, а це була очевидна ознака їхнього високого рангу.

— Зверніть увагу, що вдалині, здіймаються Кантабрійські гори. Вони перетинають Країну Басків із Заходу на Схід... — жваво вимахував своєї шпагою юнак, вказуючи на гірський кряж, що здіймався одразу за іспанським табором. — Їхні схили покриті широколистими лісами, висота сягає півтори тисячі метрів...

— Їх що, не вчили, що зброю ніколи не можна виймати з піхов, якщо не збираєшся вступати у бій? —

шепнув до Харка Марко. — Нам Крутивітер за таке вже б руки повідбивав.

— От молодь пішла... — так само пошепки відгукнувся Харко.

— А ви впевнені, що гори перетинають Країну Басків саме з Заходу на Схід, а не зі Сходу на Захід? — поцікавився Ледаччіо.

— Це буде невірно з точки зору геополітики, — ввічливо розвернувся до співрозмовника молодий офіцер, і Ледаччіо ледве встиг відскочити, щоб вістря лейтенантової шпаги не проштрикнуло йому груди. — Ми маємо розглядати сучасний світ у динамічному русі культури західного світу до східних земель. Зворотній шлях дасть нам хіба що неконтрольовану міграцію....

— Добре, що вас у Військовій Академії вчили геополітиці, — зауважив Кшичинський з тривогою спостерігаючи за клинком, яким лейтенант орудував наче диригент паличкою під час виконання музичним оркестром надзвичайно складного твору. — А ще вас, часом, не вчили шпагу у піхви вкладати?

— Звісно! — виструнчився молодий офіцер, і його шпага миттєво та майже беззвучно ввійшла у свій зручний шкіряний футляр з красиво виконаною позолотою. — Оголювати зброю і швидко повертати її у похідне становище — одна з найважливіших навичок піхотного офіцера!

Товариство вже хотіло полегшено зітхнути, але зловісна зброя знову вилетіла з піхов і вказала на Північ.

— Погляньте сюди! — бадьоро продовжував їхній гід. — Якщо їхати верхи у цьому напрямку, то вже за півгодини вашим очам відкриються блакитні води Біскайської затоки. Горбисте узбережжя тут порізане численними затоками і бухтами...

— Краще б він у школі з указкою працював, — промимрив Пилип.

— Дядьку Пилипе, такого пусти до дітей, то він їм і очі повиколіє, — стиха озвався Василь, якого, не менше

ніж старших учасників посольства, турбувала необережна поведінка молодого лейтенанта зі зброєю.

На їхнє щастя в обох таборах розпочався якийсь жвавий рух, і скоро друзі побачили як Король та Монарх, у супроводі своїх придворних і запрошених на захід високих гостей, рушили на відкритий простір, що пролягав між двома арміями, назустріч один одному.

— Починається, — зрадів жвавий французький юнак. — Ходімо туди, ви маєте це побачити.

— А що відбувається? — здивовано поцікавився Темплан.

— Це така нова військова традиція, — охоче пояснив лейтенант. — Перші особи держави зараз гратимуть в карти. Хто програє, той першим піде у наступ.

— А в що саме гратимуть? — з цікавістю запитав Ледаччіо.

— Звісно, в дурня!

Посольство вічливо помовчало.

— Зрозуміло, — кивнув нарешті головою досвідченіший у справах польового тактичного бою Кшичинський, — з активним поширенням вогнепальної зброї тільки дурень може полізти просто на гармати та аркебузи першим...

— Бачу, щось треба змінювати у тактиці сучасного бою, — поглянув на Харка Марко.

— Вочевидь треба. Та, думаю, Марку, ми ще не скоро до цього дійдемо, — відіззався на те побратим.

Щоб зберігати політкоректність, скажемо просто, що Королю у грі не пощастило. А оскільки стрій іспанської піхоти виглядав аж надто рішучим і монолітним, французька кавалерія, здавалось, була приречена.

Тим часом, наше посольство, разом з королівським почтом, піднялося на спеціально облаштований дерев'яний поміст, що правив за оглядовий майданчик і командний пункт одночасно. Звідси, справді, як на долоні розкривався увесь місцевий театр воєнних дій.

— Дивися, Харку, — говорив Марко побратимові, — який рівний стрій у іспанського війська. Галябардисти мають зупинити першу атаку кінноти, встромивши ратища в землю тупим кінцем і нахиливши леза своїх галябард убік ворога.

— Щоб добре загострене вістря дивилося у очі супернику, — підтакував Харко, просто, щоб зробити приємне товаришу

— Пробити цей стрій кавалеристам буде непросто, — аж запалювався Марко від власного усвідомлення того, що, завдяки розвитку у Франції бібліотечної справи, він чи не напам'ять вивчив іспанську тактику. — Мало того, при наближенні вершників, наперед вибіжать групи стрільців з аркебузами і відкриють поперемінний вогонь по конях, щоб їх розлякати й розпорошити. Тоді перший удар кавалерії буде не таким потужним. А коли, після багатьох кінних атак, стрій піхоти таки зламається, галябардисти з аркебузирами відійдуть в тил і за справу візьмуться мечники... Та ж сили у нападників будуть уже не ті!

— Ой не ті, — знову підтакнув Харко.

Приставлений до них лейтенант, який мав би сам розповідати про такі речі гостям, аж скривився, бо починав відчувати себе непотрібним і майже ображеним. Та саме в цю мить на поміст піднялася й команда сурмачів, які на той час виконували функцію зв'язківців для передачі команд вищого начальства розташованим на полі бою бойовим частинам, і молодий офіцер зрадів нагоді показати своїм підопічним ще щось, чого вони могли не знати.

Він вихопив у найближчого до нього сурмача його інструмент:

— Дивіться, які сигнальні сурми надійшли до нас на озброєння! Зовсім новенькі! З міді високої якості! З удосконаленою формою — в руку лягають не гірше ніж моя шпага! А як звучать!!

Марко та Харко бачили, що молодий офіцер аж надто захопився, і кинулися до нього, щоб зупинити, але...

Французький юнак виявився навіть жвавішим за українських козаків. Поки його вхопили за руки, він вже встиг прикласти блискучу, ідеально начищену для такого урочистого заходу трубу до вуст і миттєво вичавив з неї густий і гучний звук.

Всі, хто стояв на помості, з несподіванки навіть прикрили вуха руками, та ж звук пролетів над рядами готового до бою війська і зірвав з місця французьку кавалерію, яка в цю мить напружено чекала команди «в атаку!». Звісно, цей короткий, непрофесійно виданий звук командою не був, та хто ж знав, що у найвідповідальніший момент, перед самим початком бою, якийсь аматор вирішить так жартувати. А з іншого боку, у ті часи всі, хто хоч побіжно знайомився з військовими статутами, а тим більше хоч один раз брав участь у битвах, чудово знали, який саме сигнал має починати бойовище. Тож коли саме такого сигналу всі й очікували — хто там завдавав собі клопоту вслухатися в мелодію? Серед кіннотників новачків не було, отже всі як один, вітром-бурею пустилися на ворога.

Іспанська піхота була більш упевненою в собі, та й не їм треба було починати, тож, маючи час, вони більш уважно поставилися до почутого й оторопіли, бо ж система сигналів тоді була міжнародною, і їм усім стало зрозуміло, що ворожа кіннота рвонула у бій без команди. «Подуріли французи! Що від таких навіжених та оскажених чекати?» — подумали собі піхотинці і це, звісно, викликало серед них замішання, а подекуди й деморалізацію. Їхні ряди, уперше в історії, здригнулися.

Король, який саме готувався урочисто звести догори руку і вигукнути потрібну команду, на мить завмер та вже хотів було розлютитися, але ж хвилювання чужих піхотинців не пройшло повз його уваги. Як людина схильна до творчості, він любив спостерігати за довколишнім світом і постійно відкривати щось нове, тому вже спокійно склав руки на грудях і став очікувати дальших подій.

Коли кавалеристи здолали половину шляху до ворожих рядів, іспанські галябардисти розступилися і, точнісінько як розказував Харкові Марко, пропустили повз себе кілька груп озброєних аркебузами стрільців. З кожних трьох груп одна висувалася вперед, щоб зробити шість пострілів і поступитися місцем наступній, а потім ту змінювала інша. За цей час стволи аркебуз у першої групи мали охолонуті і вони могли собі дозволити задоволення стрільнути ще таку ж кількість разів. Потім так само відстрілювалась решта. Оскільки перезаряджати важкі рушниці було заморочливо, а чужа кавалерія за цей час під'їздила все ближче, про точну стрільбу ніхто особливо не думав. Мало того, аркебузири навіть боялися у когось влучити, щоб коли раптом не встигнуть сховатися за надійний заслін своїх галябардистів, їх не дуже били постраждалі ворожі кавалеристи.

Коли стрільці зробили перший залп — більшою мірою в повітря — і взялися перезаряджати свої важкі рушниці, Король нарешті звів руку і віддав наказ:

— Трубити: Відбій! Всім назад!

Налякані шкодою лейтенанта сурмачі негайно і з натхненням видали зі своїх духових потрібний сигнал.

Муштрована французька кавалерія негайно зупинилась, розвернулась і поїхала назад, на свої первинні позиції.

Аркебузири отетеріли і застигли на місці. Потім спробували дати ще один залп, але вже й зовсім намарно, бо на тій відстані кулі аж ніяк не могли долетіти до вершників. Вони поспиралися на свої аркебузи і стали думати, що це має означати.

— Що ж ви там стоїте... — пробурмотів сам до себе Король і скомандував:

— Сурміть артилерії, хай їх порозганяють!

Сурмачі просурмили і вогонь відкрили французькі гармати. Артилерія була не така дальнобійна, але до аркебузирів таки дістала. Ті плюнули, позакидали свої

аркебузи на плечі і подалися ховатися назад, у стрій, де було безпечніше.

— Сурміть атаку кавалерії!

Кавалеристи одразу з радістю зірвалися з місця і знову полетіли до ворожих рядів. Іспанські аркебузири, чортихаючись, зі своєю важенною зброєю в руках, знову кинулися їм назустріч.

— Сурміть відхід! — скомандував Король, щойно аркебузири наготувалися стріляти.

Та цього разу стрільці вирішили, що дурними не будуть, і кинулися вперед, щоб хоч іззаду нагнати страх на кавалеристів. Коли вони подолали безпечну відстань до своїх рядів і, — намагаючись, з одного боку, таки розігнати «ту французьку кінноту», а з іншого, не підставлятися під новий артобстріл, побігли ще далі, — Король задоволено усміхнувся і знову скомандував:

— Сурміть кавалерії — в атаку!

Кавалеристи знову розвернулися і тут усім стало зрозуміло, що аркебузири втекти вже не встигнуть. Коні нагнали їх саме в ту мить, коли галябардисти розступилися, щоб пропустити стрільців у стрій, у безпечне для них місце... Кавалеристи посилили натиск... І вже за мить... безпечного місця на полі бою не було ні для кого. У бій вступили іспанські піхотинці, озброєні шпагами та малими щитами, з флангів з'явилася іспанська кавалерія. З французького боку наблизилися ряди мушкетерів, які розумно вирішили, що новенькі мушкети цього разу в бій краще не брати. Лишивши вогнепальну зброю на позиціях, під наглядом тилових служб, вони кинулися бити ворога оголеними шпагами.

— Яка краса! — милувався видовищем французький Король.

— Справжня мішанина! — наважився озватись Темплан.

— Зате іспанці втратили свою перевагу, — поблажливо відгукнувся на його слова Король.

Іспанський Монарх був не в захваті від того як «розвели» його піхотинців, і ще спробував задіяти малу мобільну артилерію, але вести точний і зосереджений вогонь в такій ситуації було нереально. Мало того, від іспанських гармат перепало «і своїм, і чужим», рухомі вози швидко розібрали на дошки, а канонірам добре надавали по зубах і вороги — за влучну стрільбу, і свої — за невлучну.

Врешті, Іспанський Монарх, так само, як і його французький колега, махнув на все рукою і просто з задоволенням спостерігав прекрасне, з точки зору войовничих чоловіків видовище...

Перший день бою нікому не дав переваги, а наступного дня погода зіпсувалася, з неба вперіщила злива і нікому не дала воювати. Державні мужі оголосили своїм військам, що вони йдуть на переговори і зібралися, знову ж-таки з усіма своїми придворними та спостерігачами, у широкому наметі-балагані, що задля такої мети був спеціально облаштований посеред вчорашнього поля бою силами новостворених в обох арміях інженерних військ.

Поки Пилип, Марко, Харко та ще декілька недурних людей пили морс, інші жваво взялися за королівські та монарші запаси вина, і вже з обіду між найвищими особами двох держав виникла суперечка з приводу якості національних напоїв. Король доводив, що французькі сухі вина кращі за солодкі іспанські, а Монарх — і це не дивно — твердив, що все навпаки. З переговорів вийшла «пересварка» і вже ні придворні радники, ні міністри та інші учасники тієї гулянки зарадити справі не змогли. Скінчилося тим, що на другу годину наступного дня, Король та Монарх, зі шпагами в руках, зійдуться у двобої на очах у обох армій.

— Щоб ніхто не махлював, — уточнив Іспанський Монарх.

Король, щоправда затявся, і хотів битися вже о десятій ранку, але Монарх на те резонно зауважив, що на цю пору ще не всі спостерігачі зможуть проспатися.

— Вони ж мають бути нашими секундантами, — говорив він.

— Так, — погодився Король. — Секундантів має бути багато.

Після цього вони згадали про те, що доводяться один одному, хоч і далекими, але родичами, обнялися і вляглися спати просто на місці. Тільки за якусь годинку, дбайливі придворні наважились розвести коронованих осіб до їхніх наметів, щоб вони добре спочили і наступного дня, коли прийде час битися, виглядали перед своїми військами як слід.

— Хоч би Його Величність Монарх не покалічив Його Величність Короля, — турбувався Марко, — бо ми взагалі тоді невідомо коли до Алжиру потрапимо. Він же обіцяв допомогти.

— Нічого, — заспокоював його Харко, — якщо вже там щось і трапиться, я його швидко на ноги поставлю.

— А зовсім на крайній випадок, доберемося й самі, — буркнув Темплан. — Який досі ще ображався за те, що його не допустили до цікавих модерних проектів.

— Годі тобі, Темплане, — заспокоював його Пилип. — не буде завтра ніякого крайнього випадку. Ми ж тут. Отже нічого страшного та надзвичайного не може статися.

І скажемо наперед: якщо перша частина Пилипового твердження була вірна, то друга...

Наступного дня високі особи і добра половина спостерігачів не змогли прокинутися ні зранку о десятій, ні у другій половині дня о третій. А оскільки всяке усно висловлене рішення королів та монархів одразу набирає силу закону, то за законом поєдинок відбутися вже не міг. Адже вони проспали призначений для цього час...

Натомість, о четвертій влаштували поєдинок артилерії. Гармати, з огляду на їхню незначну, як вже згадувалося, дальнобійність, викотили з облаштованих для них позицій у поле, і кожна зі старанно відібраних артилерійських команд — іспанська та французька — заходилася обстрілювати укріплення супротивника.

— Побачимо, хто з них швидше розтрощить ворожий табір — мої, чи твої, — говорив уважно спостерігаючи за діями своїх канонірів Монарх.

— Побачимо, — махав до своїх капелюхом Король.

— Щось ми зараз побачимо! — зітхнули учасники мирного посольства.

Війська тим часом розсілися на траві по обидва боки, якомога далі від тимчасово встановлених «вогневих точок», щоб мати змогу добре роздивитися результати змагань.

На третій годині безперервної артилерійської канонади, — коли у обох сторін вже закінчувався порох та ядра, а від обох таборів вже майже нічого не лишилося, — виставлені, з метою уберегти мирне населення від справ, що його не стосуються, вартів з французької та іспанської сторони, доповіли своїм Володарям про наближення рухомого об'єкту невійськового призначення, а саме карети, яка прямує просто до епіцентру бойових дій.

Обидва Володарі були твердо налаштовані вести змагання до остаточної перемоги, але ж за таких обставин як поява на полі бою некомпатантів — неозброєних людей, для яких війна не є професією, — вогонь артилерії довелося припинити.

— Це коч німецького виробництва, — придивився до транспорту, що вже потроху наближався, Старанчіані.

— Твій виглядав краще, — цілком щиро зауважив йому Темплан.

— Погоджуюсь, — кивнув Старанчіані. — Форма кузова досить невігадлива. Але зовні виглядає, що ходова частина надійна. Цілком годиться для далеких мандрівок.

— Ага. Для далеких мандрівок по курортних фортецях, бо в цих краях дороги не такі розмиті, — буркнув Ледаччіо.

— І коні там неабиякі... — зауважив Кшичинський. — Породисті.

Французький та італійський молодші офіцери підбігли до карети, щоб дізнатися, кого це занесло в заборонену для сторонніх осіб зону бойових дій. Зазирнувши всередину, вони негайно побігли передавати отримані відомості старшим офіцерам, ті — ще старшим і нарешті двоє найстарших добігли, відповідно, до Короля та Монарха.

Тим часом з карети, за допомогою лакеїв, вибралися двоє жінок старшого віку у зручних, як на той час, зі смаком пошитих дорожніх сукнях.

— Мамма міа! — мимоволі вимовив Король, — який, наміряючись приєднати до Франції Ломбардію та Неаполь, час від часу все-таки брав уроки італійської.

А Монарх тільки присвиснув.

— Це французька Королева... Королева-мати... — добирав слова французький офіцер, виструнчившись перед Королем, — Ваша мати, Ваша Величносте!

— Це Її Світлість... Герцогиня Бургундська... — доповідав Монархові італійський, — Ваша тітка, Ваше Величносте!

— Та, самі бачимо, — відмахнулися на те очільники двох великих європейських держав. — Заберіть усіх звідси. Подалі з очей.

Нашому уважному Читачеві, може видалося, що Король та Монарх поводитися в цю мить не зовсім за прийнятим у цій частині Європи протоколом, і не зовсім відповідно до своїх рангів, але Автор дуже просив би врахувати той факт, що обом Володарям на час цієї, малозгадуваної у підручниках зі світової історії битви, було ледь-ледь за двадцять...

Отже, війська негайно вишикувалися поблизу своїх таборів на достатній відстані від монарших осіб, щоб

навіть окремі слова приватної родинної розмови не долітали до непризначених для цього вух.

Відійшли на достатню відстань і придворні, і наше посольство, та оскільки жінки не мали наміру надто церемонитися зі своїми коронованими вихованцями, друзі все-таки встигли почути навіть кілька перших фраз...

— Що це ви тут влаштували, шибайголови?!

— Через ваші витівки, ми мали скоротити програму Форуму Жіночих Рухів і негайно виїздити сюди інкогніто!..

Розмова тривала довго. З жестів було видно, що старші жінки не надто стримувалися в емоціях, і хлопцям доводилося довго виправдовуватись, щоб їх заспокоїти. Вищі генерали навіть дали команду «Кругом!», і війська розвернулися до цього видовища спинами.

Нарешті до посольства підбігли офіцери зв'язку і повідомили, що високі особи наказують їм наблизитись...

— То це і є те славетне міжнародне посольство, яке вже півроку не може дістатися до Алжиру? — суворо поглянула на них Королева-мати.

— І це в той час, коли у нас тут справжня екологічна катастрофа! — гнівно підтримала її Герцогиня.

— Пилипе, я бачу ви тут за старшого, — продовжувала Королева. — Надайте нам будь-ласка прийнятні для нашого слуху і розуміння пояснення.

— Ваша Високосте, — низько склонився перед Герцогинею Пилип, — Ваша Величносте, — ще нижче схилився він перед Королевою...

Після короткої паузи, швидко оцінивши, що його хороші манери таки справили на жінок позитивне враження, мудрий дипломат обережно продовжив:

— Успішні переговори вимагають старанної підготовки, яка, звісно, може затягнутися в часі, але це набагато краще, ніж у часі затягнуться самі переговори.

Затягнуті переговори зазвичай скінчаються провалом, а важливість покладеної на нас місії вимагає провести їх швидко і ефективно... В тому розумінні, що протилежна сторона має беззастережно прийняти наші умови, сприйнявши їх за вигідні для себе пропозиції...

— То це ви так готуєте пропозиції для Безладдіна? — Граційно провела у повітрі рукою Герцогиня, вказуючи на безлад, що творився в обох таборах.

— Нам дуже важливо, щоб позиція усіх Володарів країн Середземномор'я була узгодженою...

— Ну, про це ми зараз подбаємо! — суворо запевнила Королева. — Та ж Ви, Пилипе, — досвідчений дипломат — справді вважаєте, що у такому складі делегація досягне безумовного успіху?

— Звісно... — почав було Пилип...

— Звісно, я тут не бачу жінок! — різко втрутилась Герцогиня. — З такими підходами ваша, як ви кажете «місія» завершиться не розпочавшись, щойно ви ступите на алжирський берег.

— Про це ми теж подбаємо! — запевнила Королева-мати. — Власне, ми вже подбали, поки ви, чоловіки, тут гаєте час.

Вона суворо оглянула всіх присутніх і продовжила:

— Зараз уся ваша делегація сідає в цей транспорт і вирушає до Марселя. Запаси води та харчів на цю не надто далеку дорогу, а також супровід, який допоможе вам не відхилитися від маршруту, вам забезпечені. У Марселі вас вже чекають. Додаткові інструкції отримаєте на місці. Представниці молодіжного крила нашої Асоціації Жіночих Рухів приєднаються до вас в Алжирі, щоб взяти участь у переговорах. — Вона ще раз уважно оглянула компанію: — Хто тут Марко? Це точно ви, юначе...

Марко ступив крок уперед.

— А це, я так розумію, ваш побратим Харко?

Харко теж ступив крок уперед.

— Багато ми про вас наслухались, — лукаво усміхнулась сувора повелителька. — Отже, ви двоє головою за наших дівчат відповідаєте. Зрозуміло?

Хлопцям було зрозуміло. Вони тільки зітхнули і виконали перед дамами завчений у королівському палаці реверанс.

— Тепер далі... Старанчіані? Ага, це ви. А це ваш партнер Ледаччіо... Після завершення місії моя родичка Герцогиня — Королева вказала рукою на свою супутницю, — чекатиме вас у Бургундії. Їй просто необхідно розбудувати і відповідно умеблювати свою замську резиденцію. Вважайте для вас це буде наступною місією. — Її Величність перевела погляд на похнюпленого інженера: — Темплане, вас це також стосується! Хоч раз у житті спробуйте спроектувати щось таке, що нікому не захочеться руйнувати. Щось не для ваших дурних воєн, а для спокійного, затишного мирного життя. Може вам це навіть більше сподобається. А зараз — всі у транспорт, і щоб за півгодини, я вже вас тут і сліду не бачила!

— Мамо! А як же ви... — схвилювався Король.

— А ми залишимося тут!

— Таж тут суто чоловічі справи... — без усякої надії спробував був заперечити Монарх.

— Закликаю вас, Ваші Величності, стримувати ваш молодий темперамент. Про це ми ще поговоримо окремо! — суворо мовила Герцогиня.

Як жінки того вимагали, так і сталося. Вже за якусь мить наші друзі прямували у не такому зручному як коч Старанчіані, але все-таки досить надійному транспорті до своєї великої мети.

Розділ тринадцятий

*...в якому гуртуються частково відомі
нашому Читачу сили.*

Куць та Пуць вирішили, що нашкодити хлопцям — так, щоб з меншою морокою для себе і з більшою для козаків, — найкраще буде в Алжирі.

— Уяви собі, — казав братикові Куць, — коли ти щось робиш-робиш, а потім наприкінці — бах! — і у тебе проблеми.

— Жах! — погоджувався братик.

— Але, щоб добре підготувати шкоду в Алжирі, треба побачити, звідки козаки впливатимуть.

— Ти думаєш?

— А тобі хіба не цікаво побувати у Ніцці..?

— Вони сядуть на корабель у Марселі.

— То побачимо хоч Марсель, — трохи розчаровано зітхнув Куць.

Походивши довкола складів та інших приміщень Марсельського порту, чортенята пройшли уздовж лінії причалу, пороздивлялись різні типи кораблів і, врешті, вийшли за місто.

— Справді, було цікаво, — погодився ввічливий Пуць, щоб не ображати братика. — Тільки не зовсім розумію, як це нам знадобиться в Алжирі?

— Нічого ти не розумієш! — Куць образився і надувся. — Краще шкоду яку придумай. Чи ти хочеш, щоб ми подалися до Алжиру з порожніми руками?

— Ой! Дивися, хтось тоне! Як шкода...

Куць звернув очі туди, куди рукою показував Пуць, і справді — далеко-далеко у морі — побачив ніс човна, що потроху занурювався у воду.

— І чому ж це тобі їх шкода? — насупився до брата Куць.

— Та, хіба сам не відчуваєш? Думаю, що це наші.

— Хто, думаєш? — не второпав Куць.

— Та якісь наші родичі. Блуда пам'ятаєш?

— Ще б пак! — Куць боязко роззирнувся на всі боки.
— А з якого дива ці родичі до нас пливуть?

— Таж рятуються.

— А... Ну звісно. То може їм допомогти? Якщо справді родичі.

— Нє-а, — зненацька мотнув головою Пуць. — Ми ж чорти. Маємо одразу показати їм свої здібності. Ато й поважати не будуть.

Куць глянув на брата з повагою і запропонував:

— Тоді вже хоч сядьмо. Не навстоячки ж їх зустрічати. Бо, — як ти кажеш, — геть не поважатимуть.

Чортенята присіли на камені, що лежали край берега, з приємністю опустили ноги у воду і стали чекати, коли ж потерпілі від човнотрощі видеруться на сухе.

За якийсь час вони вже могли більш-менш чітко роздивитися їхні обриси.

— Якийсь, наче, хлопчисько, — гмикнув Куць.

— І котяра у нього на голові, — хмикнув Пуць.

— Та який там котяра... Хіба кошеня.

Нарешті хлопець з чорним кошеням на голові вибрався таки на берег. Кошеня дико нявкнуло, запалило очі червоним вогнем, зіскочило на пісок і стало обтрушуватись та чесати лапкою за вухами. А хлопчина з розмаху сів, відхекався і глянув на свого супутника, а потім на чортенят. Його очі теж раптом збільшились і стали яскраво червоними.

— Ви хто?

— Чортенята. Куць і Пуць, — відрекомендувалися братики.

— А... Свої значить? Тоді хороших вам снів... — він трохи затнувся. — Тобто, хорошого дня і всіляких успіхів у ваших шкодах.

— А ви ж хто? — своєю чергою поцікавилися Куць і Пуць і, нарешті уважніше придивились до хлопця, що за зростом не перевищував Куця. У нього було кругле обличчя, приплюснутий ніс, кошлаті брови, великі очі, немиті вуха і руки з нестриженими брудними нігтями.

Волосся на голові було довгим і скуйовдженим, а жовті верхні зуби нависали над нижньою губою. Чортенята аж здригнулися.

— Я — Кошмарик, — назвався хлопець. — А це — мій спільник, Кіт Мандраж.

Котик вигнув спину і зашипів, а потім муркнув і пішов до Куця, тертися йому об ноги.

— Своїх пізнав? — підморгнув йому Кошмарик.

— Мур-р-р, — відповів Кіт.

Тут Куць ступив до Кошмарика, щоб познайомитися ближче, перечепився через якийсь камінь, що трапився йому під ногами і зарився носом в пісок.

— Мур-р-р! — сказав Кіт, у якого очі знову на мить стали червоними. — Обережніше ходи, дивися будь ласка під ноги.

— То ти ще й говориш? — Пуць зиркнув на Кота, взяв його на руки і почав гладити.

Кіт замуркотів від задоволення і прорік:

— Аякж-ж-же!. Я ж чарівний Кіт.

— А що ж у тебе чарівного?

— Мур-р-р. Я можу приносити гр-роші. І негар-р-разди або ж невдачі... Кому як зі мною пощастить. Мур-р-р.

— Гроші носити всі можуть, — скептично зауважив Куць.

— Але не всі знають, де їх бр-р-рати, — резонно зауважив Кіт. — А я їх взагалі нізвідки бер-р-ру. Мур-р-р.

— Непогано влаштувався, — буркнув Куць, підводячись нарешті на ноги. — А ти що вмієш, Кошмарику?

— Псувати настрої, перебивати сон та нагнітати страх. Ще можу викликати кашель та нежить, але... це не зовсім моє. Та й возитися багато... Треба жертву залякувати та переконувати, щоб постійно пила холодну воду, їла на день по три порції морозива, виходила роздягнутою на холод... Яюсь так.

— А ви звідки самі?

- Ми тутешні.
- А чому ви в морі опинилися?
- В Африку хотіли. Там, кажуть, тепло. Там банани...
- А що ж сталося, що у вас човен затонув?
- Не знаю, — стелув плечима Кошмарик.
- Випадково вийшло... якимось... — муркнув Мандраж і його очі на якусь мить знову стали червоними.

Ось так познайомившись з новими істотами, про існування яких Куць та Пуць досі й уяви не мали, чортенята вирішили, що будуть вони їм непоганою компанією в Алжирі. З їхніми власними здібностями та здібностями нових знайомих шкодити Маркові, Харкові та їхнім супутникам буде набагато легше й цікавіше. Швидко переконавши Кота та Кошмарика, що Алжир — це та сама Африка, яка їм була потрібна, а спосіб екологічно чистого перенесення у просторі нечистої сили аварій навіть не передбачає, Куць запропонував усім зібратися докупити і стати якомога тісніше один до одного, а потім зосередився, визначив точку їхнього переміщення на узбережжі, поблизу алжирської столиці, і подумки дав команду «перенестись усім!»

Зазвичай, перенесення мало відбуватися без будь-якого відчутного руху — хто хоч раз кудись переносився, добре знає, що ти просто зникаєш в одному місці і з'являєшся в іншому, так наче там досі й стояв. Цього ж разу вийшло так наче вони летіли — тому влетіли просто у прибережну скелю попід міськими укріпленнями і вийшло дуже боляче. Всі четверо так і попадали на пісок без пам'яті.

Коли Пуць прийшов до тями, то побачив, що його супутники вже трохи оговтались, а Кіт Мандраж сидить похнюплений, і очі в нього світяться то зеленим, то червоним кольором.

— Щось тобі зламалося? — стривожено погладив його по голові Пуць.

Мандраж на те тільки жалісно муркнув і схлипнув.

Куць раптом поглянув на Кота і взявся руками в боки:

— Слухай, Коте-Коточку, а це часом не твої витівки? І з човном у вас щось підозріло вийшло...

— Мур-р... Я ж попереджав..., — винувато нявкнув Кіт, — що приношу або гроші або неприємності. Але ж нам з вами гроші ні до чого... от і...

— Знаєш, — обурився Куць, — неприємності нам теж ні до чого!

— Не кричи на нього, — заступився за кошеня Пуць. — Він ще маленький. А ти, — він знову погладив по голові кошеня, — не турбуйся. Від грошей теж часто бувають неприємності. Тож у тебе все виходить як слід.

— Маленький, маленький... — буркнув старший чортик. — Хай вчиться! Бо як тепер за розум не візьметься, то у великого дурного кота й виросте. — Куць на мить затнувся, а потім стривожено вимовив: — Як подумаю, то аж самому страшно стає. Просто кошмар якийсь!

— Пробачте, то я так... — знітився Кошмарик. — Тільки перевірів, чи при такому ударі об скелю з мене не вибило мої здібності.

— Слушайте! Ми для чого вас сюди переносили?! — визвірився Куць. — Щоб ви свої здібності до нас застосовували, чи щоб використовували їх для загальної справи?!

— Жах який! У нас, що є загальна справа? — зрадів Кошмарик. — Розкажіть! Я не проти командної роботи.

А чорне кошеня теж згідливо нявкнуло і нашорошило вуха.

...

Тут би Авторіві й закінчити цей розділ, але ж малі вирішили присісти, щоб неспішно обговорити свої нечисті справи та майбутні вреднощі, які вони можуть здійснити гуртом.

Кошмарик бадьоро бухнувся задницею на пісок і одразу зірвався на ноги з криком:

— Кошмар! Тут щось є!

Куць швидко наблизився до місця, куди Кошмарик намагався вмотитися, обережно придивився і витяг з піску закорковану глиняну пляшку. На пляшці була етикетка з написом.

— «Дурний Джин», — здивовано прочитав чортик.

Зненацька, наче нізвідки у нього за спиною з'явилась якась чорна рогата мавпа, вихопила з рук пляшку і стала стрибати по берегу, вимахуючи нею та виспівуючи:

— Джин! Джин! Дурний джин!

Настрибавшись удосталь, мавпа відкоркувала пляшку, зазирнула туди одним оком, скоромовкою загукала просто в горлечко: — У-у-у-у! Дурний-дурний-дурний! — і, розмахнувшись, зашпурила посудину далеко в море.

— І що це було? — здивовано запитав Кошмарик.

— І що ти таке? — зацікавлено запитав Куць.

Мавпа, не звертаючи на них увагу, протанцювала на березі таке собі велике тріумфальне коло, переможно завилала і, нарешті, широко розставивши ноги та склавши руки на грудях, зосередилась на наших мандрівниках:

— А ви самі хто такі? Я перший не знайомлюсь і портретів не висилаю.

— Ну, дидак! — розсміявся Пуць.

— Є! — жваво вказала на нього пальцем мавпа. — Майже вгадав! Я — див. І звуть мене Девін.

Девін гордо випнув груди і всі помітили, що він дуже схожий на звичайного хлопчика з великими вухами, а на голові у нього аж четверо ріжок — по два з кожного боку. При цьому на шиї він носив товстий золотий ланцюг, на руках — золоті браслети, а майже на всіх пальцях — золоті перстні.

— Оце вже точно наш родич, — шепнув до братика Пуць.

— Ти тутешній? — нявкнув тим часом Мандраж.

— Аж ніяк. Я тут проїздом. Мандрую, так би мовити, світом... — Він критично оглянув компанію Куця і Пуця.

— А ви всі між собою несхожі. Що ж це у вас за збірна? За кого граєте?

— За нечисті сили, — єхидно гмикнув Куць.

— О! Я просто уболіваю за вас! — так само єхидно заволав хлопчисько-мавпа, молитовно склавши перед собою руки. — Яке товариство! Аж страшно дивитися. І раптом з'являється відчуття, що зараз мені не пощастить.

З моря раптом налетіла вогненна куля, яка швидко набрала подоби хлопчика-велетня і заліпила Девіну такого потиличника, що той пролетів добрий десяток метрів уздовж берега.

— Не пощастило, — потвердив бачене всіма Пуць.

— Дивно, — нявкнув до нього Мандраж, — але цього разу обійшлося без мене.

— Наїхали тут усякі! — лютував велетень, погрожуючи кулаком Девіну. — Згинь звідси зі своїми дурними жартами!

Нарешті він заспокоївся, зменшився у розмірах і перетворився на звичайного хлопчика.

— Думаю так легше буде спілкуватися, — привітно усміхнувся хлопчик до гостей. — Будьмо знайомі. Я — джин з родини іфритів. Моє ім'я Дур-Дур.

— Дурний джин! — гукнув здалека Девін.

— Стулися, — миролюбно відгукнувся до нього іфрит, і вибачливо поглянув на Куця, Пуця, Мандража та Кошмарика: — Ну що з ним поробиш? Просто жити не може, щоб кому яку капость не вчинити. А оскільки ми тут удвох... Уявляєте? Він мені: а ти можеш, у таку маленьку пляшечку залізити? А я йому: а запросто! А він мені: А залізь! А я йому: а на! А він — на, і заткнув ту пляшку. Ще й дражниться, мавпа обдерта.

— Та ми самі не янголи... — відгукнулося йому, чухаючи потилиці, товариство. — І робити капості, між іншим, зовсім непогана звичка.

Куць тим часом недовірливо глянув на Дур-Дура:

— Хочеш сказати, що ти не любиш робити капості? А з таким-о, — він ткнув пальцем на Девіна, — дружиш?

— Ну чому ж... — мало не перетворився на полум'я присоромлений джин. — Просто я вмію робити не тільки капості, а ще багато чого цікавого.

— І наприклад? — нявкнув заінтригований Мандраж.

— Можу замки в одну мить будувати.

— Справді? — широко розкрили очі Пуць та Кошмарик. — Покажи!

— Та ось, — недбало махнув рукою Дур-Дур і на березі справді виник високий, в ріст Пуця, піщаний замок.

В ту ж мить біля них знову з'явився Девін і застрибав по замку виспівуючи:

— Дурний джин! Дурний замок! На тобі замок! На тобі замок!

Дуд-Дур тільки зітхнув і похитав головою: — От бовдур!

Ну, після цього, як і належить, всі радо перезнайомились, і Дур-Дур та Девін запросили компанію до себе в печеру, вхід до якої ховався у тих-таки прибережних скелях, в одній з ущелин.

— Ми, іфрити, любимо жити в глибоких печерах, — говорив Дур-Дур.

— Ми, диви теж, — говорив Девін. — Але більшість із нас мешкають глибше. У підземному царстві.

— А чому ж ми вас там ніколи не бачили? — дивувався Пуць.

— Та ж ми з вами під землею на різних ярусах...

— А-а-а...

А Куць вже потирав руки від радощів, придумуючи, як з такими товаришами найкраще розважитись, щоб таки переплутати людям усі їхні плани.

Розділ чотирнадцятий

в якому ні розійтись, ні розминутись

Катруся, звісно, не без допомоги екіпажів усіх трьох суден, витягла з води Панівільну і заходилась робити їй штучне дихання, щоб ця, така схожа на неї саму,

цілеспрямована і мужня дівчина швидше повернулася до життя.

— Давай, рідненька, — мало не плакала над нею Катруся. — Давай... Вертайся... Ти не уявляєш, як мені потрібна така подружка.

— Що, справді? — здивовано відкрила одне око марокканка і уважно подивилась ним на свою нещодавню суперницю, а тепер рятівницю. — До речі, — вона відкрила друге око: — А де ти навчилась так битися?

— У нас, на Запорожжі, — широко усміхнулася до неї щаслива Катруся. — У мене чоловік — козак. До речі, я його тут шукаю. Марком звать.

— У мене на кораблі його точно немає, — так само щиро усміхнулася до українки Панівільна.

Вони швидко здружилися. Панівільна розповіла Катрусі, що вона дружина марокканського адмірала, який постійно воює з португальцями, бо щось вони там не поділили — здається морський прохід в Атлантичне море. А вона, як дружина особи помітної, шанованої та зайнятої, вирішила теж знайти собі гідну справу, — а саме зайнятися благодійництвом — і приєдналася до Міжнародного Жіночого Руху за Чисте Море.

— А що цей Рух робить? — питала Катруся.

— Все, що може запобігти засміченню морського дна. От — захоплюємо кораблі й не топимо, наприклад. І піратські та військові кораблі ганяємо, бо від їхніх морських баталій стільки кораблів тоне...

— Та ж виходить, ви й самі — пірати.

— Звісно, — погоджувалась Панівільна. — А чим ми гірші за чоловіків? Чи ти гадаєш, що на добрі справи гроші не потрібні? От і заробляємо. До речі, наш Рух входить в Асоціацію Жіночих Рухів, бо зараз усяких корисних ініціатив дуже багато — і за збереження лісів, і за покращення умов для домашніх тварин, і за збереження замків — як історичної спадщини. Уявляєш? Ці чоловіки навіть замки руйнують, не думаючи про те, що дістанеться їхнім нащадкам.

— Мій чоловік не такий, — запевнила Катруся.

Нагадаємо, що Марко з Харком не надто любили розповідати, як вони через жарт Куця та Пуця, дещо змінили архітектурний вигляд Перекопської фортеці, отже Катруся не мала наміру говорити своїй новій подружці неправду. Вона просто була не дуже поінформованою щодо спецоперацій, у яких хлопці брали участь.

— А я свого ніяк не переконаю. — зітхала Панівільна. — Ні-ні, та й затопить якесь португальське судно. Але зате він не дає топити свої.

— Ну бачиш, — заспокоювала подругу Катруся. — хоч якось тебе підтримує. — А що у нього справді виходить, щоб його кораблі не топили?

— Та, правду кажучи, теж не завжди... До речі, за два тижні розпочнеться форум Асоціації. Треба тобі там побувати. Адже ми, жінки, вміємо розповсюджувати новини — напевне щось і про свого Марка дізнаєшся. Та й взагалі — приєднуйся до нас. Україні також потрібні дівчата, здатні просувати хороші ідеї. Будемо тебе звідси підтримувати. Ми ж — міжнародний рух, а не якийсь хутір.

— А де буде цей форум?

— В Бургундії. Тут не дуже далеко, ми з тобою якраз встигаємо.

— Таж Марко має прибути з посольством до Алжиру...

— Чудово. Отже ми теж приєднаємося до того посольства.

— Справді? Це можливо?

— А чого ж ні? Ми ж самі це посольство й придумали. Наша ініціатива, отже має бути й наша участь. До речі, ти знаєш, хто керує Асоціацією? Мати французького Короля та Герцогиня Бургундська! Я навіть можу тебе їм представити.

— Нічого собі!

А Квадратто в цей час дивився, слухав і задоволено потирав руки, радіючи такому вдалому збігу обставин.

Коли капітан корсарів на прізвисько Грізнобородий, якого звалив з ніг унікальний Катрусин прийом рукопашного бою, трохи оклигав, на пошкоджених кораблях вже встигли провести основні ремонтні роботи і всі три судна знову були здатні рухатися в морі цілком самостійно. Після коротких переговорів Панівільна переконала його, що з нею краще дружити, і Грізнобородий, чесно розплатившись з Адальфунсом, Катрусею та командою «Морського вершника» за невдалий напад і завдані їм моральні збитки, відбув до алжирського берега, прихопивши на борт поважну арабську жінку, яка, наче між іншим, звірилася йому, що хотіла б знайти роботу при дворі бейлербея Безладдіна. При цьому «жінка» не забула натякнути, що хороша посада надасть їй можливість посприяти у майбутньому і капітанові, з тим, щоб він час від часу міг компенсувати фінансові ризики його небезпечного піратського заняття. Звісно, Каттані не знехтував можливістю й отримати від Панівільни повноваження на те, щоб представляти в Алжирі, на постійній основі, жіночий Рух за Чисте Море. Адже він вже матиме змогу підготувати ґрунт для успішного перебігу переговорів ще до прибуття самого посольства.

Не забула виплатити компенсацію за програний морський бій команді «Морського вершника» і Панівільна, отже Адальфунс тепер цілком міг сподіватися на оформлення усіх потрібних паперів, щоб стати повноправним власником «Морського вершника», а Катруся відчула, що її сімейне життя починає приносити перші плоди. «Адже, якби у мене не було чоловіка, не було б і підстав його шукати. Тоді б я ніколи не вийшла в море — а це, виявляється така прибуткова справа», — цілком прагматично думала собі молода козачка.

— Поки Адальфунс вирішуватиме свої справи в Марселі, — говорила Панівільна Катрусі, — ми з тобою рушимо до Флоренції. Наш Рух веде фінансові справи

через їхні банки, та й ти рахунок відкриєш, щоб гроші з собою не возити. В наші часи це не надто безпечно, навіть якщо ти — успішний пірат.

— На всякого успішного розбійника, знайдеться успішний злодій, — погоджувалась Катруся.

— Або й просто прикра випадковість.

Катруся і з цим погоджувалась. Українка, як ми вже знаємо, була достатньо практичною жінкою, щоб не заводити суперечки, особливо, коли пропозиції або поради справді не мали видимих підстав для заперечень. Вона тільки нагадала новій подружці, що вони збиралися до Бургундії, а туди, якщо вірити карті, було б ближче через Марсельський порт.

— Вважай, що це по дорозі, — запевнила Панівільна. — Просто дорога буде... так би мовити, окружною. Я ще маю тобі Ніццу показати! Там такі пляжі! В Марселі ти не побачиш нічого подібного.

— А в Бургундії?

— А в Бургундії побачиш прекрасне жіноче товариство. Там такі дівчата збираються! В Марселі таких не зустрінеш.

— А що можна побачити в Марселі?

— Катрусю, це — типове портове місто. Самі таверни й невиховані чоловіки.

— Тоді й справді нам там нічого робити, — казала Катруся, — чоловіки у нас вже є. Отже, прямуємо в Бургундію через Ніццу.

Звісно, справи у Флоренції та екскурсії по Ніцці дівчат трохи затримали, і на Форум вони спізнилися днів на два, але оскільки вже в ті часи подібні заходи планувалися переважно на тиждень, то й великої біди у цьому ніхто не побачив. Ні Катруся з Панівільною, ні інші, старші чи молодші учасниці заходу.

Як Автор з Читачем вже здогадалися, Панівільна справді представила свою українську подругу високим покровителькам жіночих рухів, і ті, вже за півгодини розмови, знали про Марка та Харка все, що знала про

них сама Катруся. Королева та Герцогиня розумно розважили, що коли вже серед активного жіноцтва з'явилися такі бойові дівчата, було б цілком логічно задовольнити їхнє прохання і дозволити приєднатися до посольства. По-перше, вони зможуть належним чином представити жінок і європейського, і арабського світу, а по-друге, зможуть проконтролювати чоловіків, яким у справах мирних ініціатив, на глибоке переконання високих осіб, довіряти не можна було аж ніяк.

Ще б пак! Асоціація, маючи досить розгалужену мережу, регулярно отримувала повідомлення про оновлення складу посольства та його переміщення й чисельні та часті затримки.

— Їх все більшає та більшає. Ще трохи, — турбувалася Герцогиня, — і до Алжиру прибуде цілий полк. А там, де збирається багато чоловіків...

— ...чекай бійки, — погоджувалася з її побоюваннями Королева.

І тут, наче на підтвердження їхніх думок, з Парижу привезли свіжий випуск популярної в ті часи — серед просвітлених, обдарованих вмінням читати, людей — газети «Скарамуш», на сторінках якої — до речі бездоганно роздрукованих на якісному жовтого кольору папері — якийсь придворний блазень дозволяв собі жартувати з того приводу, що Король запросив мирне посольство до Алжиру відвідати Країну Басків та взяти участь у заходах, які «мирними» не змогла б назвати навіть спеціально навчена писати в газетах брехню людина.

— Треба цих хлопців спиняти! — рішуче вимовила Королева, щойно взявши в руки газету, бо ж каверзний матеріал було надруковано просто на першій шпальті. І багатозначно поглянула на Герцогиню: — Я маю на увазі не журналістів.

— Господи! Хоч би на який рік чи два утримались від тих безконечних воєн! — розпачливо сплеснула

долонями Герцогиня. — І ще й посольство у це втягли! Мало їм глядачів!

— Дівчата, — суворо звернулась Королева до наших двох подружок, — ви мусите вирушати негайно. Виходьте в море і йдіть просто на Алжир. А я вже подбаю, щоб ці гуляки приєдналися до вас якомога швидше. Хай мені приготують карету!

— Я з тобою, — запевнила Герцогиня. — Боюся, що нам доведеться добре попрацювати, перш ніж ці молоді люди зможуть досягнути рівень свого невігластва.

Молодші Панівільна та Катруся не так категорично засуджували чоловічі уподобання, бо й самі поки йшли до Флоренції, наздогнали та обібрали два чи три піратські кораблі. Не стільки задля безпеки морських шляхів чи довкілля, а просто «щоб ті знали». Тим не менше вони сприйняли всі настанови та вказівки Королеви-матері з найсерйознішим виглядом і весело рушили назад до Ніцци, де у порту залишили своє судно.

А чого ж їм було сумувати, коли на Панівільну чекали нові пригоди, а на Катрусю ще й, гарантована коронованими особами, така довгоочікувана зустріч зі своїм Марком.

Від Ніцци майже до самих берегів Алжиру добулися без пригод, не зустрівши взагалі не те, що чужого корабля, а навіть дрібного саморобного човника.

— Наче потопилися вже всі, — зітхала з цього приводу Панівільна.

— Не кажи! Мене справді починає лякати доля морського дна, — відгукувалась на те Катруся.

Погода була сприятливою: небо вражало своєю чистотою, сонце тішило своєю лагідністю, вітер анітрішечки не давав вітрилам безпомічно повиснути на реях, і частина команди, що була відповідальна за роботу на веслах, працювала в півсили, — але жінки були незадоволені. Довколишня ідилія, хоча й відповідала високій меті цієї подорожі, наганяла на них

таку нудоту, що Панівільна навіть покинула вишивати золотими нитками, а Катруся — малювати. Ба більше — вони припинили свої тренувальні бої та вправи з холодною зброєю, хоча, виконувати їх щодня для обох давно вже стало за звичку.

Коли ж до Алжирського порту лишалося не більш як півдня на повних вітрилах, нарешті помітили у морі корабель під алжирським прапором.

— Ага. Зараз ми їм покажемо! — зраділа Панівільна. — Готуймо абордажне спорядження.

— Та ж ми з тобою тепер у складі посольства, — засумнівалась Катруся. — Ми маємо з ними домовлятися...

— Перш ніж домовлятися, слід зміцнити наші переговорні позиції, — запевнила її марокканка. — Тому, діємо як завжди: захоплюємо; зачитуємо екіпажу настанови про те, що топити у морі нікого й нічого не можна; забираємо винагороду за вдало проведені операцію та роз'яснювальну роботу і буксуємо їх до берега. Знову ж таки, в компанії буде веселіше.

— Ну... якщо ти так вважаєш...

За якийсь час українка перша кинулась по абордажному містку на борт чужого корабля з криком:

— Ну, тримайтеся! Зараз ми вам дамо!

— Катю! — почула вона у відповідь. — Невже це ти?!

— Тримайте мене... — тільки встигла пробурмотіти Катруся, провела долонею по знайомому рідному обличчю й одразу зомліла в Маркових обіймах.

— Ну от, — неохоче опустила свою високо занесену вгору шаблю Панівільна. — Тепер наші позиції будуть міцними і нерозривними.

Вона роззирнулася..., поглянула на море, на чайок, що кружляли довкола їхніх кораблів..., а потім зітхнула й засумувала.

Розділ п'ятнадцятий

*Про завдання, обов'язки, здібності
та командну роботу*

До приїзду посольства команда Куця і Пуця була підготовлена краще, ніж радники алжирського бейлербея — бея над беями — хоча б тому, що йшлося про давнє особисте знайомство малих чортенят з козаками. Безладдіна повідомлення про скорі прибуття цілої делегації стурбувало саме тим, що ні він, ні його найближчі помічники такого перебігу подій не передбачали.

Було б великою помилкою вважати, що Безладдін не знав про появу в Середземномор'ї борців за безпеку довкілля, які мають що протиставити його корсарському флоту, але ж знайти час на уважне вивчення цього питання йому досі не вдавалося з певних вагомих причин, серед яких особливо значущими були дві.

Першу з них являли собою нові службові обов'язки, що звалились на його голову з тієї миті, як він з власної ініціативи віддав Алжир під опіку Султана Турецького. З одного боку він, як і передбачав, отримав в особі Великого Лідера мусульманського світу потужний захист від судових переслідувань за морські розбої, що були на той час провідною галуззю його державної економіки, а простіше кажучи, давали йому левову частку доходів до власної скарбниці. З іншого, наявність над собою керівника та статус підлеглого, передбачали складання незліченної кількості звітів з усіх можливих та неможливих напрямків його державницької діяльності на посаді «бея над беями», якою ласкаво наділив його Великий Повелитель. Султанська адміністрація у Стамбулі вимагала щотижня надсилати чисельні повідомлення про кількість задіяних у морських грабунках кораблів, кількість захоплених суден інших держав, кількість взятих у полон іноземних громадян, суми награвованих

грошей — окремо у сріблі та золоті; стан берегових укріплень, кількість гармат на кораблях та в береговій охороні; кількість кораблів, які протягом тижня не виходили в море та причини простою; перелік виконаних робіт з ремонту кораблів та берегових фортифікаційних споруд; кількість ремісників у столиці, зокрема скільки з'явилося нових, а скільки вимушені були припинити свою діяльність і з яких причин; обсяги ринкової торгівлі та перелік товарів представлених на місцевих торгах; розміри податків та зборів; дані про особистий майновий стан знаті та доходи простих громадян, зокрема зайнятих на громадських роботах; кількість невільників, задіяних у приватних господарствах та в державному секторі; кількість незайнятого населення та осіб без визначеного місця проживання і про ще казна скільки речей, які пересічна людина часів Нової історії, що ніколи не обіймала високих керівних посад, навіть не могла б собі уявити. Мало того, значна частина цих повідомлень вимагали графічних додатків, як то креслення та замальовки, що відображали пошкодження суден та корабельного обладнання під час морських боїв чи новозбудовані елементи глобальної зрошувальної системи. Безладдін у глибині душі відчував, що всі ці звіти у Стамбулі ніхто не читав, бо вимагалися вони тільки для того, аби Найяснішому не впадали в око неробство та лінькуватість службовців його адміністрації, проте не виконувати «вимоги згори» означало накликати на себе султанів гнів, а дратувати свого прямого керівника аж ніяк не входило в стратегічні плани фактичного володаря Алжиру.

Другою вагомою причиною неухважності бейлербея до екологічних питань регіону був катастрофічний брак часу для відвідування власного гарему, через ту саму зайнятість державними питаннями, про які Автор та Читач щойно дізналися з попереднього абзацу. При чому, Безладдіна особливо турбувала активність на

міжнародній арені жіноцтва. «Так вони мені і в гарем шпигунок позасилають, — думав він. — Ці «середземноморські активістки» доведуть до того, що стане страшно наступного разу одружуватись. Привезуть тобі в дарунок чергову гарну дівчину, а вона виявиться якоюсь регіональною лідеркою. Ні! в моїй сім'ї слово буде за чоловіком, що б вони там не проголошували. Я їм покажу лідерство!.. Тож треба за ними наглядати... Всяк знає — дружина має бути у чоловіка на очах. А у мене їх скільки?! До речі... А скільки ж їх у мене?..» І кожного разу, коли бейлербей намагався порахувати кількість своїх законних дружин, його збивав якийсь служка, що приносив на підпис звіт про кількість пороху, зекономленого за останній тиждень чи борошна, затраченого на випікання пляцків для столичного гарнізону. «А може, час подумати про здобуття моєю країною незалежності? — приходило йому в голову у такі хвилини. Та здоровий глузд підказував протилежне: — Ні-ні, ще не час... Надто багатьом сусідам ми солі на хвіст насипали... Без потужного покровителя буде суцужно... і ризиковано... Найперше треба економіку перебудувати. З грабіжницької на... Яку? Сільськогосподарську?.. Ця всю країну не потягне... А на яку ще? Треба подумати... Та коли ж тут думати за цими звітами! О, Аллах! На кого ж ці звіти скинути? На кого? ... Це ж треба, — такий спекотний день, а ти більше страждаєш від кадрового голоду, ніж від спраги!»

Безладдінові раптом стало страшно, але саме в цю мить йому доповіли, що до палацу з'явився капітан Грізнобородий, у супроводі якоїсь жінки.

«От і добре, — подумав він собі. — Це принаймні відволіче мене від дурних думок та нікому не потрібних паперів і дозволить навести в голові лад».

— Нас розбили, — доповів Грізнобородий.

— Нас чи вас? — про всяк випадок уточнив Безладдін.

— Мій корабель захопили войовничі жінки, — похнюпився капітан.

— О! Тепер ви говорите про вашу особисту нікчемність як капітана, але принаймні говорите чесно. Але що ж мені тепер робити? Сплатити за вас викуп цієї шанованій жінці, яка привела вас до мене?

— Не треба викупу, — скривився капітан. — Мене відпустили.

— Ага. Он воно як. То вас тепер надіслали мені в подарунок? — Безладдін широко усміхнувся, і від цієї посмішки Грізноборородому аж похололо у грудях. — І ця шанована жінка потім буде з насолодою розказувати своїм подругам, з яким виразом обличчя найвеличніший бей Алжиру приймав свого «найкращого капітана», якого вони самі навіть рабом взяти не захотіли?

— О, Повелителю, сердечний розумом і розумний серцем, — обережно узяв слово Каттані, — я була пасажиркою на кораблі великої і прекрасної войовниці, яка здолала у морському бою навіть грозу усіх середземноморських флотів Панівільну. Але капітан Грізнобородий програв їй бій лише тому, що до нього була застосована досі невідома у світі тактика «розлючена жінка».

— Гм. При всій повазі до вашого віку, я б не сказав, що ця тактика чоловікам невідома. Хіба що капітан Грізнобородий досі неодружений...

— Ваш капітан тим не менше провів з Чужою Жінкою та Панівільною переговори, у яких виявив високу майстерність, завдяки чому зберіг неушкодженим і свій корабель і весь екіпаж.

Грізнобородий з несподіванки аж присів, бо змалечку не був схильним до красномовства, а в подальшому і взагалі дійшов твердого висновку, що слова погоди не роблять, і на морі має розмовляти лише абордажна шабля, проте слова Каттані бейлербея зацікавили.

— Чужа Жінка? Її так звуть?

— Вона себе так називає, — запевнив Каттані, подумавши, що треба буде встигнути попередити

Катрусю-Каленика про її нове ім'я, яке, що не кажи, звучить непогано.

— Ви говорили «прекрасна войовниця» — це тільки ваша спроба у пишному красномовстві чи правдива оцінка?

— Щонайправдивіша, — підтвердив Каттані, цього разу цілком щиро. І співчутливо додав: — Але у неї є чоловік. І теж войовничий.

— А-а-а... — розчаровано мовив Безладдін, — то це у них сімейне? Цікаво було б поглянути на цю пару.

— Вони скоро будуть у вас. У складі міжнародного посольства.

— То посольство все-таки буде? А я думав це лише жіночі вигадки. Що ж... будемо приймати. Я, звісно, не схильний до дипломатії, але ж керівництво у Стамбулі таку позицію не схвалить. — Бейлербей задумався, а потім уважно поглянув на жінку-Каттані, — я от думаю, ми стільки воювали останнім часом, що у мене просто нікому спілкуватись на дипломатичному рівні. У всіх моїх помічників словниковий запас обмежується словосполученнями «на абордаж!», «товари на борт!», «люди за борт!»... ну і всякими подібними. Добре, що мій капітан раптово виявив хист до переговорів, однак, боюся самотужки він з цілим посольством не впорається. А ви, бачу, жінка розумна, спілкуватися вмієте, то може допоможете Грізнобородому, якщо він і справді на щось таке здатний...

Капітан з переляку присів удруге і замалим не втратив свідомість.

— ... хіба вам робота не потрібна? — нарешті окреслив свою думку Безладдін. — Тут у палаці. Хоча, звісно, звітів усяких багато, скарг, таємних паперів...

— Паперів?! — мало не підстрибнув від радощів Каттані, але вчасно спохопився і прикинувся, що «йому треба подумати»: — взагалі це не дуже цікаво... Але, знаєте, я чомусь люблю монотонну, нудну паперову роботу, яка вимагає високої організованості і терпіння...

— Невже?! — аж підстрибнув від радощів Безладдін.
— Та якщо ви позбавите мене цього головного болю, я вам навіть зарплату платитиму! І тоді, звісно, у мене з'явиться час на дружин... тобто, на жінок... Тобто, я хотів сказати: на дипломатію.

— Сама собі дивуюсь, одначе з радістю приймаю вашу пропозицію щодо зарплати, — запевнив Каттані.

«Так, — радів він собі подумки, — посаду здобули, до Повелителя та таємних документів наблизились і прийом посольства зможемо забезпечити, як нам буде потрібно. Професіоналізм, чорт забирай!»

— Так! — лютував Куць. — Де ваш професіоналізм?! Кошмаріку, ти що обіцяв?! Ти тут бачиш налякані обличчя?!

— Ну, я спробував налякати Бездаддіна, — виправдовувався Кошмарик. — Та ж сам знаєш, щоб налякати людину, треба увійти в її думки. Ну заліз я йому в голову, а там такий безлад, що ви не уявляєте. І стільки незрозумілих речей... у них треба хоч щось тямити. А у мене що, диплом з державного управління? Я ще малий для таких речей. Зате подивися на капітана. Аж тремтить увесь!

— Капітан, — не вгавав Куць, — остання роль у цій сцені. Він СТА-ТИСТ! Знаєш таке слово?!

— Ні, — щиро зізнався Кошмарик.

— Пан НІХТО! — злісно вигукнув Куць. — НІ-ХТО! ТІНЬ! Тло для головних персонажів! У нього тут НАВІТЬ ІМЕНІ НЕМАЄ!

— Чому ж, — спокійно заперечив Девін, — його звать Грізнобородий.

— Ага! — підтакнув Дур-Дур. — По бороді можна здогадатися як його звать. Он яка кошлата-немита-нечесана. Страх один. Він з цією бородою просто як наш Кошмарик.

Куць тим часом аж посинів від люті і вже не міг слова вимовити.

— Братику, — співчутливо озвався до нього Пуць. — Чого ти так казишся? Всі свої нечисті сили марно витратиш. І буде нецікаво.

— А це я його завів, — єхидно усміхнувся Девін. — Люблю ось так над іншими знущатися! От хтось почне дратуватися, а ти йому тільки ледь-ледь... трішки-трішечки негативної енергії і... Маємо результат!

— Т-ти?! — ледве вичавив із себе Куць. — Ах ти ж...

Чортик замахнувся, щоб ударити дива, але той виявився меткішим. Куць отримав швидкий та влучний удар по лобі і вкрився ногами.

Пуць кинувся допомогти братику, а Дур-Дур одразу заїхав Девіна по потилиці, так, що той аж присів:

— Ти чого тут бійки влаштовуєш?! — grimнув іфрит. — Не вистачало ще між своїми товктися.

— Вже й пожартувати не можна, — надувся Девін і ображено присів у куток. — І, між іншим, перш ніж кричати, що всі мають вчитися, треба вчитися самому. Хоча б відбивати удари.

— Краще сиди мовчки там де сидиш! — кинув ображений за братика Пуць. — Бо зараз я тобі не те що удари, а й усі роги повідбиваю!

— А ще краще руками не розмахувати! — авторитетно промовив іфрит і, з огляду на надто рішучий вигляд малого Пуця, для переконливості дещо збільшився у розмірах.

— От ми нічого й не змогли, — простогнав Куць, потираючи лоба. — Теж мені — команда мрії!

— Чому ж-ж, — промуркотів Мандраж, — ви пр-росто не помітили основного.

— Те, що ти знову нам заважаєш, ми ДУЖЕ ДОБРЕ помітили, — досі ображено лежачи на землі огризнувся Куць.

— Не без того, — згідливо муркнув котик, — але ж зверніть увагу, ми підсунули у палац Безладдіна ворожого розвідника.

— То це твоя робота?! — аж зірвався на ноги Куць.

— Скоріше спільна, — задоволено почухав собі за вухом Мандраж. — Без старань Кошмарика у мене б нічого не вийшло... А ви, — Мандраж блимнув червоними очима на чортиків, — все зорганізували. А ви, — він так само блимнув на дива з іфритом, мене підбадьорили вашим розгубленим виглядом. Хоча і самому шпигунові треба віддати належне... — Котик ще раз оглянув усіх присутніх і просто махнув лапкою: — Одним словом, у цій ситуації лишалось тільки відволікти увагу бейлербея на другорядні речі і саме цими речами його настрахати.

— Оце ШКОДА! — з повагою дивився на кота Куць. — Та й не тільки для Правителя Алжиру! Навіть для самого Султана.

— Тільки якось воно не по-нашому, — засумнівався Девін.

— Уперше з ним згоден, — кивнув Дур-Дур. — Якось це надто по-людському.

— У кожній справі головне що?.. — хитро зиркнув на них Мандраж.

— Головне — результат? — здогадався Пуць.

— Мур-р-р... — схвально промуркало кошеня і пішло до Пуця на руки.

Коли всі розійшлися спочивати, Куць підійшов до Пуця і шепнув йому на вухо:

— Ви що, змовились? Знову козакам допомагаєте?

— Коли твої цілі знаходяться у різних таборах, то як тут шкодити одному, щоб не допомогти другому? — резонно зауважив Пуць. — А потім... Каттані зовсім не агент козаків. Він просто їхній товариш.

— Мур-р-р... — знову потвердив котик.

«Ну що ж, — подумав собі Куць, — сьогодні, це ще не завтра. Побачимо, як буде далі».

...

Того дня корабель з посольством від самого ранку стояв на рейді, очікуючи, коли в алжирському порту завершать приготування до урочистої зустрічі на

високому рівні. Ледаччію та Старанчіані взяли на себе обов'язки технічних представників і відбули малим човном до берега, щойно їхній корабель дійшов до порту на таку відстань, з якої можна було легко роздивитися деталі міських укріплень та облаштування причалів. Тим часом учасники посольства з цікавістю розглядали розташоване на високому пагорбі добре укріплене місто з білого каменю та скелясті берегові смуги по обидві сторони портових споруд, а Темплан із захопленням замальовував контури та план розташування майстерень для ремонту кораблів, що стояли на березі майже впритул до міських стін та ламану — наче зігнута в лікті рука — рукотворну дамбу, що завершувалась невеликим півострівцем зі сторожовою вежею-маяком і являла собою з одного боку лінію причалів, а з іншого захисну стіну, що захищала внутрішню частину порту більшою мірою від штормів. Від ворога і порт, і місто охороняли десяток потужних бронзових гармат, надійно встановлених на широкий артилерійській платформі, яка вивищувалась поміж стінами міських укріплень.

— Непогано розташувались, — говорив до козаків Кшичинський. — З моря взяти цю фортецю практично неможливо.

— Так, — відгукувався Марко, — берег такий, що жоден корабель не підійде. А якщо навіть використати малі човни, то десант упреться у прибережні скелі. Поки бігатимуть по берегу, їм так дадуть, що на свої кораблі вже повернутися не зможуть.

— За будь-яких умов не зможуть, — уточнював Харко. — Це у нас, в Україні чи Польщі, можуть просто пики набити й відпустити, бо у нас ще живі лицарські традиції. А тутешні місцеві — люди практичні, відпускають тільки за гроші. Отже, з такої невігідної позиції всякому десанту дорога одна — на ринок невідьників.

— Так, — зітхав Кшичинський, — щодалі, тим більше бачимо, як лицарські ідеали поступаються комерційним інтересам.

— Схід є Схід, — підтакував Марко. — Тут, якщо не зможеш стати купцем, станеш товаром.

Хлопці, оскільки всі вже мали бойовий досвід та світу бачили, знали, що говорили. І жінки з ними погоджувались.

— Дурна справа, штурмувати це місто, — казала Панівільна. — Якби дійшло до війни з Алжиром, я б організувала блокаду. Щоб жоден човен у море не вийшов. І щоб за місяць-другий у них повністю лягла ринкова торгівля. От би вони там казилися!

— Занудишся з тією блокадою, — сумнівалась Катруся.

— Чому? Якщо правильно організувати дозвілля, буде навіть цікаво, — не погоджувалась марокканка. — Взагалі при таких операціях в команду треба обов'язково включати музикантів та щовечора влаштовувати на борту кожного корабля танці.

— Можна ще книжки читати, — озвався Василь.

— Можна, — згоджувалася Панівільна, — але танці краще. По-перше, весело, а по-друге, корисно. Бо коли мало рухатися — зовсім ослабнеш і коли дійде до бою, тобі буде непереливки.

— Вірно кажеш, — потвердив Марко. — Ми на Січі теж часто гопак танцюємо. Це краще за будь-які військові вправи.

— Чудово! — надула губки Катруся, — тепер мені зрозуміло, чому ви жінок на Січ не пускаєте. Танцюєте собі там та розважаєтесь, а ти, дружино, сиди на пасіці та працуй. Між іншим, щоб не засиджуватися на кораблі, можна й палубу помити. Адже музикантів у нас все одно немає, а палуба є. Ось вона! Під ногами!

На підтвердження своїх слів Катруся тупнула ніжкою.

— Та що ти, Катю, — ніжно поглянув на дружину, а потім на палубу Марко. — Дивися, вона й так чиста.

— Та ж нам скоро й на берег... — обережно нагадав Харко.

Цікаву розмову перервав залп двох легких гармат з маяка, що означало: «Вас чекають, можете підпливати».

— Ну що ж, — узяв слово Пилип, який досі спокійно стояв осторонь і зберігав мовчанку. — Тепер коротко розкажу вам про те, як мають поводитися в чужій державі послы: по-перше, навіть якщо вам дозволили тримати при собі зброю, ви її не застосовуєте; по-друге, спілкуєтеся з усіма ввічливо; по-третє, виявляєте інтерес до культури та традицій держави, у яку прибули; по-четверте, поводитися так, щоб у вас на новому місці з'явилося більше друзів, ніж ворогів; по-п'яте, на урочисте знайомство з Володарем приходите з подарунками...

— Тобто, щоб бути хорошим послом, достатньо просто бути не задержуватою і ввічливою людиною, — здогадався Василь.

— З тією різницею, що ви обов'язково маєте досягнути мети своєї поїздки, — уточнив Пилип. — Тобто переконати тих, до кого вас послали, що ті, хто вас послав, хоча б у чомусь праві.

— Гм! Чи можна цю частину роз'яснити детальніше? — наморщив лоба Харко.

— Ви хороший посол, якщо ви досягли з іншою стороною домовленостей на користь вашої держави, чи як от у нашому випадку міжнародної організації, — Пилип збентежено оглянув напружені обличчя своїх слухачів і додав: — Одним словом, наше завдання — переконати Безладдіна, що захоплені кораблі не варто топити. Це зрозуміло?

— Ху! Ну аякже! Звісно-звісно! Так би одразу й сказали! Та це ж очевидна річ! — в один голос полегшено загукали учасники посольства.

А Марко раптом задумався і запитав:

— Це все зрозуміло, а як же з подарунком? Здається про основне ми й не подбали...

— Чому ж, — хитро усміхнувся Пилип. — Адже ви маєте справу з досвідченим дипломатом.

Він розкрив одне з відділень своєї наплічної дорожньої сумки і дістав звідти великий, розкішно оправлений золотом фоліант.

— «Правдива історія Війська Запорозького Низового...» нашого Омелька?! — аж скрикнули Марко та Харко.

А решта зацікавлено стала розглядати книжку та кольорові ілюстрації, що прикрашали кожну її сторінку.

— Прекрасне рукописне видання. Українською, латинською та арабською. З українсько-латинським та українсько-арабським словником у додатку, — розповідав Пилип. — У Київській Лаврі взялися за цю роботу одразу, коли виникло питання про встановлення стосунків з Алжиром через цю поїздку. Адже йдеться також і про інтереси України в арабському світі. Не забуваймо, що тут на різних роботах трудяться немало наших земляків. Та ж при цьому, ми, дипломати, маємо бачити не тільки сьогодення, а й сміливо зазирати у далеке майбутнє...

В цю мить лише один Темплан не брав участь у розмові, оскільки був надто захоплений вивченням інженерних досягнень своїх арабських колег.

Коли корабель на веслах зайшов у порт, всі побачили, що на причалі, на міських стінах та на пласких дахах ближчих будинків зібралися натовпи глядачів, яким цікаво було подивитися на таку кількість чужинців, що вперше прибули до цього міста у якості послів, а не захоплених під час морських полювань невільників. Не побачили тільки, що трішки поодаль від порту, на невисокій прибережній скелі, зібралася ще одна цікава компанія, яка з не меншим, навіть можемо твердити з ОСОБЛИВИМ інтересом стежила за подіями.

Пришвартуватися мали ближче до майстерень, там, де було недалеко до головних воріт міста, і скоро наші

друзі розгледіли, що на березі їх очікують високий бородатий чоловік та жінка у розкішному вбранні з закритим обличчям, а далі, за ними вишикувалась почесна варта.

— Дивися: Грізнобородий! — радісно смикнула за рукав Панівільну Катруся.

— І твоя знайома! — радісно відгукнулася Панівільна.

— А що за знайома? — жваво зацікавився Марко.

— Он та арабська жінка. Бачиш, у неї лице закрите? Ми з нею в корчмі познайомились, — охоче пояснила Катруся.

— Де?! — щиро здивувався Марко.

— У корчмі. Де ж іще подорожні знайомляться, — стенула плечима Катруся. — Здається «Руїна» називається. Ну, ти маєш знати, там де кінчаються запорозькі землі...

— Арабська жінка на Запорожжі? — озвався й Харко.

— І вона жодного разу не відкривала перед тобою обличчя?

— Ні, — розгублено відповіла Катруся.

— Щось мені підказує, що ми знайомі... — Харко подивився на свою праву долоню і склав її в кулак. — Точно знайомі. До болю в кулаках.

Він презирнувся з Марком і вони обоє усміхнулись.

— Ви чого? — образилася Катруся. — Щось не так? Між іншим вона дуже вчена і дуже порядна. Якби не вона, ми б може зараз і не зустрілися.

— Та не ображайся, Катю, — заспокоїв її Марко. — Це справді дуже цікава особа і надійний друг. Ми з нею у Перекопі познайомились. Якось розкажу. Коли додому повернемось. Я радий, що ти увесь цей час була під її захистом.

— Між іншим, це вона була під моїм захистом, — зауважила Катруся.

— З того, що бачать мої очі, я роблю висновок, що, ступивши на алжирський берег, ми усі будемо під її захистом, — усміхнувся й Пилип. — І це значною мірою полегшить наше завдання.

— Батько казав: завжди сподівайся тільки на себе! — гордо озвався Василь.

— Не можу з цим не погодитись, — докинув і своє слово Кшичинський, — але, коли працюєш в команді, злагодженість дає набагато більший результат. І не тільки на полі бою.

З їхнього корабля на берег полетіли канати, які там швидко були закріплені, і до них вже почав опускатися довгий, гарно різьблений східним орнаментом дерев'яний трап.

— Що ж, сподіваюся, цю історичну мить, запам'ятаємо не тільки ми, але й наші нащадки, — урочисто промовив Пилип, першим ступаючи на трап. — Готуйтеся привітати алжирську землю.

За ним першими пропустили жінок, а потім рушили і Марко з Харком, Василь та Темплан. І щойно кожен з них відчув, як у його голові складаються слова щирих вітань на адресу мешканців цього чудово укріпленого міста, як їхній корабель завалився на бік, трап уперся в необлаштований причалами берег і все наше посольство покотилося вниз, на вузьку смугу піску попід високою стіною суворих прибережних скель.

Розділ шістнадцятий

Ласкаво просимо до Магрибу.

Люди і джини

Коли все посольство, трап і навіть корабель миттєво зникли з очей, всі, хто тоді зібрався в порту та на ближчих до нього скелях, одразу заціпеніли. Коли перше враження від побаченого за якісь хвилини три нарешті минуло, капітан Грізнобородий вщипнув себе за руку, смикнув за бороду, склав долоні і з виглядом неймовірного полегшення, що яскраво відображалося в його очах і на всьому обличчі, приклав їх до лоба:

— О, великий Дур-Дур! Дякую, тобі від усього серця і від усіх своїх нутрощів, що позбавив мене такого клопоту!

— О, Дур-Дур! Могутній Дур-Дур! Ти неперевершений! — заволали глядачі у порту та на скелях, дружно звівши догори руки.

— Що за дур? — здобувся на слово і Каттані. — Що сталося, окрім того, що всі довкола зненацька як подуріли? Де корабель? І де посольство? Що ми будемо доповідати бейлербеєві?

Згадка про необхідність звітувати перед Безладдіном дещо притлумила радість Грізнобородого, який вже був щиро повірив у своє звільнення від тієї такої заморочливої й такої не зрозумілої дипломатичної служби. Він з сумом почухав бороду і пояснив:

— Дур-Дур — це наш місцевий джин. Тільки він може таке встругнути. Пальцем у повітрі проведе і пів міста перетвориться на купу цеглин. Руку підніме — скелі на рівному місці виростуть. Йому щось кудись перенести нічого не варто.

— То ви з ним знайомі?

— Аякже. Його всі знають. Тільки він не дуже любить серед людей крутитися. Живе собі на березі та в пісочку грається як дитина.

— То він добрий чи злий?

— Якщо його роздратувати, то найлютіший наш корсар проти нього буде мов сумирна вівця. А так, джин як джин. Нікого не чіпає. Навіть допомагає, коли є потреба. От і порт Безладдінові допоміг розбудувати. Без нього ми б так швидко не впорались. Коли для країни яка загроза, теж окремо не сидітиме. Для нього це така сама рідна земля. Одним словом, сам по собі, але патріот.

— Дур-Дур! Дур-Дур! — скандували тим часом люди довкола.

Дур-Дур з задоволенням вислухав прославляння на власну адресу, а потім помахом руки повернув корабель з трапом на місце, чим викликав наступну хвилю захоплених вигуків та овацій.

— Приємно, коли шанують і тебе, і твої здібності, — поділився він враженнями з товаришами, які тим часом позирали на нього скося, але висловлюватися з огляду на очевидно неперевершену силу іфрита не наважувались.

— Взагалі... звісно... ти молодець... — вичавив із себе Куць. — посольство ми істотно затримали.

— Ну, тепер моя черга, — мовив Девін.

— А що ти робитимеш? — зацікавлено спитав Пуць.

— Самі побачите, — хитро усміхнувся у відповідь див.

— Просто сьогодні уважно стежте за подіями.

— Гаразд, — кивнув головою Куць, — ти працюй, а ми нумо подивимось, де їх мають розташувати та розплануємо наступні шкоди.

Товариство дружно віднеслося убік міста, а Девін тим часом зробився невидимим та затерся серед людей, що скупчилися у порту, і з цікавістю очікували на можливе продовження так гарно розпочатої вистави.

— До речі, я досі не знаю, як вас звуть, — запитав Грізнобородий у Квадратто Катані. — Виконуємо одне завдання, а досі якось не познайомились.

— Я не знайомлюся з чоловіками. Я не така, — чесно зізнався Квадратто. — Але батьки називали мене Катана. Вони багато по світу їздили.

— Теж були... дипломати? — спробував виявити розуміння бувалий корсар.

— Ну... щось таке. У всякому разі дуже схоже.

— То що ж будемо робити, Катано?

— Для початку, оскільки тебе тут усі знають, накажи обшукати корабель. Вочевидь це нічого не дасть, але мусимо переконатися, щоб знати напевно. А я тим часом роззирнуся довкола...

Покотившись раптово з трапу та зарившись носами у пісок, учасники посольства все-таки достатньо швидко позривалися на ноги, не бажаючи вітати алжирську землю лежачи. Але в цю мить вони були

готові вітати й можливих нападників, тому за зброю трималися всі, включно з Пилипом. Останній кинув оком на своїх супутників і з приємністю відзначив, що, незважаючи на непевність становища, шаблі з піхов ніхто з них не вийняв, пам'ятаючи його настанови, щодо правил поведінки послів.

— Добре, друзі мої, — спокійно промовив він, — початок непоганий. — А помітивши сумнів в очах товаришів долав: — Принаймні ми всі цілі і на алжирському березі. Єдине ускладнення, що нам доведеться невідомо скільки пройтися цією піщаною смугою, перш ніж ми потрапимо до міста.

— А що корабель і його команда? — почав було говорити Кшичинський, але обернувшись до моря одразу й затнувся.

Саме в цю мить і корабель, і великий різьблений трап розтанули у повітрі просто на їхніх очах.

На хвилю всім відібрало мову.

— Пустельно якось, — повела плечима, роззираючись довкола, Катруся.

А Темплан хапнувся рукою за свою сумку і полегшено зітхнув:

— Дякувати Богові, хоч мої замальовки не пропали.

— Боюся, що додаткові милі до міських воріт, це не єдине, що нас очікує, — задумливо мовив Марко. — Харку, ти наших чортенят, Куця і Пуця, давно бачив?

— Та вони ще діти, — з сумнівом обізвався Харко. — Де їм стільки сили набратися. Думаю, це не вони.

— А ти прислухайся, чи нічого довкола не хихотить, — запропонував Марко з не меншим сумнівом.

— Чортенята чи ні, але хтось напевне вирішив нам нашкодити, — зауважив Кшичинський.

— Так, бажано б знати, хто міг таке витворити, щоб ми були готові й могли подбати про успішне завершення нашої місії, — промовив Пилип. — Це справа серйозна.

— Може це ще один дракон? — припустив Василь. — Адже Смок казав, що дракони теж бувають з різним характером...

— Судячи з того, що ми знаємо про драконів, він би скоріше спалив нас разом із тим кораблем ще у морі, — не згодився з тим Марко. — Це не їхній стиль.

— Але ж сила велика. Потужне таки чаклунство, — почував потилицю Харко.

— Це — джин! — раптом промовила Панівільна, яка досі була зосереджена на своїх думках. — Точно. У наших краях, тільки джини на таке здатні. Але я не можу зрозуміти, які у нього на те причини.

— Джин? — зацікавилися її супутники. — А що воно таке?

— Джини — давні мешканці Магрибу. Вони живуть поряд з людьми, але не люблять траплятися нам на очі. Це істоти наділені неймовірною силою та багатьма вміннями. Вони здатні створювати щось з нічого і перетворювати щось у ніщо. Джини-чоловіки живуть на землі, у печерах, джини-жінки у глибині моря, а є ще джини-птахи, що живуть у небі, тільки останніх ми бачимо зовсім рідко, бо наші літальні апарати ще недосконалі.

— Літальні, що?! — аж підстрибнув Василь.

— У нас, у Марокко, так розвинуте килимарство, що останні дослідні зразки килимів навіть можуть підніматися у повітря. Щоправда літають ще на невеликій швидкості і дуже низько. Зараз вони проходять тестові польоти над пустелею. Думаю скоро зможемо використовувати їх для далеких перельотів та навіть у військових цілях — наприклад для протичовнової боротьби. До речі, Безладдін вже зголосився закупити пробну партію килимів-бомбардувальників для Алжиру. Йому тут одна іспанська фортеця дошкуляє... Отже, наші килимарі працюють над цим проектом.

— Нічого собі, — аж узявся за голову Василь. Та у вас справді є чому повчитися.

— Добре, що є території відкриті для наукових пошуків, — кинув поглядом на Темплана Марко. — Де не бояться чаклунства і працюють для людей.

Василь одразу згадав, що треба не забути про те, щоб полегшити людям можливість вірно знаходити шлях за будь-яких умов, а Темплан зиркнув на Марка з-під лоба:

— Для яких людей? Ти щиро віриш, що вони летючі моделі роблять для пересічних мешканців Магрибу? Краще запитай у неї ціну за один такий «килимok».

— Хлопці-хлопці, — замахала руками Панівільна, — ми дещо відволіклися. Я говорила про джинів.

— А що джини? — наче прокинувся Кшичинський, який, під враженням від почутого, вже яскраво уявляв собі польсько-українські військові навчання з килимовою підтримкою стрімкого наступу крилатих гусарів.

— Я хотіла сказати, що джини просто так людям не шкодять. Хіба тоді, коли їх хтось образить або обдурить.

— Або підговорить чи підіб'є? — уточнив Марко.

— Можливо...

Марко сплеснув у долоні і переможно глянув на Харка:

— Чи ж я тобі не казав, що це наші чортенята! Ти думаєш, чому вони нам так довго на дорозі не траплялися?

— От хитрюги, — узявся за підборіддя Харко. — Вирішили чужими руками попрацювати. Я бачу у них тут ціла продумана операція.

— Отже, нам треба бути готовими до контроперації? — усміхнувся Кшичинський.

— Виходить, у нас тут будуть не просто переговори, — підсумував Пилип. — Тим більше треба бути дуже обережними. Пропозиції у кого є?

— Є питання, — підняв руку Харко.

— Питай.

— От якщо марокканці можуть проводити переговори з алжирцями про продаж своїх килимів зі своєрідними характеристиками, при чому цілком самостійно, то чому, щоб домовитися про чистоту спільного моря потрібно викликати українців з поляками?

Всі запитливо подивились на Панівільну.

— Відчепіться від неї... — хотіла було захистити подругу Катруся.

— Харку, — тим часом докірливо глянула на козака марокканка, — це дуже неправильно розділяти людей за націями, расами чи там ставленням до релігії. Ми, жінки, просили допомоги у СПРАВЖНИХ чоловіків!..

Всі чоловіки при цьому почервоніли і похнюпились.

— ... а ще врахуйте і те, що тягати за собою морем пошкоджені кораблі справа не вигідна і тут справді треба всіх переконувати. У вас це певніше вийде, бо, оскільки воюєте в іншому морі, то маєте менше причин сваритися з Безладдіном. Всі інші тут постійно між собою товчуться: італійці, іспанці, французи, алжирці, марокканці, навіть перси з єгиптянами. Один другого побачать, одразу за зброю хапаються. Не море, а суцільний майданчик для бійок. Тільки на вас і надія. А от зате будуть у вас проблеми в Чорному морі, ми теж тоді до вас приїдемо. На допомогу.

— Хитра ти, Панівільно, — похитав головою Харко, і поглянув на цю войовничу жінку поглядом, який не сховався від уважного ока Кшичинського.

— Харку! Дивись не закохуйся, — хитро примружився поляк. — У неї є чоловік, а у тебе — жінка.

Всі весело поглянули на Харка й Панівільну, а ті одразу примовкли і одночасно зітхнули...

Коли врешті змогли зібратися з думками, вияснилося їм остаточно, що малі чортенята знайшли кого залучити до своєї шкоди, і тепер посольству справді треба остерігатися, бо невідомо які несподіванки на них ще чекатимуть.

— Будьмо уважними — говорив Пилип, — і не забувайте про нашу кінцеву мету та правила поведінки. Все має пройти тихо й мирно. З нечистими та незрозумілими силами питання будемо вирішувати за ситуацією.

— За ситуацією, це як? — спробував уточнити Василь.

— Як вже вийде, — роз'яснив йому Марко.

— Питання з джинами я спробую вирішити просто зараз, — запропонувала Панівільна. — Поки що відійдіть подалі під скелю і почекайте годинку. Тільки, що б ви не побачили, ні в що не втручайтесь.

Всі відійшли, а Панівільна наблизилась до води і довго-довго вдивлялася у хвилі уважним поглядом. Вже справді пройшло близько години, коли раптом з морських хвиль до марокканки вийшла висока дівчина у дорогому блискучому шоломі, такому ж блискучому лускатому панцирі та зі списом у руках.

— Що ти хотіла від мене, сестро?! — дзвінким голосом звернулася дівчина до Панівільни, проте одразу ж і стишила голос, побачивши оддалік незнайомих чоловіків.

Довелося почекати поки дівчата наговоряться про все на світі, бо у наших послів виникла підозра, що на ділову частину розмови їм вистачило всього по декілька фраз. Нарешті, ще через годину, красуні обнялися та розцілувались, після чого дівчина в шоломі знову пішла у хвилі, а Панівільна — до наших друзів.

— Все гаразд. Морські джини — мої друзі, спробують вияснити становище і переговорять зі своїми на суші. Думаю, за пару днів, з цього боку ми будемо безпечені.

— То ви з ними навіть дружите? — з заздрістю поглянув на Панівільну Марко.

— Це у кого як виходить, — усміхнулася жінка. — А взагалі, я ж казала, що джини — частинка нашого магрибського світу і таких сильних створінь краще мати за союзників.

— Тепер зрозуміло, чому ви так переймаєтесь чистотою морського дна, — кивнув головою Кшичинський.

— Так, — гордо відповіла Панівільна. — Якщо хочете правду, то тут ідеться про жіночу солідарність та справжню жіночу дружбу!

— А цьому можуть зарадити тільки справжні чоловіки! — про всяк випадок нагадала Катруся.

Надвечір посольство добрело до міських воріт, де їх радо зустріли жінка-Квадратто, Грізнобородий та Старанчіані з Ледаччіо, які вже встигли обрати та облаштувати віллу, на якій посольство, в розкішних умовах, мало очікувати аудієнції у палаці Правителя.

— А скільки чекати? За ситуацією? — уточнив Василь.

— Час перемовин вже призначено, — чемно повідомив Квадратто. — Правитель Алжиру прийме вас у палаці рівно через десять днів.

— Через скільки? — ображено вигукнули Марко, Харко та Кшичинський.

— Чому ви дивуетесь? — стенив плечима Пилип. — Керівник країни не може просто отак все кинути і займатися послами, та ще й з питання, яке його не надто й цікавить. Звикайте. Довге очікування прийому — це нормальна дипломатична практика.

Француз та італійці здавалося навпаки дуже раділи з такої неочікуваної затримки, а Катрусі, після стількох мандрів, взагалі було байдуже де перебувати, аби поряд зі своїм Марком.

Розділ сімнадцятий *Яка сила, така й шкода*

Кошмарик працював, як кажуть, «у поті чола». Вже з полудня всі, хто мав хоч якесь відношення до нашої історії з морським дном, почувалися не найкращим чином.

Безладдін, вирішивши, що тепер, коли в палаці з'явилася здатна до паперової роботи людина, йому можна не займатися звітами, аж ніяк не отримав бажаного спокою, бо його думки перебігли зі світлого боку його діяльності, — пов'язаної зі зміцненням величі своєї особи та постійним наповненням власної державної скарбниці, — на темний бік, де він бачив необхідність значних витрат на всілякі державні потреби, власні забаганки та виплати грошових винагород тим, хто ці забаганки виконував. Йому навіть уявилось, що настануть часи, коли невідільники всієї країни будуть вимагати зарплату, і цю зарплату таки доведеться платити. Потім перед очами постали картини загальних зборів гарему, на яких йому довелося вислуховувати від своїх дружин гнівні звинувачення у тому, що в їхньому приміщенні давно не робився ремонт, що там досі немає гарячої води, що внутрішнє меблювання слід давно оновити, і взагалі, суми грошей, які вони отримують на свої щоденні потреби аж ніяк не відповідають високому статусу дружин Правителя великої морської країни. Холодний піт пробивав бейлербея вже задовго до того, як він подався до своєї спальні і спробував заснути, але ж і в ліжку його не переставало кошмарити. Спочатку наснилося, що його широке ложе, вкрите розкішним балдахіном, веде морський бій одразу з трьома іспанськими кораблями і він ніяк не може його розвернути, щоб вистрілити зі своїх бортових гармат, бо виявляється, що ліжка не має вітрил. Мало того, він помічає і те, що у нього немає гармат. Натомість ворожі кам'яні ядра одне за одним лягають на матрац просто біля його ніг. Під їхньою вагою ліжка-корабель йде під воду і там, на дні, Безладдін бачить безліч розбитих ворожою артилерією та затоплених ліжок. Він борсається, щоб виплисти на поверхню, а насправді, разом з ковдрою, з'їжджає на підлогу і вже бачить, що його кімната — це не кімната, а Середземне море, тільки воно чомусь стало маленьким басейном у межах

палацу, і тепер, він просто зобов'язаний підіставати з дна цього басейну іграшкові кораблі, які покидали туди неслухняні капітани... Одним словом на ранок Безладдін прокинувся увесь розбитий, з відчуттям втоми, головного болю і незборимого бажання випити кави.

Пилип не переставав турбуватися за долю майбутніх переговорів і йому видалося, що зараз найнеобхідніше скласти великий план їхньої роботи на всі десять днів, щоб якнайкраще підготуватися до зустрічі з Повелителем. Він доклав немало зусиль, щоб вже першого дня, щойно вони розмістилися на віллі, яку для посольства напители й надивилися Андреа та Нікколо, в його кімнаті з'явилася достатня кількість паперу, чорнила і довідкових сувоїв з місцевої бібліотеки, які мали допомогти дипломатові, якщо не цілком осягнути, то принаймні краще зрозуміти культуру й традиції країни перебування. Він щиро планував пропрацювати всю ніч, але натомість, з думкою «от тільки на хвильку приляжу», поринув у глибокий сон і міцно проспав аж до самого ранку. Звісно, прокинувся з таким почуттям провини, що за сніданком не міг дивитися друзям в очі.

Кшичинський дуже переймався, що його участь у дипломатичній місії буде марною, бо він таки більше військовий, ніж дипломат, і всю ніч йому снилося ніби він по комусь стріляє з пістолів чи з оголеною шаблею в руках затіває вуличні бійки, а потім вислуховує від Пилипа і самого Короля Польського догани за порушення протоколу та зрив переговорів.

Грізнобородому наснилося, що він сидить прикутим важкими ланцюгами до письмового стола, а перед тим столом стоїть довга черга послів з різних країн, які в один голос стверджують, що приїхали в Алжир тільки заради того, щоб послухати як майстерно він веде переговори, бо ж слава про його красномовство летить по світу, обганяючи навіть швидкі кораблі вікінгів.

Харко та Панівільна зовсім не змогли заснути, бо думали про рідний дім та складнощі сімейного життя.

Катруся дуже хвилювалася, що може знову десь загубити свого Марка, і всю ніч зривалася з подушок, щоб переконатися чи її чоловік досі поряд, а Марко робив те саме, хвилюючись, щоб його кохана дружина знову не подалася без нього у якийсь морський похід.

Французький інженер погано спав, бо чомусь знову і особливо гостро відчув образу за те, що йому не дають замовлень у рідній Франції.

Андреа наснилося, що у прикордонному містечку, де лишився його чудовий коч настала люта зима і весь музей транспорту пустили на дрова, а Нікколо — що він працює кур'єром в Неаполі і зранку до вечора не присідаючи, розносить піцу вередливим клієнтам.

Малий «Володар Снів» так розстарався, що не обійшов увагою і своїх співучасників по шкоді.

Куць і Пуць ходили дуже стурбовані, бо їм у голову ніяк не приходило, що б такого вони могли устругнути у цьому, такому незвичному для них, місці. Ну просто жодної годящої капості не спадало на думку. Дур-Дур розмірковував, чи не було великою дурницею шкодити мешканцям його рідного Магрибу задля розваги малознайомих йому чужинців. А Девін всю ніч дивився такий собі серіал за мотивами давньоіранського епосу, в якому люди постійно дражнилися над дивами.

Один тільки чорний котик провів цей час цілком безтурботно і добре виспався.

Вранці, невиспані, стомлені та стурбовані учасники посольства, зібравшись на сніданок, заговорили про те, що «поки до тієї зустрічі з Правителем» треба якось убити час, на що мудрий Пилип зауважив, що часу у них не так вже й багато, якщо проводити його з користю. Довелося задуматись, яку ж найбільшу користь можна отримати з десятиденного перебування у місті, і виявилось, що часу у них ще менше, ніж здавалося на перший погляд.

— Треба знайти бібліотеку і ознайомитися з їхніми освітніми програмами, — вирішив для себе Василь. — А ще цікаво ознайомитися з тутешніми принципами містобудування.

— Я з тобою Василю, — зголосився Темплан. — Адже я за тим сюди їхав, щоб познайомитися з алжирською архітектурою та будівельними технологіями.

— Почати з бібліотеки буде непогано, — підтвердив Пилип, — хоча мені треба було б зосередитись на місцевій культурі, принципах адміністративного управління, організації війська... а ще міфології.

— Мені треба окремо зустрітися з Катаною, щоб ми вияснили чи існують в Алжирі якісь жіночі рухи, — задумливо мовила Панівільна. — Тоді ми змогли б налагодити з ними співпрацю... А щодо міфології, Пилипе, можете розраховувати на мене. Допоможу, чим зможу.

Марко, Харко та Кшичинський, як люди в першу чергу військові, вирішили оглянути фортифікаційні споруди та прилеглі до міста території.

— Ми, звісно, посольство, — говорив з цього приводу Марко, — але щоб вибратися звідси так само мирно, як ми сюди приїхали, маємо подбати про власну безпеку.

— А безпека, — додавав Кшичинський, — ґрунтується на досконалому знанні оперативного простору... Одним словом, треба розуміти, де ходиш, і добре знати територію, на яку тебе занесло, щоб уникнути неприємних сюрпризів.

З ними всі погоджувалися, зокрема Катруся, яка зголосилася «піти з хлопцями», бо дуже вже не хотіла відриватися від Марка.

— Я з ними пройдуся поки що, — говорила вона Панівільні, — а потім з радістю відвідаю з тобою усі жіночі товариства, які тільки тут знайдемо.

— Та й ми потім не проти будемо до вас приєднатися, — щиро запевняли їх козаки та Кшичинський.

— А ми б з радістю відвідали квартали тутешніх ремісників, — висловився Андреа за себе та Нікколо, бо ж останній просто полінувався висловлюватись.

Скоро до них завітав Грізнобородий і, вислухавши всі побажання, як міг чемно, пообіцяв Панівільні провести її до палацу, а іншим почав роз'яснювати, як і куди кому йти.

— Настав наш час! — плеснув братика по плечу Куць. — Зараз ми їх так заплутаємо, що вони не тільки бібліотеку, а й вихід з міста ніколи не знайдуть.

— А ти хоч на план міста дивився? — запитав його Пуць.

— Навіщо? — щиро здивувався Куць. — Нам же їх треба плутати, а не з лабіринту виводити. Тут все просто — вони хочуть іти в один бік, а ми їх спрямовуємо в другий.

— Ну гаразд, — стенив плечима Пуць. — Спробуємо.

На практиці все виявилося не так просто, як стверджував Куць, бо вони не могли повністю застосувати свої сили і не тільки тому, що не знали місцевості. Здавалося, що місто і вся ця земля знаходяться під захистом сил набагато потужніших, ніж можливості двох малих капосників.

Планування алжирської столиці теж виявилося не таким простим, а щоб зовсім на правду, то у чортенят, коли вони спробували крізь стіни озирнути прилеглі до будівлі тимчасового посольства закавулки, склалося враження, що місто забудовувалося взагалі без жодного плану. Вулички були переважно вузькими і перетиналися далеко не під прямим кутом, при чому верхні поверхи виступали над нижніми, так, що навіть у багатьох випадках сходилися між собою повністю, перетворюючи вулицю на такий собі, закритий від сонця, тунель.

Оскільки неочікувані складнощі чортенят дещо стурбували, вони не встигли вчасно зосередитися на словах Грізнобородого, який саме пояснював Пилипові, Василю та Темплану, як їм не заблукати:

— До книгозбірні звідси є два шляхи. Якщо піти туди, — вказував він пальцем в один бік, — можна дійти втричі швидше, але для цього потрібно добре знати місто. На цьому шляху ви можете просто загубитися і застрягти серед глухих вуличок, з яких будете вибиратися до вечора. Краще йдіть туди! — вказував у протилежний бік. — Цей шлях значно простіший.

Далі тривало довге пояснення як все-таки не збитися і з простішого шляху, та на що звертати увагу дорогою.

— О! Тепер слухай уважно, — потирав руки Куць, бадьоро підморгуючи братику. — Ми маємо краще за них знати потрібний маршрут, щоб з певністю допомогти їм від нього відхилитись. Чорт не має права на помилку!

І справді, чортенята так постаралися збити маленьку компанію з дороги, яку було простіше запам'ятати, що суто випадково, через власну непоінформованість, вивели їх на коротшу, і вже за якісь кілька хвилин троє спраглих до знань мандрівників реєструвалися у читальній залі центральної міської бібліотеки.

...

— Ну, і що ти мені тепер розказуватимеш? — взявся руками у боки Пуць. — Оце вже точно не я їм допоміг коротший шлях знайти.

— Пуцю, ну що ти від мене хочеш? Кожен має право на помилку, — виправдовувався Куць. — Хто міг знати, що ці алжирці так по дурному будуються. Я б сам охоче пику натовк тому, хто ці вулиці планував. Я їх зовсім у протилежний бік веду, а ці переходи — туди... сюди... праворуч... ліворуч... ще більше ліворуч... І-і, раз! Вони на місці!

— А я тобі казав, що треба перше план міста подивитися.

— Казав-казав! — передражнився Куць. — А ти його десь у продажу бачив? В печері Дур-Дура літератури для туристів я теж не помітив. Ніде ні путівників, ні

карт, ні проспектів, ні навіть переліку місць та визначних пам'яток, які варто відвідати.

— А нащо тоді ти мені розказував про те, що треба добре знати маршрути? Можна було хоча б зверху якомсь на місто глянути, — невпевнено мовив Пуць.

— «Якось» — це як? — зовсім рознервувався Куць. — Ми не вдома, і сам відчуваєш, що наші можливості тут обмежені. Щоб побачити місто зверху, ми мусимо піднятися на якусь вершину. То звідки ти збирався на нього дивитися?

— З найвищого місця...

— З мінарету чи що?! — вказав Куць на високу вежу місцевої сакральної споруди, що справді виглядала найвищою точкою на всьому довкіллі.

Угорі стиха вдарив грім і чортенята блискавично приліпилися до стіни якогось будинку, ховаючись від ясного неба у затінку навислого над вулицею другого поверху.

— Бачиш, що ти наробив? — посварився пальцем старший чортик на меншого. — Тепер виходить, що ми самі собі шкодимо.

— Ага, — згідливо кивнув головою Пуць.

— Та мовчи вже краще! З любителями книг не пощастило, то давай за інших братися. Хто там у нас за місто виходити намірився? Здається, саме козаки з тим поляком?

— Тоді нам в інший бік, — вказав пальцем Пуць. — Вони за цей час вже могли й до міських воріт дістатися.

— Ти відчуваєш, що в цій країні якомсь важко переміщуватись? Не розумію в чім річ, — почухався Куць. — Та менше з тим, працювати то працювати. Гайда за ними!

Чортенята знову побігли крученими переходами. Бігти було не так просто, бо вулиця, яку вони обирали, зненацька розходилась у чотирьох-п'яти напрямках.

— Тут куди? — крутив головою Пуць.

— Давай сюди! — впевнено махав рукою Куць.

— А тут куди?

— Сюди!
— А тут?
— Не відволікайся і біжи вперед.
— А ти впевнений, що ми правильно біжимо?
— Не панікуй. Головне — бігти в одному напрямку.
— Як тут напрямком визначиш? Ми зовсім не знаємо цієї місцевості, а всі вулиці ведуть кудись у різні боки. Та й вечір уже.

— Ху! — зупинився Куць, щоб перевести подих. — А ти думаєш чому військові кажуть, що найважче на війні — це вуличні бої? І взагалі, малий, я не можу одночасно і козаків наздоганяти, і заняття з орієнтування тобі проводити.

— Кий нам таке заняття? — втомлено зупинився і Пуць. — Бігаємо увесь день, як чорти... тобто як люди, і ще нічого не вибігали. Дивися, вже й смеркає. Скоро ворота зачиняться і будемо ми ночувати на вулиці, бо з міста вже не випустять. Ато й у підвал замкнуть, за порушення нічного режиму. Ти ж знаєш, що тут пізні блукання вулицями не вітаються.

— Іди ти, з твоїми жартами! — огризнувся Куць. — Не випустять, то крізь стіну пройдемо, на це в нас точно сил вистачить.

— Та ж я готовий іти, бо вже годі бігати. Тільки у який бік? Де ті міські ворота?

— Це недалеко! — насмішкувато гукнули їм від групи військових, що проходили поряд. — Тільки вам треба розвернутися! Ви біжите не в той бік!

— Дідьку, поможи! — вигукнули Куць і Пуць. — Ото невдалий день! Як наврочено.

Вони аж плюнули з пересердя собі під ноги й кинулися бігти у правильному напрямку, вже думаючи більше про те, як краще збрехати товаришам щодо своїх успіхів, аби з них не дуже сміялися.

Четверо військових, вдягнутих за тодішньою українсько-польською модою, подивилися їм услід.

— Що це за чортенята? — усміхнувся Кшичинський. — Одразу видно, що хлопці якісь не тутешні.

— Та ж це такі справжні чортенята і є, — відгукнувся Марко. — Ті самі Куць і Пуць, про яких я вже згадував.

— А такі ж милі дітлахи, — сплеснула руками Катруся.

— І вони справді з наших країв, — ніжно усміхнувся, проводжаючи очима малюків Харко. — Ми з ними познайомились, ще коли уперше на Січ добирались.

Марко замислено розгладив свої ще не надто великі вуса:

— Сподіваюся, вони нам не завадять і цього разу туди повернутися. Я нутром відчував, що без них тут не обійшлося.

— Цікаві малі, і я так зрозумів: досить наполегливі, — подивився у той бік, де зникли двоє чортенят, Кшичинський. — Отже, ми з ними ще побачимось... Тим часом, дивіться, вже й вечір настав. Нас чекають друзі, і дуже сподіваюся, хороша вечерея.

Оскільки козаки з Катрусею цілком поділяли сподівання товариша, вони не гаючись продовжили свій шлях. А вечерея й справді цілковито відповідала їхнім очікуванням і стала чудовим завершенням першого дня, проведеного на досі невідомій для них Африканській землі.

Куць і Пуць, зі свого боку, не бачили довкола нічого чудового чи чарівного, бо, навіть вийшовши за міські укріплення, вже не могли звичним для них чином перенестись до печери Дур-Дура, а добиралися пішки. А щоб висловитися точніше й правдивіше, то просто брели по берегу з пригніченим виглядом, від утоми ледь пересуваючи по піску ногами.

— Не роби такий сумний вигляд, бо нас засміють ще до того, як ми зможемо щось навігадувати, — підбадьорливо штурхнув братика Куць, коли до печери лишалися якісь півсотні кроків.

— Твій вигляд не кращий, — сумно зауважив Пуць. — Варто глянути на цю пику і все стає зрозуміло.

— Не грубіянь старшим.

— Що ти від мене хочеш? Я ж чорт. І маю поводитися по чортячому. Хоч у чомусь.

— Дідько, — відповів на те Куць. — Дивись, он уже двоє сидять. Як нарочито нас вичікують, щоб уже наперед познушатися.

На високому камені, що лежав край води, на тлі заходу сонця, справді виразно промальовувалися дві постаті, що сиділи і жваво між собою спілкувалися.

— То не наші, — махнув рукою Пуць.

— Чому ж, — заперечив Куць. — Це — Дур-Дур. А з ним... Справді хтось незнайомий.

— Незнайома, — підправив Пуць. — Чи сказати б, незнайомка. Дівчина, одним словом.

— Схоже, що він з нею добре знайомий.

Зненацька, як завжди невідомо звідки, біля каменя виник Девін і заходився стрибати та дражнитися.

— Дурний Дур-Дур закохався! Дур-Дур дуріє від кохання! Дур-Дур здурів! Дур...

Джин навіть не обернувся, але поряд знялася велика маса піску і наче вдарила зверху на дива, вкривши його з головою. За якусь мить той наполовину вибрався з новоутвореного бархану і загорлав знову:

— Закохався! Закохався! Дур-Дур закохався!

Пісок знявся ще двічі і тепер було очевидно, що швидко вибратися з піщаного насипу у Девіна не вийде.

Тим не менше, співрозмовниця Дур-Дура, підвелася, дружньо помахала іфриту рукою, а потім стрибнула з каменя головою вниз і зникла у морській глибині.

— Русалка? — допитливо поглянув на брата Пуць.

— Не впевнений чи є тут наші русалки, — відповів на те Куць, — але це точно якась його морська подруга.

— Ну що? — привітно звернувся до них іфрит. — Успішно пошкодили?

— Хоч щось нашкодили? — запитав і Девін, вибираючись з-під гори піску і старанно відпльовуючись.

— Та... — мляво махнув рукою Пуць. — Аж стомилися.

— Вони нас надовго запам'ятають! — спробував побадьоритися Куць, але голос його зрадив і прозвучав не надто впевнено.

— Нічого не вийшло! Нічого у них не вийшло! — затанцював Девін, тицяючи на чортенят пальцем.

Іфрит дав йому ляща, щоб не здіймав гвалту, і обняв малих за плечі.

— Ходімо в печеру, хоч відпочинете.

Розділ вісімнадцятий

в якому різко змінюються пріоритети

— Ви не хвилюйтеся, — заспокоював Дур-Дур чортенят. — З вами все гаразд. Просто Магриб — це земля чарів, чаклунів і дивовижних винаходів. І ми бережемо свою землю та наші здобутки й коштовності, тому навіть духи з інших частин світу не можуть діяти тут повноцінно. Їхні сили обмежені нашою системою магічного захисту.

— А що це за захист? — поцікавився Куць.

— Все дуже просто. Об'єднана енергія місцевих джинів та чаклунів створює магічне поле, яке визначає «своїх» та «чужих» і позбавляє чужоземців можливості використовувати власні, неприродні для нашої землі, чари. Це — питання державної безпеки.

— А чому ж у Кошмарика все виходить.

— Виходить, — погодився Дур-Дур. — І у Кошмарика, і у Кота, і у Девіна. Та й у вас теж. Просто виходить не все. Ви можете застосувати свої здібності, коли вирішуєте власні дрібні питання чи коли маєте справу з якоюсь окремою істотою, але вам заборонено впливати одночасно на багатьох людей; вносити зміни в архітектуру, планування будівель чи в інженерні конструкції; продивлятися територію крізь стіни більше ні на десять кроків; роздивлятися нашу землю з висоти пташиного польоту і таке інше.

— То ви з людьми дружите? — запитав Пуць.

— Коли як, — хитро усміхнувся іфрит. — Та коли є спільна загроза, ми завжди будемо разом.

— Ясно, — з розумінням кивнув Пуць. — Це як у великій родині: вчора побились, завтра помирились. А де ж тоді ми можемо нашкодити?

— Н-н-е тур-р-рбуйся, — обізвався з кутка Мандраж, — поки я пор-р-ряд, у вас завжди є шанс вчинити якусь шкоду. Хоча б пр-р-росто з необер-р-режності.

— Яка вам різниця? — втрутився в розмову Девін. — Все одно ви в шкодах нічого не розумієте. Займаєтесь якимись дурниціями. Оце шкода, то шкода! — і він виклав на стіл товстий фоліант Омелькової «Правдивої історії...»

— А це що? — з подивом запитав Дур-Дур, поки інші роззявляли роти.

— Подарунок посольства бейлербеєві Алжиру, — хвальковито задер голову див. — Без нього вони просто не зможуть піти на зустріч!

— Шкодá, — сумовито промовив Пуць.

— Ще й яка шкóда! — вигукнув Девін. — Вважайте, що я зірвав переговори! — він зневажливо озирнув усіх присутніх і додав: — Поки ви тут гралися у ваші дитячі ігри зі сновидіннями.

У Кошмарика очі загорілися червоним вогнем і див миттєво втратив свій упевнений вигляд.

— А що?! Що я зробив?! — перелякано закричав він, втягнувши голову в плечі.

— Ти всіх підставив бовдуре, — суворо озвався Дур-Дур. — Зараз, просто негайно підеш і повернеш цю книгу Пилюпові.

— Не поверну!! — ще більше налякався Девін. — Я її ще не дочитав! Знаєте яка вона цікава?

— От біда, — тяжко перевів подих іфрит. — Ну що мені робити з цим дитячим садком?

Його питання відповіді вочевидь не потребувало, тому весь «дитячий садок» мовчки виричався на джина, чекаючи пояснень. Ніхто з них не розумів, що відбувається і чому Дур-Дур зненацька розгнівався.

— Гаразд, — змилювався їй, — бачу краще вам усе розповісти. — Він знову глянув на Девіна: — Ти бачив мене з дівчиною?

— Бачив! Д-дур-Д-дур з-закохався! — вигукнув Девін, що досі тремтів від переляку, під впливом, як усі здогадалися, ображеного, за зневагу до його хисту, Кошмарика.

— Може й так, — кивнув іфрит, — я ще точно не знаю... Але ми з дитинства дружимо. Ця дівчина — морський джин на ім'я Аль-Мудра. Сьогодні вона покликала мене на розмову і дуже просила, щоб ми всіляко допомагали посольству.

— Що просила?! — в один голос вигукнули ошелешені чортенята, див та Кошмарик, а кіт навіть зірвався на всі чотири і з пронизливим нявкотом вигнув спину.

— Ви правильно почули, — заспокоїв їх джин. — Слух лікувати не треба. Просто... ви ж розумієте, що морські джини живуть у морі?

Всі мовчки продовжували їсти його очима.

— От і добре. З цим розібралися, ідемо далі. Ви в курсі, що море надзвичайно засмічене потопленими у морських боях кораблями? Бачу в курсі. Чи принаймні досі про це здогадувалися. А всі джини, які живуть у морі — жінки. А жінки люблять чистоту і порядок. Вловили?

Товариство ще нічого не вловило, але вже починало потроху петрати.

— Коротше, це посольство прибуло сюди тому, що жінки-джини, попросили жінок-людей, щоб ті попросили людей-чоловіків приїхати до Безладдіна і вговорити його не топити захоплені у морі кораблі, а доправляти їх до берега. А ми з вами їм саме у цьому заважаємо. І... я вже не кажу про всякі екологічні неприємності, але... якщо Аль-Мудра через вас перестане зі мною спілкуватися...

Дур-Дур мимоволі став набирати у розмірах, що негайно спонукало компанію опам'ятатися.

— Кр-р-раще від-дай йому книгу, — тихо промуркотів до Девіна Мандраж.

— Не можу, — схлипнув Девін. — Вона така цікава...

— Ну гаразд-гаразд, — раптом спробував заспокоїти усіх Куць. — Якщо один дур... пробачте, — бевзь! — мало не зірвав місію посольства, то всі інші наші намагання, через надійну роботу місцевої системи безпеки, просто аж ніяк не змогли б завдати усій справі серйозної шкоди. І взагалі, нашою ціллю були тільки окремі учасники, а методами — дрібні жарти. Ну... — він шанобливо схилився перед іфритом, — окрім перенесення туди-сюди цілого корабля.

Дур-Дур почервонів і знову зменшився у розмірах.

— Поміть — цілого. Навіть нічого не зламалось.

— Так-так, — закивали присутні. — Це треба вміти. На таке здатний далеко не кожен.

— Годі знущатися, — незлостиво буркнув джин. — Зараз усе поворішуємо. Ми здатні не тільки на вантажні роботи. Отже, книгу я поверну сам, і знаю кому. А тобі, Девіне... Ось, тримай!

В руках у дива раптово з'явилася друга книга, цілковито схожа на фоліант-подарунок, тільки дещо товща.

— Це що??

— Той самий твір. Тільки цей варіант доповнений перекладами на давньоперську та протоіранську. Якщо хочеш — такий собі дипломатичний подарунок від духів землі арабської духам землі перської.

— Справді?! — широко зрадів Девін. — Дякую тобі! Але... Ти впевнений, щодо якості перекладу?

— Ну, Девіне, не тобі розповідати, що таке магія. При всій силі та ефективності вона ніколи не перевищить надзвичайні можливості людської думки: не тільки складну архітектуру людської душі, але й приховані сенси висловлювань, що характеризуються неоднозначністю, множинністю тлумачень... — джин поглянув на зосереджені вирази обличчя своїх нових друзів і спробував спростити думку: — Отже, магічні

переклади ніколи не будуть первинно ідеальними і обов'язково міститимуть помилки. Все це до того, що їх завжди треба добре вчитувати і старанно правити, спираючись на елементарну логіку тексту, яку магічні формули можуть і не зрозуміти.

— Щоб правильно зрозуміти текст, треба добре знати, що турбувало автора? — припустив Пуць.

— Це хіба що про тексти, складніші за адаптований варіант «Куручки-ряби», — уточнив Куць.

— І вкрай простий та короткий текст можна не зрозуміти чи сприйняти не так, як задумував його творець, — зауважив Девін.

— От і розважишся, — докинув Дур-Дур. — Маєш цікаву інформацію п'ятьма мовами. Ніж займатися всілякими дурущами, займешся порівняльним аналізом та попрацюєш головою. Тим більше, що текст рукописний і якщо маєш красивий почерк, то внесені тобою правки можуть його навіть прикрасити.

А Куць замислився і промовив чи то до Девіна, чи то сам до себе:

— То що ти там говорив про розуміння текстів? Кажеш, автор, коли створює текст, має на увазі одне, а читач може побачити зовсім інше? Здається, це відкриває для нас чудові можливості...

Безладдін, розкинувшись на подушках свого робочого кабінету та смакуючи з невеличкої піали лимонний фреш, уперше за довгий час відчував мир і спокій у своїй стомленій державними справами душі та легкість у затьмарених рутинною роботою думках. По його ліву руку, на низькому столику, з якого Повелителю було дуже зручно їсти лежачи, стояла цукерниця з арабськими солодощами, назви яких важко перекласти європейськими мовами, а також таріль з інжиром та персиками і високий, з механічною накривкою, орнаментований глечик, вщерть наповнений апельсиновим соком. По його праву руку лежало зручне віяло, яким Володар мав радість

обмахуватися самотійно, за відсутності сторонніх очей, яким він суворо наказав не турбувати його своєю проникливістю аж до самого ранку дня, наступного за поточним.

Трохи оддалік, під стіною, стояв ще один, такий самий столик, а на ньому — антикварного вигляду мідна лампа з ароматичним маслом, до якої господар кабінету від самого рання навіть не підходив, бо ж сьогодні йому праглося простого, такого знайомого кожній, не обтяженій необхідністю великих звершень, людині, найзвичайнісінького відпочинку у вигляді цілковитого та всеохоплюючого неробства.

«Як добре, коли у твоєму палаці є кому працювати, — думав собі Безладдін. — Бо інакше, ти просто вимушений все робити сам, або від усього відмовитись... Таж як відмовишся, так і позбудишся. А життя — процес безперервний: або постійно набуваєш, або постійно втрачаєш. Перестанеш здійснюватися вгору, підеш униз. Тож відмовившись від обов'язків, відмовишся і від посади чи статусу, а там і від багатства, а потім від свободи... Інша справа передати свою роботу іншому. І чому я раніше, замість займатися складанням усієї цієї неймовірної кількості звітів, не зайнявся пошуком кадрів, які б могли це робити за мене? Добре, коли обставини самі надають тобі вдале рішення чи хорошу можливість, а якби оце ні? Чи мав би я сьогодні змогу отак відпочивати? І головне — нікого поряд. Ніхто тобі не заважає. Ніхто тебе не відволікає. Ніщо...»

І тут ЩОСЬ сталося. Щось порушило спокій Володаря і він не одразу зрозумів що. Просто увага відволіклась від НІЧОГО і його очі прикипіли до старої мідної лампи.

У лампі зненацька забулькало, і з її вузького носика з'явився легкий димок. Потім димовий струмінь посилювався, став густішим, набрав темного, майже чорного кольору і, врешті, лампа гучно вибухнула стовпом вогню, який швидко набрав контури людиноподібної істоти, що впиралася головою в стелю.

— А-а, це ти, Дур-Дуре, повелителю печери на піщаному березі та прилеглих до неї пляжів, — промовив Безладдін, дещо розчарований тим, що його таки відволікли від давно омріяного в думках і снах відпочинку.

Дур-Дур, кілька разів кахикнув, зморщився і швидко перетворився на знайомого нам малого хлопця.

— Для мене міг би й не перетворюватись, — зауважив власник кабінету. — По-перше, я й так знаю твій справжній вигляд і він мене давно не лякає, а по-друге, набагато приємніше мати серед близьких друзів сильних особистостей, а не якихось шмаркачів.

— Краще скажи, який бовдур надумав залити у лампу олію, — промовив у відповідь джин і знову зайшовся кашлем.

— У мене з'явився помічник. Чи то пак помічниця. Просто скарб, а не жінка. Будь-яку доручену роботу виконає і перевиконає. А тут... ну, трішки перестаралась. Взагалі, як давній знайомий, міг би зайти і через портал.

Бейлербей вказав рукою на розкішно оздоблений архітектурними елементами вхід до кабінету, в якому, за місцевим звичаєм, міцні двері заміняла легка завіса.

— Відсутність дверей у цьому проході, що своїм розкішним оздобленням свідчить про твою велич і втішає зір кожного, кому випадає потрапити на територію усамітнення Великого Повелителя Алжиру, не означає відсутність очей, які стережуть весь палац... тому я волію з'являтися через службовий вхід. Та й тобі не варто виставляти напоказ свої дружні стосунки з вищими силами, — відізався на те іфрит. — Але то таке. Нумо краще поговоримо про твою нову помічницю.

— О! Моя нова помічниця — це життєдайне джерело мого вільного часу!

— Твоя нова помічниця — це шпигун.

— Шпи... Ти хотів сказати — шпигунка?

— Вибач, — розвів руками Дур-Дур, — але я сказав те, що мав сказати. Мало того, що ця жіночка — один з

кращих агентів Ватикану, але вона ще й чоловік. Справжнє ім'я Квадратто Катані. Італієць. Довго працював на Кримському півострові, зокрема у Перекопі та Бахчисараї, переважно на посадах секретарок з допуском до ділового листування і таємної документації. Відомий у Києві. Був помічений також у Стамбулі та дрібніших містах і фортецях Османської імперії. Справжній професіонал. Всюди має хороші характеристики і найкращі рекомендації. Слідів не залишає, тому викрити його як шпигуна практично неможливо.

— О Аллах! — розхвилювався бейлербей. — Що ж мені тепер робити? Хіба відправити його... її... з найкращими характеристиками до Стамбулу? Щоб від гріха подалі. А звіти? Це мені знову самому отим усім займатися? Та хай воно скажеться. Врешті, їх все-одно не читатимуть ні у Стамбулі, ні у Ватикані, ні ще деінде. Це ж потрібен додатковий штат людей. Хто на таке витрачатиметься? Тобто, від того, що він займається звітами, по суті, шкоди ніякої, а користь велика, бо я маю час на всілякі державні справи. І на власні... Навіщо ти взагалі мені це сказав?!

— Добре... — ображено стенив плечима джин. — Забудь.

Безладдін раптово замовк і розгублено подивився на джина.

— Щось не так? — стурбувався Дур-Дур. — Що з тобою?

— А хто я?

Повелитель розгублено кліпнув очима, потім уважно оглянув кімнату і знову подивився на джина:

— А ти хто?

— Ні-ні-ні, я не те мав на увазі! — зірвався на ноги іфрит. — Ще цієї мороки мені не вистачало. Я ж не казав забувати все! О, люди! Що ви за примітивні створіння? Тільки подумати, що ми маємо жити з вами поряд!

Йому довелося хвилин п'ять розводити руками та уважно вдивлятися Безладдінові в очі, але це не давало потрібного результату.

— От біда, — мовив сам до себе джин і спробував кілька разів пристукнути Повелителя кулаком по голові, а потім врізав по вуху.

— Знаєш, Дур-Дуре, сьогодні просто чудовий день, — одразу проясніло Безладдінові. — Я вперше за кілька років можу собі дозволити справжній відпочинок. Як з'явилася у мене помічниця — у справах лад, а на серці спокій. Вхідні папери сортуються, вивчаються та розкладаються, вихідні відправляються... От тільки вухо трохи болить... На погоду, чи що?

— До весілля заживе, — спробував заспокоїти Повелителя Алжиру Дур-Дур.

— Ти гадаєш, я маю з нею одружитися? — замислився Повелитель.

— Ні-ні! — жажнувся іфрит. — Ніколи не варто поєднувати роботу з сім'єю, а сім'ю з роботою, бо тоді точно ні відпочинку, ні спокою не матимеш. Краще перейдемо до другого питання.

— А яке було перше? — щиро зацікавився Повелитель.

Джин спересердя мало не збільшився в розмірах, але вчасно себе опанував, подумавши, що він хоч і джин, але таки ще неповнолітній, а з цими дорослими спілкуватися не так просто, бо вони, коли виходять з дитячого віку, то вочевидь втрачають здатність до правильного сприйняття світу. «Вчитися, вчитися і ще раз вчитися», — подумав він про себе, а вголос додав:

— Та ж ми говорили про те, що жінки можуть дуже допомагати в роботі, а за це нам би варто допомогти їм у побуті... Ну, щоб, скажімо, жінки-джини затишно почувалися у себе на морському дні.

— А що ми можемо для цього зробити?

— Якомога швидше прийняти посольство, яке прибуло для спільного вирішення проблеми засмічування морського дна.

— А воно засмічується? От шкода.

— Та ж затопленими кораблями, які пускають на дно твої корсари.

Повелитель на мить замислився.

— Та ж буває, і наші на дно пускають.

— Отож. Тому до тебе й прибуло міжнародне посольство. Разом про все й домовитесь. Просто я сам не знав, що все те придумали наші дівчата. Тобто наші... ті, що з води...

Безладдін хитро примружився до Дур-Дура:

— Бачу, маєш особистий інтерес?

— Та є трохи, — щиро зізнався іфрит.

— Красива?

Іфрит відповів виразом захвату і водночас повного блаженства на обличчі.

— Добре. З вами, джинами, краще дружити.

Безладдін знову дещо задумався.

— Але ж ми вже призначили зустріч. Лишилося, здається, вісім днів... Може почекаємо? Все-все! Я зрозумів! Чекати ніколи. Просто, це дипломатія... щоб прискорити зустріч, потрібні вагомі підстави.

— На тобі підстави.

У джина в руках з'явився фоліант, поцуплений Девіном у Пилипа.

— Це подарунок, який посольство привезло для тебе. Один мій колега потяг... Я хотів повернути, але потім вирішив, що тобі краще раніше з цим ознайомитись. Зверни увагу: тут не тільки патріотичні тексти автора про основи української державності, але й багато цікавого про те, як зорганізоване та як воює козацьке військо. Є інформація і про підготовку та забезпечення морських походів, тактику морського бою... А ти ж тепер адмірал турецького флоту як-не-як. Маєш володіти ситуацією не тільки в Середземному морі.

— Твоя правда, — згідливо кивнув Безладдін. — Та й книга варта уваги з усіх точок зору. Видання ошатне, навіть розкішне, цілком гідне почесного місця в моїй особистій книгозбірні. Посли, що приносять такі

подарунки, заслуговують на окрему увагу. А військові фахівці поміж них є?

— Троє досвідчених військових, один фаховий дипломат, один молодий шляхтич-освітянин, один відомий інженер, і двоє вправних майстрів-меблярів. А ще дві повноважні представниці жіночих організацій, — до речі, успішні пірати.

— О! То з ними справді цікаво буде поспілкуватись. Кажеш всі освічені та досвідчені? А як гадаєш, ми їх зможемо переконати залишитись і співпрацювати з нами?

— Ой не знаю, — глибоко зітхнув джин. — Боюся, цього разу у тебе може не вийти.

Вони ще трохи поговорили і джин зауважив, що йому час іти, бо має гостей.

— Маю за ними придивлятися. Щоб чого тут не нашкодили більше міри.

— Ну, тоді бувай, — Безладдін мимоволі вказав джинові на лампу.

— Ой ні, — зморщився Дур-Дур. — Не буду я в це знову пірнати. Краще вийду, як ти кажеш «через портал».

— Тоді чекай, випишу тобі перепустку.

Заглибившись у довгі коридори палацу, що вели до центрального виходу, — де, до речі стояли важкі, міцні, окуті залізом двері, через які варта справді пропускала тільки за перепустками, — іфрит вже за кілька кроків наскочив на нову помічницю повелителя.

— Привіт! — простягнув йому руку Катані. — Дякую, що дозволив мені не втратити роботу.

— А ти звідки знаєш? — розкрив рота від подиву Дур-Дур.

— Ти ж сам казав Безладдінові, що я — професіонал.

— Справді, — щиро потряс простягнуту йому руку іфрит. — Висловлюю свою глибоку повагу. Навіть не думав, що у таємних агентів такі здібності!

— Ще й не такі! — усміхнувся у відповідь італієць. — До речі, від тебе чути приємний аромат. А погодься, що я міг залити у лампу не ефірну олію, а щось інше...

— Погоджуюсь, — весело блиснув очима Дур-Дур. — Та ж і ми щось можемо. Тому, якщо хочеш тут надовго затриматись, будь обережніший. Лютий джин — страшний джин.

Звісно, це може видатися дивним, але кожен з них раптово відчув, що в цьому житті у нього на одного друга з'явилося більше.

Розділ дев'ятнадцятий

Дипломатія чиста, нечиста і народна

У той день, коли чортенята безтямно ганяли вузькими проходами та крутими сходами заплутаної мережі алжирських вулиць, намагаючись знайти Марка, Харка, Катрусю та Кшичинського, решта прибульців проводили час значно продуктивніше. Зокрема, наша четвірка з великим інтересом оглянула внутрішній вигляд фортечних укріплень і вийшла за місто, щоб оцінити міць цієї потужної цитаделі ззовні. Проходячи уздовж стін, а подекуди й пробираючись поміж камінюччям та видираючись на скелясті виступи, дійшли вони до дальшої від морського узбережжя та рівнішої території, де були встановлені споруди для опріснення морської води. Звідси, через глиняні труби, вода подавалась до міста, наповнюючи в тім числі й міські водосховища, на випадок якої облоги чи іншої напасті, а в бік розкинутих за містом полів розходились канали зрошувальної системи, що видимо була в процесі розбудови, бо очі наших друзів побачили немало людей з мотиками, які ті канали продовжували, розширювали чи поглиблювали. Побачили вони й кілька десятків людей без мотик за довгими дерев'яними столами. Ці сиділи на лавах парами, один навпроти одного, і жваво пересували по розкладних дерев'яних дощечках якісь кружальця.

— Схоже на якесь велике державне будівництво — мугикнув, озираючи працюючий і непрацюючий люд Кшичинський.

— Так, схоже на те, — підтакнув йому Харко.

— Давайте розпитаємо тих, що отам сидять, — запропонував Марко. — Не інакше, як це їхні бригадири.

— А що перед ними на столах розкладено? — зацікавилася Катруся. — Якісь новітні обчислювальні пристрої?

Коли вони підійшли ближче, за столами їх помітили і хтось раптом вигукнув українською:

— О! Дивіться, хлопці! — Знову наші!

Решта одразу відволіклася від своїх дощечок і з увагою позвертали голови вбік нашої компанії.

— Новенькі?

— Мабуть поповнення!

— О! Час новин! Зараз дізнаємось, що у нас в Україні робиться.

Марко та Харко у своїх мандрах стільки набачилися, що вже стомилися дивуватися. Кшичинський так само досі не на печі сидів. Зате Катруся, яка на відміну від своїх більш досвідчених супутників, переживала ще тільки першу свою велику пригоду, беззастережно дала волю емоціям.

— Хлопці, це ж наші! Що вони тут роблять?! Я думала це якесь тутешнє керівництво. Погляньте лишень як вони вдягнуті. Та це скоріше пани, ніж невільники!

— Нашого цвіту по всьому світу, — про всяк випадок мудро зауважив Харко, теж не дуже втямивши чим оце тут українці займаються.

Виявилося, що українці грали в цікаву, поширену на африканському континенті гру — нарди. А те, що подумала про них Катруся, виявилося правдою. Це були переважно ремісники, які чи то потрапили в неволю, а потім, з огляду на свій фах, були залучені до громадських робіт, чи й такі, що вже прибилися сюди самостійно. В Алжирі вони цінувалися, як добрі майстри, і тут мали наглядати за будівництвом та робочими процесами, щоб вчасно підказати, що треба, чи вчасно полагодити усе, що б собі надумало вийти з ладу.

— Це — пристосування для опріснення води, — пояснювали вони послам. — Ось тут готуються овочеві, фруктові та ягідні соки. Там ви бачите, як місцеве населення перекопує поля та будує сучасні зрошувальні системи...

— А як умови праці? — запитував Кшичинський. — Не надто важкі?

— Для них трохи важчі, — махнув один з майстрів убік людей, що працювали в полях. Але ж це не така кваліфікована робота. Звісно, вони вже готують своїх нам на заміну, але... На наш вік тут роботи усім вистачить, то ми й не дуже тим переймаємось. Навпаки, з радістю допомагаємо молодь вчити. Хоч якесь розумне заняття.

— Хлопці, то ви тут взагалі нічого не робите? — спробував здогадатися Марко.

— Чому ж, — почухалися майстри. — Ми забезпечуємо країні впевненість у завтрашньому дні. От уявіть собі, що ми їм пояснили, як його щось поставити, а воно впало. Не будемо ж ми зітхати та говорити їм «Ми так і знали, що впаде», бо нас тоді запитають: «А чого ж ви так ставили?» Треба братися до діла і все виправляти. Якщо добре підкажемо на початку, менше роботи потім. Ну і ще, бажано щодня оглядати всі ці труби та механізми перед початком роботи, бо можливо щось ось-ось зламається. Якщо приходиш сюди не заспаний і вмієш уважно дивитися, то оце тільки тим тобі протягом дня і займатися, що в нарди грати. Зате і місто, і країна знають, що без води, соків та зрошених полів вони не залишаться.

— І добре вам за це платять? — поцікавився Харко.

— Та... гріх жалітися. Ми тут на повному забезпеченні: проживання, харчування, одяг... ось і нарди... А ще ж і грошенята підплачують. Аби тільки не повтікали.

— До речі, — уголом пригадав собі Марко, — у нас ходять чутки, що з Алжиру ніхто не повертається...

— Так ото ж! — відповіли йому. — Хто це буде добровільно полишати країну, де фахівцям така підтримка? Інша справа, якщо ти не виправдав сподівань і виявився поганим майстром чи там військовим спеціалістом. Тоді тебе за міжнародним договором відправляють до Єгипту на реконструкцію пірамід. А якщо ти такий нездара, що й там хисту не виявиш, то вони ще й гроші на дорогу дадуть і транспорт оплатять — можеш повертатися куди завгодно. Тільки виходить, що вже не з Алжиру.

— То виходить, що ви можете податися звідси у будь-яку мить?

— Ну... це не зовсім так. Чи то пак зовсім не так. Безладдін людина з великими планами, але у нього в державі трішки безлад, бо не вистачає кадрів. Тому він усіх тямущих намагається затримати тут правдами і неправдами. Ставлення — як у доброго господаря до корів: і хлів теплий, і випас щедрий, і вчасно подоїти не забуде.

— І що, навіть ніхто не пробував звідси втекти? — щиро поцікавилася Катруся.

— Чому ж. Знайшовся один. «Не можу, — каже, — більше у розкошах таких перебувати! Хочу простого життя!» Та й кинувся зі скелі в море, щоб, значить, уплав додому дістатися.

— І що?.. — широко розкрила очі Катруся. — Потонув?

— Де там. Його швидко з води витягли, а потім довго — цілих два тижні — лекції читали про небезпечні ситуації на воді. Щоб більше не думав так ризикувати розкішним життям. Тепер пішов на підвищення — у палаці працює, і каже, що життям цілком задоволений.

— А що, у палаці краще? — поцікавився Харко.

— Там роботи більше. І постійно на очах у начальства. Нудитися ніколи, як нам оце тут...

— А як це вони його так швидко вирятували? У них що, може й рятувальна служба працює? — запитав Кшичинський, суто з професійного інтересу, бо у ті часи всякий військовий, на випадок підписання

надмірної кількості мирних договорів, мав бути готовий і до державної та муніципальної служби.

— Та тут така справа... У цьому ж морі джини живуть. І дуже не люблять, щоб у їхнє середовище потрапляло щось зайве. Будь-які сторонні тіла чи предмети одразу намагаються на берег викинути. А там вже кому як пощастило...

Ага. Друзі презирнулися між собою і одразу зрозуміли, що їхні думки збігаються. Прогулянка була далеко не марною, бо тепер для них одразу все прояснилось. І їхнє становище, і перспективи майбутніх переговорів.

Увечері товариство зібралося на віллі, і всі обмінялися зібраними відомостями. Жінки жваво обговорювали тутешні умови праці для кваліфікованих фахівців та становище жінок, яким шлях до багатьох високооплачуваних професій був категорично закритий; Василь, як наймолодший учасник посольства найбільше розповідав про побачене і прочитане, особливо про надзвичайні трактати арабських учених з питань забезпечення фундаментальних наук та організації освітніх процесів; Темплан, вислухавши коротку розповідь козаків з розлогими уточненнями Кшичинського, щиро зацікавився можливістю не покидати Алжир на вигідних умовах, а Пилип більше мовчав і з задоволеним виглядом озирає співрозмовників. Загалом вони прийшли до думки, що вже готові, і переговори можна починати хоч завтра. В тому, що вони пройдуть успішно, ніхто не сумнівався. Сумнів лишався тільки в частині швидкого повернення додому.

Спали в цю ніч теж спокійно і нічого в цьому дивного не було, бо ж не тільки Куць і Пуць образилися за те, що їм тут не дають повноцінно шкодити. Вже через день нечисте товариство зібралося біля печери Дур-Дура і почало прощатися.

— Готуйтеся! — гукнув Куць до Кота і Кошмарика. — Будемо переноситись. Тільки цього разу без дурущів!

— А мене візьмете? — скромно запитав тихий як ніколи перед цим Девін, що стояв поряд і тримав під пахвою подаровану йому Дур-Дуром книжку.

— А тобі цього разу куди? — поцікавився Пуць. — Франція влаштує?

— Намандрувався вже. Я — перс. Я додому хочу.

— Шлях неблизький, — замислився Куць. — Але якщо дорогою не будеш шкодити, з пересадками можемо тебе відносно швидко туди доправити. Чого тільки для друзів не зробиш.

— Ага, — промуркотів Мандраж, і у всіх одночасно скрутило живіт.

— Ну ти свиня! — гукнув йому Куць, падаючи від болю на пісок разом з іншими.

— Ні, я все-таки кіт, — нявкнув на те Мандраж. — Не ображайтеся. Це так — для сміху й на добру пам'ять.

— Як дам зараз, — мовив Дур-Дур, — то тобі всю пам'ять одразу одіб'є. Хоча... Ні, краще не треба.

Вочевидь, джин вчасно згадав пригоду з бейлербеєм.

Коли біль в животі у всіх пройшов, Пуць промовив:

— А взагалі, цікаво було познайомитись. Може нам буде варто в майбутньому зустрічатися час від часу?

— Який класний кошмар! — гукнув Кошмарик. — Давайте! Скажімо, раз на три місяці.

— Ні, — заперечив йому Дур-Дур. — Занадто часто буде. Всі не позбираються. А раз на рік буде добре. Прибувайте, зустріну, як рідних.

— Ні, у тебе не так цікаво, — заперечив Куць. — Тут у вас не розвернешся.

— Можна у нас, — запропонував Девін. — Ми, диви, маємо окремі від людей міста і навіть держави. Гуляй як хочеш!

— А можна й у різних країнах по черзі, — докинув Кошмарик. — Щоб нікого не ображати.

— Готовий підтримати цю справу фінансово, — муркнув Мандраж.

— Це добре, — зауважив Кошмарик, — бо від тебе краще отримувати гроші, ніж неприємності.

— Отже, створимо такий собі переїзний міжнародний табір для нечистої малечі, — проголосив Куць.

— І будемо гратися в брудні ігри! — радісно вигукнув Пуць.

— Мовчи! — злегка ляснув братика по потилиці старший чортик, — ти ще в цьому нічого не розумієш.

Не дивлячись на загальну радість, прощалися вони зі сльозами на очах...

В той таки день очищення алжирського берега від нечистих сил, на віллу до посольства завітали Грізнобородий з Катаною і повідомили, що ситуація змінилася.

— Великий Безладдін, Повелитель Алжиру і бей над беями, висловлює посольству свою вдячність за розкішний та змістовний подарунок, а також своє бажання бачити поважних гостей у себе в палаці вже сьогодні пообіді — оголосив Грізнобородий.

Тільки тепер Пилип побачив, що його сумка, в якій мав зберігатися подарунок для Безладдіна порожня, і на мить жажнувся. Але ж тільки на мить, бо як людина досвідчена, вмів бачити кінцевий результат і не відволікатися на сторонні речі.

— От, як завжди! Одного дня не вистачило! — розпачливо вигукнув Василь. — Я тут у книгозбірні такі джерела накопав!

— Мовчи, друже, бо, через твою начитаність, маєш шанс лишитися тут на вічно, — шепнув йому на вухо, уважний до проблем молоді, Харко.

Звісно, як завжди буває, всі щось не встигли, але швидко дійшли спільного висновку, що «краще швидше, ніж ніколи», і почали готуватися до зустрічі на високому рівні.

Зустріч була цікавою для всіх її учасників. І не тільки тому, що гостям сподобалась архітектура палацу, а

господарю широкі знання та ерудованість гостей. Першим питанням порядку денного винесли проблему затоплених човнів, оскільки тут не мало бути великих суперечностей. Єдине, що турбувало Повелителя Алжиру, це імовірність перенесення екологічної проблеми з морського дна на берег.

— Розумієте, зусилля, затрачені на буксування пошкоджених кораблів до берега не будуть виправдані, з тієї точки зору, що припинивши засмічувати море, ми будемо засмічувати сушу. З економічної точки зору, ми витратимо час і не вийдемо на річний план морських грабунків по макропоказниках. Ну... по загальній вартості щорічно награбованого добра, якщо комусь незрозуміло... А потім, настає питання міжнародного права і можливостей... Поки ми буксуємо розбитий корабель до берега, ми можемо стати легкою здобиччю для якогось ворожого, ще не розбитого корабля...

— У міжнародному договорі має бути прописано, що нападати на кораблі, які буксують інші кораблі, заборонено... — фахово зауважив Пилип.

— То ж то й воно, — відповідав на те Безладдін, — що поки ми будемо узгоджувати всі пункти такої угоди, карта Середземномор'я може змінитися. З'являться нові острови. Уявляєте? Цілі острови загиблих кораблів.

— Так, це небезпечно, — погоджувався Пилип, — бо одразу виникне питання приналежності нових територій до тих чи інших держав. Виникнуть нові конфлікти...

— А коли ми ту угоду нарешті узгодимо, чи буде певність, що вона виконуватиметься всіма сторонами? — вів далі Повелитель.

— Гарантії дати важко, — погоджувався Пилип. — І так само важко гарантувати, що всі її підпишуть. Аж надто багато в цій акваторії зацікавлених, чи скоріше задіяних, сторін...

— Ми з партнером можемо запропонувати рішення, — скромно обізвався Ледаччіо. — Адже не даремно ми

потрапили у склад цього посольства. Повірте, ми дорогою часу не гаяли.

Ледаччіо потвердив його слова лінкувато схиливши голову. Мовляв: «вірте, шановні, мій партнер діло говорить».

— Що ж ви пропонуєте? — одночасно звернули очі на ломбардійця всі переговорники.

— Ми беремося за утилізацію розбитих кораблів. Будемо їх викупати і сортувати. Які можна полагодити — перепродамо після ремонту, а які ремонту не підлягають — будемо розбирати і перетворювати на сировину для виробництва меблів та транспорту. Протоколи про наміри з майбутніми партнерами вже підписані. Вже сьогодні можемо створювати приймально-сортувальні пункти у Марселі, Генуї та Неаполі. Можливе й будівництво великих корабельних доків на Сардинії, але це вже наступного року.

— А яка прибутковість? У вас є фінансові розрахунки? — зацікавився Безладдін.

— Звісно. Ми прийшли не з порожніми руками.

Старанчіані простягнув бейлербеєві кілька сувоїв.

— Цікаво-цікаво, — заглибився у папери бейлербей. — Знате, я готовий інвестувати в цей проект. І це набагато краще, ніж домовлятися з сусідами невідомо про що.

— Марокко теж візьме участь, — зголосилася Панівільна. — Задля цього ми готові навіть поділити з вами морський простір. Щоб не заважати один одному збільшувати наші спільні прибутки.

Потім стояло питання культурного обміну та наукового прогресу. Василь побіжно згадав про прилади для орієнтування у просторі, і Безладдін запевнив його, що магнітна стрілка — такий самий обов'язковий елемент спорядження кожного корсарського капітана, як і абордажна шабля чи пістоль крупного калібру.

Коли перейшли до питань технічного співробітництва, стало ще цікавіше, і Марко з Харком,

згадавши попередження земляків, швидко помітили, що Безладдін вже осідлав свого улюбленого скакуна, хитро намагаючись схилити учасників посольства до постійної роботи в Алжирі. Так чи сяк, а щоб не псувати щойно налагоджених дипломатичних стосунків, на якісь поступки довелося піти. Частина посольства згодилась попрацювати два тижні, кожен у своїй галузі. Так Пилип, брався прочитати курс лекцій у навчальних закладах, Василь — створити кілька молодіжних програм для виховання патріотизму та розвитку екологічної грамотності, Панівільна, як представник країни-партнера, сама запропонувала провести аудит місцевих центрів з наукових та магічних пошуків, а окремо ще й короткий курс підвищення кваліфікації для морських офіцерів, до якого мала бути залучена і Катруся, а Марко, Харко та Кшичинський бралися організувати військові навчання сухопутних загонів та загонів берегової охорони з артилерійськими стрільбами.

Щодо Старанчіані та Ледаччіо, то вони вже за два дні отримали грамоти про право постійно проживання та вільного пересування на території Алжиру і за його межами та сплачувати обов'язковий річний податок у державну скарбницю. Адже вони тепер були партнерами самого Повелителя.

Не слід дивуватися, що і Темплан швидко прийняв пропозицію щодо співпраці та підписав довгостроковий контракт на роботи з оновлення, модернізації та розбудови фортифікаційних укріплень на всій території держави.

А найбільше писанини випало на долю Катані.

Розділ двадцятий *«Привіт Пасічнику!»*

Через два тижні Повелитель Алжиру запросив посольство на урочистий прийом з нагоди завершення його дипломатичної місії. Прийшли всі, окрім двох

італійців, які вже відбули до Неаполя та Генуї реалізовувати досягнуті домовленості.

Після обміну короткими урочистими промовами — від посольства виступав, звісно, Пилип — бейлербей усім вручив коштовні подарунки: Пилип отримав прекрасне україномовне видання «Історії Магрибу»; Василь — оздоблену коштовним камінням зорову трубу та виготовлену з високим художнім смаком магнітну стрілку; Марко — прекрасної роботи комплект із шаблі та двох кинжалів в одних універсальних піхвах роботи туарегських майстрів; Кшичинський — розкішний панцир та прикрашений плюмажем шолом, виконані в одному стилі; Харко — чудово орнаментований бойовий молот, через край руків'я якого проходила міцненька петелька з плетеної шкіряної мотузяки, щоб зручно було носити на руці; Катруся та Панівільна по витонченому ювелірному гарнітуру з намиста, сережок, широких металевих браслетів-наручів на обидві руки, легкої шаблі, важкого келепа та двох маленьких пістолів; а Темплан — найкращої роботи креслярський набір у дорогому шкіряному футлярі.

Потім, за приємними для всіх розмовами, пили каву.

— Мене справді тішить, — говорив Безладдін, — що до складу посольства відібрали фахівців високого рівня — ви це беззаперечно довели за короткий час перебування на нашій землі — і я сприймаю це як повагу до моєї країни і до мене особисто. Радий також, що ми успішно завершили переговори, і настільки успішно, що я маю надію на видиме збільшення щорічних надходжень до нашої скарбниці. Але ж прикро, що коли завершуються справи, такі потрібні один одному люди розлучаються. Я розумію, що Панівільна відбуває вже завтра вранці, бо за нею прислав корабель її чоловік, та ж ми з ними сусіди і, час від часу, співпрацюємо, а тепер маємо справу, яка об'єднає нас на постійній основі. Приємно, що відомий світові інженер, а саме, присутній тут Темплан, побачив можливості розкрити свій талант у співпраці з нашими

військовими інженерами... Та ж поки в порту з'являться кораблі, які зможуть доправити решту до європейського континенту, чи ж не варто подумати над тим чи не знайдуться для вас в Алжирі справи цікавіші та вигідніші, ніж де-інде. Ви не думайте, що у нас на високих посадах самі алжирці. Дві третини моїх капітанів та вищих офіцерів народжені в землях Франції, Італії та Іспанії. А Грізнобородий взагалі за походженням німець.

Катруся вже хотіла висловитися в тому сенсі, що там рай, де рідний край, і справжні герої батьківщину не продають, але навчений Крутивітром та власним досвідом Марко вчасно обняв дружину за плечі:

— Ми з дружиною думаємо над цим з вечора й до рання, але мусимо відзвітувати вищому керівництву. Обов'язок, самі розумієте.

— Та ж ми не проти, повернутися сюди при потребі, — ввічливо додав і Кшичинський.

— Гадаю, ми в Україні маємо подумати про створення в Алжирі постійного посольства чи хоча б консульства, — цілком серйозно зауважив Пилип.

— Ви були б чудовим послом, — вставив і своє слово Харко. — А якби, наприклад, Марко та Катруся погодилися бути у вас секретарями, я б сюди охоче приїхав третім секретарем.

— Ну ви подумайте-подумайте, — ховаючи очі, промурмотів Повелитель і звів розмову на цікаву Василеві та страшну для Темплана тему розробки на магічній основі нових приладів, які б з високою точністю допомагали орієнтуватися в морі, пустелі, чи хай би навіть і серед лісу, за поганих погодних умов.

Наступного дня, під час чергового щоденного візиту Грізнобородого та Катани-Катані до посольства, італієць непомітно відвів Марка убік і пошепки повідомив:

— Готуйтеся відбутися з Алжиру. Сам розумієш — неофіційно.

— А Безладдін? — засумнівався Марко.

— Ти віриш, що він вас відпустить? Даремно. Скоріше він зробить вас своїми візирями. Ти в курсі, що всім кораблям наказано не заходити в порт до окремого розпорядження? У всякому разі — тепер в курсі. Він досі мріє вас переконати. Просто фанатично цінує хороші кадри. Це у нього наче хвороба.

— А що ж робити?

— Зникнути з очей та й по всьому.

— Що ж ти пропонуєш?

— Що-що... — стенув плечима Квадратто. — Діяти за планом.

— А є план?

— Ти що, Крутивітра не поважаєш? Чи, може, Кошового? Ваш підводний човен вже біля берегів Алжиру. Сьогодні увечері, рівно о шостій, чекатиме вас на тому самому місці, де ви так ефектно висаджувались.

— А ти звідки знаєш?

— Я тобі хто, по-твоєму?

— Розвідник.

— Отож. А як я вже що розвідав — це моя справа. Можна сказати — мій хліб. Не можу ж я ним з усіма ділитися.

— Згоден. Але ж... у нас не було на озброєнні підводних човнів. Та й чи взагалі вони у когось були? Я не впевнений...

— Прізвище Бочарик тобі відоме?

— О, ну коли у справі Бочарик, то на озброєнні може з'явитися все, що робиться з дерева, — мало не розсміявся Марко, але стримався, щоб не порушувати конспірації.

— Тож попередь своїх, і сьогодні ж забирайтеся звідси. Безладдіна я беру на себе. До речі... твоя дружина — не жінка, а справжня бойова машина.

— Не може бути. Вона звичайно і вміла, і спритна... але, щоб настільки...

— А ти її після одруження куди відправив?

— Та до Пасічника...

— А хто такий Пасічник?

— Та за зимівником приглядає. З пасікою. Січ медом забезпечує.

— Думаю у тебе неточна інформація. У вас на тій пасіці мабуть цілий навчальний центр створили. Одним словом, що тобі казати, поживеш із нею довше, сам побачиш. Але я тебе попередив.

— Ми ще побачимось? — з сумом поглянув в очі італійцю Марко.

— Можливо, тільки не зараз, — суворо відказав той. — Ми не можемо ставити під загрозу фінальну частину операції. Ви маєте безпечно відбути додому. А там... пояс тобі треба трохи довший підібрати... І Харкові...

— Тоді бувай, друже. Дякую тобі за все. І за Катрусю окремо.

— Бувай. Успіхів вам у дорозі. І... привіт Пасічнику!

Квадратто швидко і непомітно покинув віллу, забравши з собою і Грізнобородого, а Марко дивився йому вслід у думав: «От цікава людина. Ти подивися, навіть за наш одяг переймається. Пояс мій йому закороткий...»

Після п'ятої вечора посольство у складі Пилипа, Василя, Марка з Катрусєю, Харка та Кшичинського прихопивши з собою харчі, наче для спокійної вечері на морському березі, а разом з тим всю амуніцію та подарунки бейлербея, вирушило на прогулянку. Коли виходили за ворота, пильний Марко помітив певне пожвавлення серед варти.

— Щось мені не подобаються їхні погляди, — мовив він до супутників.

— Головне тепер — ні на що не звертати уваги, — порадив Кшичинський. — У всякому разі поки не зустрінемо видиму перешкоду.

— Так, — підтримав його Пилип, — ризик упійматися є завжди, але не треба нарочито прикликати невдачі. Тут як пощастить.

— Не пощастить, то будемо битися, — стиснув кулаки Харко.

— Та то ж то й воно, що битися не можна, — нагадав Пилип. — Ми ще досі мирне посольство. Мирно прибули, мирно маємо й відбутися. Бо тоді — все на смарку.

— А давайте поспіваємо, — запропонувала Катруся. — Хоча б неголосно. Я так давно не співала наших пісень!

— Повій, вітре, на Україну... — одразу затяг Харко і всі дружно підхопили пісню, співаючи її впівголоса. Адже вона була не для сторонніх вух, а кожному з них для душі, на спогад про рідний край. Навіть Кшичинському.

Потім сиділи на березі, згадували інші пісні і роздивлялися обрії, аж поки, рівно о шостій, над поверхнею води піднялася частина підводного човна, що загальними обрисами своїми нагадував скоріше довжелезну бочку. Зверху відкинулась ляда і друзі побачили усміхнене обличчя Вовцюгана, що жваво махав їм рукою, запрошуючи на борт. Вовцюган швидко вистрибнув у воду, а за ним з'явилися і брати Волики. Води їм було по пояс.

— Ну що ж, друзі, доведеться трішки замочити ноги, — задоволено промовив Пилип.

— Та й не тільки! — усміхнувся на те Кшичинський.

А Марко, звісно, взяв свою Катруся на руки.

— Нарешті я відчуваю, що у мене з'явився чоловік, — міцно обняла його за шию Катруся.

— А у мене тепер буде сестричка, — сміявся Харко, забрідаючи у воду останнім і озираючись для певності, чи нічого їм не загрожує.

Направду, Марко вірно помітив небезпеку на виході з міста. За наказом бейлербея посольство було під наглядом, і коли наші друзі вийшли за міську браму, варта одразу послала гінця за спеціальним загоном охорони, що мав запобігти втечі шанованих гостей за межі країни. Однак, коли цей загін дістався тієї ж таки

брами, його перепинила Катана — вже відома у місті перша помічниця бея над беями.

— Куди так жваво прямуємо? — суворо запитала помічниця у командира загону.

— Таж... Посольство... Самі знате... Ще втечуть, чого доброго...

— Звісно, знаю. Тільки що ви будете робити, якщо вони дійсно тікатимуть?

— Таж... доведеться арештувати...

— То ви збираєтесь арештовувати міжнародне посольство? А я вам ордер виписувала? Чи ви отак всі дружно, верхи, хочете в'їхати до в'язниці?

— Таж ми... Не гнівайтесь заради Аллаха... Ми не навмисне...

— Не думаєте, про імідж держави, хоч про себе подумайте! Марш до палацу, я зараз прийду і все оформимо як слід. А там, хоч арештовуйте, хоч в тюрму саджайте, зате самі сьогодні будете вечеряти зі своїми родинами...

— Ой, ми вам такі вдячні.

— Бігом, бо час не чекає!

Загін миттю помчав до палацу. За півгодини туди дійшов і Квадратто. Він ще довгенько шукав перо та підбирав підходящий для ордеру клаптик паперу... Одним словом, поки загін добувся на берег, за нашим посольством і слід прохолов. Навіть круги на воді після занурення човна розійшлися.

— Добре, що вони не встигли, — подумав собі Дур-Дур, який усе, що відбувалося на березі, потай спостерігав зі своєї печери. — У нас і так забагато іноземців, а з ними одна морока. Навіть джинів не поважають. Єдина тут серед них нормальна людина — це ворожий шпигун. Та ж якщо придивитися, то сам він нам і не ворог. Навіть навпаки... Але стій! Я от тепер собі думаю, як цей чудернацький човен міг пройти наш захист? Дивина та й годі... Гаразд, подумаємо над цим вранці. Коли з води Аль-Мудра вийде.

Тим часом підводний корабель запорожців швидко віддалявся від африканських берегів. Його екіпаж складався з чотирьох чоловік, бо окрім досвідчених моряків Вовцюгана та Воликів тут був і сам головний конструктор — Тарас Бочарик.

— Як ти примудрився, Тарасе, таку диво-штуку створити? — питав його Харко.

— Де там, — махав рукою на його слова Бочарик. — Моя справа була створити надійний та міцний корпус, що не мав би перекидатися у воді догори дригом. А все інше — то Крутивітер. Човен, до речі, й називається «Характерник», бо оснащений системою нейтралізації магічних сфер «Крутивітер-5» та автоматичними системами навігації і виявлення та розпізнавання об'єктів як під водою, так і на поверхні, а також сприймає голосові команди. Все це входить в єдиний комплекс керування «Крутивітер-Про».

— Гаразд. Я, звісно, не все второпав, але дякую за пояснення, — почухав потилицю Харко.

— А я так зрозумів, що Бочарик, якщо ми вдало добудемось у цій бочці до українських берегів, буде першою людиною і на Січі, і в Києві, — пожартував Марко.

— Не знаю, як Бочарик, — відгукнувся на те Тарас, — а Марко з Харком вже точно мають собі довші пояси придбати.

— Отепер вже я не второпав, — почухав потилицю Марко. — Вдруге за сьогодні чую про довший пояс. На кий він мені? Та й Харкові?

— Розумні-розумні, а дурні, — вишкірилися на те Волики: — Вас на Січі вже полковницькі перначі чекають. Тому й пояси довші треба, щоб окрім пістолів та ще всього, що ви туди вічно пхаєте, ще й перначу місце знайшлося.

— Перначі? Полковницькі? Нам? — аж роззявив рота Харко.

— Перед нашим відплиттям, якраз раду збирали, — приєднався до розмови Вовцюган, — там на вас стільки

рекомендацій Крутивітер зачитував! І з Києва, і з Варшави, і з Ватикану. Навіть з Бахчисараю та зі Стамбулу. Кошовий каже, що оскільки ви тепер чи не у всьому світі відомі, то маєте гідно і січове товариство представляти. І в належному статусі. Хоча вас хлопці і без цього б підтримали. Одноголосно.

— Та ж ми не маємо досвіду, щоб полками командувати, — засумнівався Марко.

— А полків вам ніхто і не дасть, — усміхнувся на те Кшичинський. — У вас інший досвід. Навіть цінніший. Я б вам скоріше доручив створити невеликий загін для спецоперацій. Ви ж це любите.

— Здається у січових дідів на них досить широкі плани, — зауважив Пилип. — Від виконання особливих доручень та закордонних місій, до тренування особливо здібної молоді.

— Ви що, про все це знали? — накупився до Кшичинського та Пилипа Харко. — І нам ні слова?

— А навіщо слова, коли є листи? — дружньо вдарив Харка по плечу Кшичинський. — Це певніше. Нашу на вас рекомендацію я особисто складав і особисто у короля підписував.

— А я у воєводи, ще перед нашим від'їздом з Києва, — додав Пилип.

— А я трішки пізніше у війта, — докинув Бочарик.

— То ви всі змовилися, чи що? — аж почервонів від такої поваги до них з побратимом Марко.

— Дипломатичною мовою, — звів догори вказівного пальця Пилип, — це називається досягли згоди заради спільних інтересів.

— Ну, зі Стамбулом та Бахчисараєм виходить більш-менш зрозуміло, — озвався нарешті й Василь, — але ви не розповідали, що бували у Ватикані.

Тут Марко та Харко почервоніли обоє, а потім Марко пояснив:

— Щоб мати друзів у Ватикані, не конче потрібно їздити у Ватикан. Нам достатньо було побувати у тій фортеці, про яку ти читав у підручниках...

— Ти про Перекопську фортецю, яку ви вчотирьох зруйнували?

— Та тихше ти!

Марко з острахом озирнувся на свою Катрусю, але замість осуду побачив у її очах щирий захват, і йому на душі полегшало.

— Марку! Ви вчотирьох зруйнували цілу фортецю?! — захоплено вигукнула Катруся. — Отже я справжня дружина справжнього полковника!

І вона кинулась йому на шию.

Марко хотів був виявити скромність і пояснити, що фортецю не зовсім правильно було б називати цілою, бо на той момент вона конче потребувала капітального ремонту... Але вирішив, що цілуватися з коханою дружиною набагато приємніше. Хай і на очах у друзів. Адже ж куди тут від них сховаєшся на підводному човні.

— До речі, Катрусю, — трохи згодом мовив до дівчини Кшичинський, — у нас кажуть, що справжня дружина полковника та, яка виходила за простого вояка. То ти вже щонайсравжнісінька.

— Що ж, — відповіла на те Катруся, — мій чоловік теж може пишатися тим, що він найсравжнісінький чоловік морського капітана. Бо ж він теж одружувався з простою дівчиною.

Марко зауважив Катрусині слова і йому одразу згадалося, що говорив з цього приводу Квадратто. «Цікаво, — думав собі Марко. — Невже Катруся справді в бою така вправна? Було б непогано. Тоді ми можемо ніколи-ніколи не розлучатися і разом, утрьох, їздити на небезпечні завдання... Але ж непогано було б перевірити».

— Пилипе, — звернувся він нарешті до старого дипломата, про всяк випадок так, щоб інші не чули, — а наша ж дипломатична місія вже завершена?

— Та ж завершена. От тільки звіти лишилося здати, як на Січ прибудемо.

— А потім, бачиться мені, нам з Харком знову можуть якесь посольство доручити?

— Все може бути.

— То може, поки між одним посольством та наступним, ми б трохи розважилися? Бо так і воювати забудемо, а потім раптом яка потреба...

— Марку, що ти від мене хочеш?

— Та ж може, яких корсарів на морі посмикати... Суто для порядку. Щоб зменшити кількість пограбувань мирного транспорту.

— Марку, робіть, що хочете, у мене й так роботи багато. Ще стільки писанини! Чи ти хочеш, щоб я з Січі взагалі не виїхав? А мене, між іншим, теж дружина чекає. І ти з нею добре знайомий!

Гаразд. Марко дав спокій Пилипові і почав штурхати хлопців.

— Чуєте, товариство? Кажуть на кораблі не можна отак не рухаючись сидіти, бо потім і по сухому не ходитимеш. Тут час від часу потрібні якісь активні дії, і бажано на свіжому повітрі.

— То може корсарів нагорі посмикати? — запропонувала Катруся. — Не танцями ж у цій бочці займатися.

Катрусині слова сподобалися не тільки Маркові.

— Ану ж, Бочарику, перевіримо, — мовив Вовцюган, — на що здатна твоя бочка та хитрі Крутивітрові вигадки.

Він став посередині їхнього човна і гукнув:

— Шукаємо і знаходимо в морі найближчий корсарський корабель по курсу! Виходимо з води на відстані абордажного бою! Почати пошук!

Дивним чином човен одразу почав підніматися вгору, а коли вийшов з води, двостулчасті дерев'яні ляди у верхній його частині повідкривалися і система керування викинула на борт корсарського корабля, на якому навіть не підозрювали про небезпеку, мотузні драбини з абордажними гаками.

— Вперед! — перша вихопилася на драбину Катруся, бо чоловіки трохи отетеріли від такої швидкої та точної роботи Крутивітрових систем.

Бій тривав не більше десяти хвилин. Після того як команда була знешкоджена, тобто вже лежала зв'язаною на палубі, з капітана взяли розписку в тому, що йому відомо про те, що тепер корабель є власністю «Міжнародного торгового дому Андреа, Нікколо та компанії неназваних осіб», і він зобов'язується самостійно доправити корабель до порту Неаполя, де мусить знайти вищезначених Андреа Старанчіані або Нікколо Ледаччіо й отримати від них половину вартості корабля з усім наявним майном на власні потреби та дорогу додому для себе і команди. Після того нападники зникли настільки швидко, що капітан і не второпав, звідки вони з'явилися і куди поділись.

Поки увійшли в Чорне море таких операцій повернули ще з п'ять. І після кожної з них Марко все ніжніше пригортав до грудей свою кохану дружину. Він дуже пишався своєю Катрусею і думав тільки про те, що коли Пасічник зміг її так натренувати, то чому ж він не хотів передати свої знання їм з Харком. Ні, ну вони й самі завжди були хлопцями, хоч куди, та ж міг хоча б спробувати чомусь навчити...

Чорне море пройшли без пригод. Так само спокійно піднялися Дніпром до самої козацької фортеці і пройшли трохи далі, повз острови до берега, з метою потрапити на пасіку, що тепер, як обізнані товариші повідомили Маркові, і справді являла собою своєрідну таємну базу. Коли висадилися на захованому у плавнях козацькому причалі, від якого до дому Пасічника було не так і далеко, їх вже чекали Крутивітер з Омельком та сам Кошовий.

Старші козаки поважно підійшли до причалу, оглянули щасливі обличчя прибулої команди і, не без гордощів, звернули свої погляди на диво-підводний човен, що так успішно витримав своє перше випробування.

— А хорошу штуку ви з Бочариком придумали, Крутивітре, — вдоволено промовив Кошовий.

Тут би йому й помовчати, зберігаючи поважний вигляд на очах у молодшого товариства, але ж очільник запорожців був людиною творчою і не бундючною, тож не стримався, щоб не висловити свого вдоволення більш емоційно та образно, а саме, сталим словосполученням «Хай би вона згоріла».

Ну... штука й згоріла. За якусь одну мить. Адже, як говорив мудрий Дур-Дур, магічні формули не здатні розпізнавати слів та словосполучень, що не вживаються людьми у прямому значенні.

Всі, хто був перед цим на човні, злегка пополотніли.

— Батьку, — простогнав Бочарик. — Воно ж реагувало на голосові команди.

А Марко міцно обняв за плечі Пилипа:

— Дякую тобі Пилипе, за твою мудрість. Уявляю собі, що б могло трапитись, якби ти не вимагав від нас спілкуватися чемно... мовою дипломатії...

Тільки Крутивітер сприйняв усе як належне.

— Отже, — підсумував він, — проект був недосконалим. Можна сказати, навіть небезпечним. Добре, що все обійшлося і ще краще, що немає слідів. Щоб не дай Господи наші помилки хтось не повторив і справді не наробив шкоди. А ми будемо тихенько собі працювати далі.

— Я ж казав, що перед виходом у море треба було освячувати не тільки сам корабель, але й системи керування, — зауважив зі свого боку Омелько.

Коли прибули на пасіку, там їх вже чекала добра бочечка питного меду, казанок борщу, вареники з м'ясом, немаленький пиріг з вишнями і сам Пасічник, який дуже хотів побачити свою вихованку і переконатися, що з нею все гаразд. Зайвим буде оповідати про те, як вони зустрілися, як Катруся обнімала старого і як йому дякував Марко.

Коли сіли за стіл, Кошовий урочисто передав Маркові та Харкові полковницькі перначі.

— За дорученням товариства, — пояснив він коротко.
— Про те, що вам з ними робити, поговоримо завтра. А поки що, спочивайте.

І вони спочивали. Поки Харко лишався в компанії Пилипа, Василя, Бочарика, Вовцюгана з Воликами, Кшичинського та старших козаків, Марко з Катрусею, прихопивши по кухлику з медом, відійшли до озера і примостившись край води та міцно обнявшись, вдивлялися один в одному в очі, так наче хотіли надивитися в них на все життя. За рікою вже сідало сонце, а за якийсь час на небо викотилося вже інше, нічне світило.

— Ну що ж Катю, — тихо мовив Марко. — Ось нарешті й почався наш медовий місяць...

А щоб дізнатися, ж чи ж був у молодії пари цілий місяць на спокійне, не стривожене роз'їздами та виконаннями особливо важливих завдань, життя, будемо терпляче чекати вже наступної книжки.

Київ, Оболонь
17.03.2021
05:55

© Карпенко Вадим Миколайович, 2020р.
korekta@ukr.net
+380 98 2730648